

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Електронне наукове фахове видання
(видав МОН України №528 від 12.05.2015)

Педагогічні науки. Pedagogical sciences. Педагогические науки

Випуск № 5 (1), 2015

Наказ МОН України №523 від 12.05.2015

Титулка

до друку

Затверджено до друку Вченою радою Інституту ПТО НАПН України, протокол № 5, від 30 квітня 2015 року

З М І С Т

I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Кулалаєва Н.

Гуманізація освіти як умова визначення фахівцем власного місця у професійній діяльності

Кухарчук П., Плосков В.

Система освіти в умовах економічних трансформацій

Панасюк Н.

Роль та місце управління якістю освіти в системі загального менеджменту

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Zahika E.

Model of adaptive pedagogical technology of formation of the professional competence of the future delivery agent in vocational technical educational institution

Герлянд Т.

Активне навчання у закладах професійно-технічної освіти: контекстний підхід

Григор'єва А.

Використання етнодизайну у художньо-трудоїй підготовці майбутніх учителів технологій

Караван Ю., Саницька А., Ташак М.

Інформаційний підхід до вивчення математичних дисциплін студентами економічних спеціальностей

Кіриченко С.

Самоосвіта як засіб професійної самореалізації вчителів старшої школи

Корнієнко В.

Реалізація акмеологічного підходу у процесі неперервної освіти вчителів загальноосвітніх навчальних закладів

Куценко Т.

Формування методичної компетентності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів у процесі неперервної освіти

III. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Козяр М., Стрілець В., Стрілець О.

Сучасні підходи до створення підручника «деталі машин» для вищого закладу освіти

Пащенко Т.

Методологічні аспекти кейс-методу при викладанні спеціальних дисциплін будівельного профілю

Слатвінська О.

Технологія імітаційно-ігрового навчання при вивченні спецпредметів в ПТНЗ аграрного профілю

IV. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗАСОБИ НАВЧАННЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Білий В.

Вебінар, як засіб навчання у віртуальному навчальному середовищі

Потапчук О.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в професійній підготовці інженерів-педагогів

Фартушок І.

Професійна підготовка студентів неінформаційних спеціальностей у галузі інформаційної безпеки: структура та функціонал

V. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛОГО Й НЕЗАЙНЯТОГО НАСЕЛЕННЯ

Герганов Л.

Концепція професійної підготовки кваліфікованих робітників морського профілю на виробництві

Єльнікова Г.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників, у т. ч. керівників, професійно-технічних навчальних закладів, навчання на підприємстві

VI. ПІСЛЯДИПЛОМНА ОСВІТА ФАХІВЦІВ

Кравченко Г.

Роль технології освітнього коучингу в професійному розвитку науково-педагогічних працівників кафедри інститутів післядипломної освіти

Кіриченко Світлана Володимирівна,
здобувач кафедри теорії та методики професійної освіти
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди, Харків

САМООСВІТА ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розкрито значущість самоосвітньої діяльності вчителів для пізнання та реалізації професійно-педагогічного потенціалу в педагогічній діяльності. Зазначено, що потреби самоосвіти є рушійною силою професійної самореалізації вчителів у освітній проектній діяльності. З'ясовано, що співпраця між вчителем і старшокласниками є основою продуктивної педагогічної діяльності. Доведено, що активні прийоми, методи, форми самоосвітньої діяльності вчителів позитивно впливають на рівень їхньої професійної самореалізації.

Ключові слова: самоосвіта, професійна самореалізація особистості, вчителі, старша школа, освітні навчальні проекти, співпраця, загальноосвітній навчальний заклад.

Вступ. В умовах соціальної перебудови ринкових відносин, освітнього простору, людських взаєностосунків зростає роль суб'єктивного фактору, вплив цілеспрямованої самоосвітньої діяльності людини на її самовизначення й перспективне бачення кінцевих продуктивних результатів. Педагогічний процес у школі характеризується динамічністю, організованістю, мобільністю, оскільки сучасні школярі швидко сприймають все нове, адаптуються до нових обставин, виявляють інтерес до раціональних способів педагогічної взаємодії, співпраці. Учні, особливо, старшокласники володіють великим обсягом інформації, презентують себе на конкурсах, змаганнях, перемагають і прагнуть навчатися за обраним фахом. Навчання і виховання старшокласників має бути побудоване на співпраці й партнерських стосунках. У процесі професійної орієнтації учнів учитель має знайомитися з новою інформацією про сучасні професії, соціальне замовлення на кваліфікованих фахівців.

Нині кожний загальноосвітній навчальний заклад (ЗНЗ) намагається мати імідж конкурентоздатної та престижної установи, а для цього необхідно мати відповідний кадровий склад. Учителі постійно вдосконалюють власний

професійно-педагогічний потенціал під час стажування, підготовки чи перепідготовки в системі післядипломної освіти. Про створення умов для самоосвіти педагогічних працівників наголошують Н. Гладка, Р. Дзюба, однак вони вважають, що «питання організації самоосвітньої діяльності вчителів у системі підвищення кваліфікації та чинників, які впливають на її динаміку, є практично не розроблені й потребують комплексного вивчення та створення якісно нової моделі, яка відповідала б новим соціальним, освітнім, культурно-просвітницьким тенденціям, підвищенню рівня професіоналізму й компетентності, соціальної відповідальності, формуванню загальнолюдських ціннісних орієнтацій учителів [3, с. 54]».

Останні дослідження та публікації. Проблема активізації самоосвітньої діяльності вчителя знайшла відбиття в працях учених і практиків педагогічної сфери, оскільки вчителя має бути грамотною та обізнаною людиною в багатьох аспектах (І. Гальченко, Н. Гладка, О. Горленко, Р. Дзюбак, М. Кирилюк, Л. Ніколенко) [1-4; 6].

Предметом історико-методологічних досліджень проектна діяльність стала в роботах дослідників Л. Богомолової, А. Вендровської, Р. Джуринського, А. Коробова, В. Малініна, А. Піскунова, Є. Рогачевої, Н. Турчиної. Педагогічні та психологічні закономірності освітньої проектної діяльності розглядали В. Гузєєв, І. Зимня, Н. Пахомова, Є. Полат, В. Симоненко, Ю. Хотунцев, І. Чечель, Н. Матяш.

У проаналізованих дослідженнях навчальна проектна діяльність учнів вивчалася як засіб самоактуалізації старших підлітків, забезпечення умов для самореалізації старшокласників, розвитку пізнавальних інтересів, соціальної відповідальності та ініціативності школярів, формування готовності особистості школяра до перетворення оточуючої дійсності (Г. Гаджиєв, О. Гребенникова, Н. Гузенко, С. Єрмолаєв); як форма навчального співробітництва (В. Кузнецов, С. Лєснікова, О. Ляпіна).

Завданнями статті є: розкриття значущості самоосвітньої діяльності вчителів для пізнання та реалізації професійно-педагогічного потенціалу в

педагогічній діяльності; визначення місця самоосвіти в проектній діяльності вчителя; урахування специфіки роботи вчителя зі старшокласниками; уточнення прийомів, методів, форм самоосвітньої діяльності вчителя.

Виклад власне матеріалу дослідження. У Новому тлумачному словнику української мови (2008) термін «засіб» означає «спосіб, прийом, захід, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити щось; те, що служить знаряддям у якійсь дії, справі» [8, с.723], а термін «самоосвіта» – «здобуття знань самостійним навчанням поза навчальним закладом, переважно без допомоги вчителя» [9, с. 237]; «самостійна пізнавальна діяльність людини, спрямована на досягнення певних особистісно значущих освітніх цілей: задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності, підвищення професійної кваліфікації» [4, с. 798].

На основі аналізу наукових праць (О. Горленко, М. Кирилюк, Л. Ніколенко), власного педагогічного досвіду, відзначимо, що самоосвітня діяльність учителя загальноосвітнього навчального закладу є одним з головних засобів його професійної самореалізації, оскільки відбувається самостійне поглиблене пізнання й розвиток інтелектуальних і професійних потенцій особистості у педагогічній діяльності [2; 5; 7]. Така діяльність є особливою в роботі вчителя, має наукову й методичну цінність. По-перше, дії вчителя є усвідомленими, а це означає, що є зацікавленість у позитивних результатах; по-друге, постійно зростає професіоналізм й педагогічна майстерність, оскільки інформаційна обізнаність з педагогічними новинками розширює межі професійної грамотності; по-третє, в процесі самоосвіти розкривається творчий потенціал учителя, який він реалізує в методичній роботі. Отже, самоосвітня діяльність тісно пов'язана з методичною роботою вчителя і такий зв'язок є продуктивним у педагогічній діяльності.

Підтримуємо думку О. Горленко [2], яка вважає, що ефективність організації самоосвітньої діяльності залежить від рівня його підготовки, визначення проблеми, мети удосконалення його педагогічної майстерності, вибору форм і способів узагальненого досвіду. З досвіду роботи міського

методичного кабінету, як відзначає автор, опанування методики впровадження самоосвітньої діяльності має відбуватися через такі етапи, як:

- діагностичний – діагностика утруднень педагога, розробка концептуальних основ, участь у навчальних й установчих семінарах;
- організаційний – створення матеріальних умов, підготовка науково-методичних матеріалів, інструментарію, мотивація;
- практичний – послідовне розв’язання поставлених завдань, моніторинг, корекція;
- узагальнювальний – дослідження ефективності, аналіз результатів, розробка прогнозу.

Самоосвітня діяльність учителя відбувається в процесі вивчення наукової та методичної літератури, ознайомлення з засобами масової інформації, прослуховування публічних лекцій, відвідування музеїв, виставок, театрів, консультацій фахівців, використання інформаційно-комунікаційних технологій. Існує класифікація методико-педагогічних заходів для стимулювання самоосвіти педагогів: заходи, спрямовані на підсилення практичного напрямку самоосвіти – навчальні семінари на базі відкритих уроків, розв’язання проблемних педагогіко-дидактичних завдань, інструктивно-методичні консультації й наради, уроки-тренінги, співбесіди з учителями; заходи для підсилення наукового напрямку самоосвіти – психолого-педагогічні семінари, презентації педагогічних новинок, проблемні семінари, педагогічні читання; колективна творчість – круглі столи, випуски методичних бюлетенів, творчі майстерні; заохочення вчителів до активної творчої діяльності – предметно-методичні тижні, узагальнення педагогічного досвіду, ділові ігри, конкурси професійної майстерності; оприлюднення індивідуальних напрацювань – публікація методичних знахідок, творчі звіти, майстер-класи. Зазначені заходи проводяться під час роботи методичного об’єднання, школи молодого вчителя, педагогічної ради, постійного семінару.

Самоосвіта вчителів є одним зі способів стимулювання до професійної самореалізації, оскільки самостійне розкриття й поглиблення в пізнавальні сфери

особистості вимагають вольових зусиль, творчого натхнення, подолання перешкод. Н. Шмаль [10] поєднує самоосвіту вчителя з його методичною роботою, приділяючи значну увагу моніторингу та діагностиці діяльності вчителя, творчому підходу до організації навчання і виховання школярів, проведенню семінару «Удосконалення структури, типу і форм навчально-виховної роботи в позашкільному закладі», роботі методичної ради, методичних об'єднаннях, динамічних та творчих груп, роботі фокусних груп. На думку автора потенціал учителів активізують творчі звіти педагогів, підсумкові та відкриті заняття, майстер-класи, захист творчих робіт, виставки-панорами, «Наші надбання», круглі столи, фестиваль методичних ідей «Райдуга талантів», фестиваль педагогічної майстерності, засідання педагогічних майстерень, педагогічний форум, тиждень ініціативи творчості молодих, педагогічні КВК.

Цілком погоджуємося стосовно значимості самоосвіти в професійній самореалізації вчителів старшої школи. Навчання й виховання старшокласників є особливим, оскільки вони мають певний досвід самоосвітньої діяльності, є активними учасниками МАН, переможцями предметних олімпіад, конкурсів, змагань. І тому в процесі спілкування з ними вчителів необхідно бути не лише толерантним, але й ерудованим у різних галузях науки і техніки.

Самоосвіта як мета і результат професійної самореалізації вчителів реалізується через проектування, освітні пізнавальні проекти, складання освітнього маршруту, портфолію, розробку авторської програми, використання методів і форм методичної роботи тощо.

В. Мирошниченко трактує термін «проектування» як метод навчання й ототожнює з методом проектів; уміння користуватися таким методом, на думку науковця, є показником високої кваліфікації сучасного вчителя [6]. На думку І. Гальченко [1], проектування розвитку і трансформації освітньої системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів передбачає створення умов для безперервної освіти вчителів впродовж життя, реалізацію яких забезпечують суспільство й держава. Налагоджування процесу навчання дорослих, зокрема й вчителів, з одного боку, дозволить їм розкривати й реалізовувати резервний

потенціал, який має кожна людина, а з іншого – розширити освітні послуги університетів, дистанційного навчання, системи післядипломної освіти, засобів масової інформації, просвітницької діяльності громадських організацій.

Суть проектування, як зазначає В. Мирошніченко [6], полягає в тому, щоб стимулювати інтерес школярів до знань, формувати вміння практичного застосування набутих знань, поєднувати академічні знання з прагматичними, зберігаючи оптимальний баланс на кожному етапі навчання. Реалізація освітніх навчальних проектів позитивно впливає на творче зростання педагогів у системі методичної роботи, оскільки їх виконання спонукає до співпраці, розуміння потреб усіх учасників педагогічного процесу, виявлення поваги до колег та учнів, відкритості досвіду педагогічної діяльності.

Освітній маршрут педагога змінює підхід до самоосвітньої діяльності вчителя, сприяє опануванню ним наукового стилю мислення, формуванню вміння проектувати й конструювати. За допомогою такого маршруту визначають ступінь відповідності результатів професійної діяльності медпрацівника вимогам до певної кваліфікаційної категорії, педагогічного завдання. Освітній маршрут є звітом про динаміку навчальних досягнень учнів на олімпіадах, конкурсах, особистих досягнень педагога в шкільних, міських, обласних методичних заходах. У ньому також наводиться інформація про поширення та узагальнення власного педагогічного досвіду.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, значущість самоосвітньої діяльності вчителів полягає в тому, що в ній відбувається самостійне поглиблене пізнання й розвиток інтелектуальних і професійних потенцій особистості у педагогічній діяльності, створюється сприятлива атмосфера для розкриття власних здібностей, наприклад, у освітній проектній діяльності. Зазначено, що потреби самоосвіти є рушійною силою професійної самореалізації вчителів у освітній проектній діяльності. З'ясовано, що специфіка роботи вчителя зі старшокласниками, профорієнтаційна робота з ними спонукають його до самоосвітніх процесів, виявлення інноваційних підходів до навчання і виховання. Наведено прийоми, методи, форми самоосвітньої

діяльності особистості, які підвищують рівень професійної самореалізації вчителів.

Перспективами подальшого дослідження є розробка педагогічних умов, які сприяють самоосвітній діяльності вчителя. До таких умов можна віднести розробку науково-методичного супроводу освітньої проектної діяльності в педагогічному колективі ЗНЗ.

Використана література

1. Гальченко І. Проектування розвитку і трансформації освітньої системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів / І. Гальченко // Імідж сучасного педагога. — № 1 (110). — 2011. — С. 9–13.
2. Горленко О. Керівництво самоосвітньою діяльністю вчителя / О. Горленко // Методична робота в школі; упоряд. М. Голубенко. — К. : Шк. Світ, 2007. — С. 44–55.
3. Дзюбак Р. Створення умов для самоосвіти педпрацівників / Р. Дзюбак, Н. Гладка // Методист. — № 2, лютий 2012. — С. 54–61.
4. Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 798.
5. Кирилюк М. В. Інформаційно-освітнє середовище як фактор розвитку самоосвітньої компетентності вчителів // Імідж сучасного педагога. — № 1 (160). — 2016. — С. 8–11.
6. Мирошніченко В. Сучасні підходи до проектування освітніх систем / В. Мирошніченко // Імідж сучасного педагога. — №7–8 (86–87). 2008. — С. 19 – 20.
7. Ніколенко Л. Самоосвітня діяльність педагога у системі післядипломної освіти / Л. Ніколенко, М. Кирилюк // Імідж сучасного педагога. — № 8–9 (137–138).
8. Новий тлумачний словник української мови : в 3-х т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко [вид. друге, виправл.] — К. : Вид-во «Аконіт», 2008. — Т.1. А–К. — С. 723; 874.
9. Новий тлумачний словник української мови / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. — [вид. друге, виправл.] — К. : Вид-во «Аконіт», 2008. — Т. 3. П–Я. — С. 337.
10. Шмаль Н. А. Система методичної роботи в позашкільному закладі / Н. А. Шмаль // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи [зб. наук. праць]; за наук. ред. О. В. Биковської. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. — Вип. 24 – С. 118–122.

Кириченко Светлана Владимировна,
соискатель кафедры теории и методики профессионального образования
Харковского национального педагогического университета
имени Г. С. Сковороды, Харьков

САМООБРАЗОВАНИЕ КАК СРЕДСТВО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ САМОРЕАЛИЗАЦИИ УЧИТЕЛЕЙ СТАРШЕЙ ШКОЛЫ

Аннотация. В статье раскрыта значимость самообразовательной деятельности учителей для познания и реализации профессионально-педагогического потенциала в педагогической деятельности. Отмечено, что потребности самообразования является движущей силой

профессиональной самореализации учителей в образовательной проектной деятельности. Выяснено, что сотрудничество между учителем и старшеклассниками является основой продуктивной педагогической деятельности. Доказано, что активные приемы, методы, формы самообразовательной деятельности учителей положительно влияют на уровень их профессиональной самореализации.

Ключевые слова: самообразование, профессиональная самореализация личности, учителя, старшая школа, образовательные учебные проекты, сотрудничество, общеобразовательное учебное заведение.

Kiritchenko Svetlana V.,
Competitor of the Department of Theory and
Methodology of Professional Education
Kharkovsky National Pedagogical University
named after G. Skovoroda, Kharkov

SELF-EDUCATION AS A MEANS OF PROFESSIONAL SELF-REALIZATION OF THE SENIOR SCHOOL TEACHERS

Abstract. The article reveals significance of self-educational activities of teachers for the knowledge and implementation of professional-pedagogical potential in teaching. Noted that the needs of self-education is the driving force of professional realization of teachers in the educational project activities. It is found that the cooperation between teacher and pupils is the basis for productive teaching. It is proved that active techniques, methods, forms of self-educational activities of teachers have a positive effect on the level of their professional fulfillment.

Key words: self-education, professional self-realization of teachers, high school, educational training projects, cooperation, educational institution.

Матеріали подано в редакції автора

КОНЦЕПЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ МОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ НА ВИРОБНИЦТВІ

Анотація. Надано авторську Концепцію професійної підготовки кваліфікованих робітників морського профілю на виробництві. Розглянуто актуальність, основні поняття, мету Концепції щодо здійснення професійного навчання найманих працівників і його впливу на результати діяльності судноплавної компанії. Визначено шляхи вирішення завдань з проблем професійного навчання на виробництві та очікувані результати при реалізації Концепції.

Ключові слова: концепція, професійне навчання на виробництві, робітник морського профілю, Конвенція ПДНВ, судноплавна компанія.

КОНЦЕПЦИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ РАБОЧИХ МОРСКОГО ПРОФИЛЯ НА ПРОИЗВОДСТВЕ

Аннотация. Представлена авторская Концепция профессиональной подготовки квалифицированных рабочих морского профиля на производстве. Рассмотрены актуальность, основные понятия, цель Концепции по осуществлению профессионального обучения наемных работников и его влияния на результаты деятельности судоходной компании. Определены пути решения задач по проблемам профессионального обучения на производстве и ожидаемые результаты при реализации Концепции.

Ключевые слова: концепция, профессиональное обучение на производстве, рабочий морского профиля, Конвенция ПДНВ, судоходная компания.

THE CONCEPT OF PROFESSIONAL TRAINING OF SKILLED WORKERS OF THE SEA PROFILE ON THE PRODUCTION

Abstract. In this article the author's concept of professional training of skilled workers of the maritime profile on the manufacture is presented. It was considered the relevance, basic concepts, the goal Concepts for the implementation of professional training of employees and its impact on the activities' results of shipping companies. There were defined the ways of solving the problems of vocational training on the manufacture and expected results in implementing the Concept.

Key words: Concept, professional training, marine profile, the STCW, the shipping company.

Актуальність впровадження Концепції.

Сучасний стан забезпеченості морської галузі кваліфікованими робітниками висуває нові вимоги до якості робочої сили на виробництві та сприяння її конкурентоспроможності на сучасному ринку праці. Професійно-технічна освіта України не достатньо враховує особливості ринку праці, не несе відповідальності перед роботодавцями і не орієнтує на їх потреби.

У порівнянні із загальноосвітніми тенденціями в Україні, розвиток системи професійного навчання на виробництві має істотні особливості. Так, спад обсягів ВВП у 1990-1999 рр., зростання прихованого та відкритого безробіття в Україні негативно вплинули на якість трудового потенціалу. Кількість працівників, які були навчені новим професіям на виробництві за 1985-1999 рр., скоротилася з 1265 тис. осіб у 1985 р. до 278,3 тис. осіб у 1999 р., або майже в 4,5 рази [4, с. 37].

Зростання реального ВВП у 2013 р. не зумовило збільшення професійного навчання персоналу на підприємствах і не перетворилося на один з найважливіших чинників підвищення продуктивності праці, забезпечення випуску конкурентоспроможних на світовому ринку продукції і послуг, інтеграції держави у світове економічне співтовариство. Згідно зі статистичними даними, з 2010 до 2013 рр. спостерігалася незначна тенденція щодо збільшення обсягів навчання персоналу на виробництві, в середньому, на 231 тис. осіб. Однак, останнім часом ситуація не змінилася на краще.

В Україні вага працівників, які пройшли професійне навчання на виробництві, до загальної облікової кількості штатних працівників, становила в 2013 році лише 11,9%. Порівняно з 2010 р., цей показник у 2013 р. збільшився тільки на 3,2%. У країнах із розвинутою ринковою економікою професійним навчанням щороку охоплюється більшість тих, хто працює. Світова фінансова та економічна криза також негативно вплинула на розвиток системи професійного навчання персоналу на виробництві. Так, в Україні кількість працівників, які пройшли курси підготовки на виробництві у 2013 р., в порівнянні з 2012 р., зменшилася на 19 тис. і становила лише 143,3 тис. осіб або 11,6% до загальної облікової кількості штатних працівників підприємств [3].

Такий стан у професійному навчанні на виробництві зумовлений недостатньою увагою як з боку держави, так і з боку роботодавців до проблеми неперервного навчання персоналу на виробництві.

У країнах з розвинутою ринковою економікою професійне навчання складає: у США 43% від загальної кількості працюючих, у Німеччині – 56%, у країнах ЄС – 20%, у Японії – 80%; в цих країнах діють системи неперервного професійного навчання [6, с.8-9]. Причому, мова йде не тільки про конкретні науково-обґрунтовані рекомендації щодо вирішення тих чи інших педагогічних завдань, а йдеться про фундаментальні дослідження, роль яких у сучасних умовах зростає. Все помітнішими стають висока динамічність і невизначеність на ринку праці, що актуалізує в людини

потреби до отримання якісної професійної підготовки на рівні міжнародного визнання для працевлаштування на судна як національних, так і міжнародних компаній. Усе це підкреслює актуальність обґрунтування відповідної концепції.

Основні поняття Концепції

Професійне навчання на виробництві – навчання кадрів безпосередньо в умовах виробництва відповідним підрозділом з метою формування/розвитку/вдосконалення у персоналу підприємства високого професіоналізму, майстерності, сучасного економічного мислення, вміння працювати в нових економічних умовах і забезпечення на цій основі високої продуктивної праці та ефективної зайнятості.

Роботодавець – власник підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності та виду діяльності, або уповноважений ним орган чи фізична особа, яка, відповідно до законодавства, використовує найману працю.

Міжнародна Конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року (ПДНВ – 78) – узгоджена позиція держав, які бажають сприяти безпеці життя й майна на морі, захистові морського середовища шляхом установлення, за спільною згодою, міжнародних стандартів підготовки та дипломування моряків і несення вахти.

Кодекс з підготовки і дипломування моряків і несення вахти (Кодекс ПДНВ) – обов’язкові стандарти щодо положень додатку до Конвенції ПДНВ 1978 року, з поправками, які встановлюють детальні обов’язкові стандарти компетентності та інші обов’язкові положення, необхідні для забезпечення усім морякам відповідної освіти, підготовки та досвіду, а також професійне виконання своїх обов’язків з метою забезпечення безпеки людського життя й майна на морі та захисту морського навколишнього середовища.

Стандарт компетентності – рівень професійної підготовленості фахівця, який має бути досягнутий для належного виконання функцій на судні, відповідно до критеріїв, узгоджених на міжнародному рівні, і включає

прописані стандарти чи рівні професійних знань, розумінь і продемонстрованих навичок, умінь і здатностей, професійно важливих якостей.

Робітник морського профілю – це фахівець, який працює в морській галузі та займає на судні посаду рядового складу, пройшов навчання і має відповідний диплом, виданий і підтверджений згідно з Кодексом ПДНВ, що дає право його законному власнику працювати на посаді та виконувати пов'язані з цим функції на рівні відповідальності, визначеній у дипломі, на судні певного типу, місткості, потужності й типу рухової установки, під час виконання конкретного рейсу.

Метою Концепції є визначення перспектив і напрямів розвитку професійного навчання робітників морського профілю на виробництві, сприяння підприємствам в організації професійного навчання персоналу, створення належного методичного та інформаційного забезпечення навчального процесу, розроблення і запровадження механізмів стимулювання як роботодавців – щодо здійснення професійного навчання найманих працівників, так і самих робітників, запровадження моніторингу щодо визначення впливу професійного навчання працівників на результати діяльності суб'єктів господарювання морської галузі.

Проблеми освіти дорослих, розвиток професійної кар'єри, корпоративне навчання, розвиток бізнес-освіти, внутрішньофірмова підготовка стали темою дослідження О. Грезневої, Ю. Деражне, Г. Ібрагімова, В. Кузнецова, Л. Лукіянової, І. Подобед, І. Старикова, О. Ховова та ін.

Вихідні положення Концепції

У Морській доктрині України до основних напрямів, за якими здійснюватиметься розробка програмних документів, належать розвиток освіти в морській галузі. Водночас відзначається, що «державна система забезпечення безпеки судноплавства повинна стати ефективним інструментом вирішення завдань державної морської політики, за умови

функціонування таких основних її складових – системи підготовки і перепідготовки фахівців для морської галузі, а також організацій і підприємств, які здійснюють діяльність по забезпеченню безпеки судноплавства» [2]. Усі проблемні питання з цього приводу потрібно розглядати в комплексі з іншими, нижче викладеними, що дасть можливість об'єктивно оцінити ту ситуацію, що склалася.

Надзвичайно актуальними та важливими умовами для сфери професійного навчання кадрів на виробництві у морській галузі, що сприятимуть підвищенню професійної компетентності та забезпеченню її придатності до продуктивної праці, мають стати:

1. Сприяння підприємствам морської галузі в розвитку системи перепідготовки та підвищенню кваліфікації персоналу.

2. Ретельний підбір інструкторсько-викладацького складу.

3. Створення належного науково-методичного та інформаційного забезпечення навчального процесу, банку даних з аварійних і нестандартних ситуацій, методики професійного навчання з використанням тренажерних комплексів, а також з відпрацюванням практичних навичок і вмінь на судах у процесі проходження практики.

4. Упровадження в практику механізмів стимулювання роботодавців (судновласників) за високі показники працевлаштування та професійні якості.

5. Запровадження в практику механізмів стимулювання робітників до підвищення кваліфікації та придбання іншої (суміжної) професії.

6. Запровадження моніторингу навчальних і навчально-тренажерних центрів на виробництві щодо визначення впливу тренажерної підготовки на професійну компетентність робітників морського профілю та результати діяльності судноплавних компаній.

Розв'язання проблеми професійного навчання робітників морського профілю на виробництві пов'язане з вирішенням таких завдань:

- здійснення консолідованої політики у сфері соціального партнерства

уряду, роботодавців (судновласників) і профспілок щодо збереження на виробництві навчальних підрозділів (навчальних, навчально-тренажерних центрів тощо), а також кількості працівників, які пройшли підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації на виробництві;

- посилення зв'язку між роботодавцями (судновласниками), Міністерством соціальної політики України та Департаментом професійно-технічної освіти МОН України в плані підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітників морського профілю, для забезпечення контролю та супроводу у вирішенні проблем з професійного навчання на виробництві;

- проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень у сфері професійного навчання робітників морського профілю на виробництві, й забезпечення широкого впровадження їх результатів в практику підготовки плавскладу;

- зняття із судновласників обмежень щодо включення до валових затрат на професійне навчання кадрів на виробництві у розмірі 3 % фонду оплати праці;

- введення преференцій для тих судноплавних компаній, які не зменшили обсягів професійного навчання робітників морського профілю і не знизили якості навчальних;

- запровадження дієвого механізму реалізації порядку відшкодування робітниками морського профілю судновласнику коштів, затрачених ним на їхнє професійне навчання, у разі порушення працівником договірних обов'язків в односторонньому порядку, без поважних причин (перехід на роботу до іншого, в межах України чи іноземного судновласника тощо);

- забезпечення збереження навчально-виробничої бази підприємств та її оснащення сучасним навчально-тренажерним устаткуванням, засобами навчання, інформаційно-комунікаційним обладнанням, навчальною та навчально-методичною літературою, електронними підручниками;

- використання засобів масової інформації для створення позитивного

іміджу робітників морського профілю, надання релевантної інформації профорієнтаційного характеру;

- створення в межах судноплавної компанії організаційної інфраструктури неперервної освіти робітників морського профілю та психолого-педагогічного супроводу професійного розвитку особистості.

Основні напрями розвитку професійного навчання робітників морського профілю на виробництві.

Професійне навчання робітників на виробництві базуватиметься на таких умовах: вільний вибір професійної діяльності, відповідно до покликання, здібностей, здатностей, стану здоров'я, професійної підготовленості й рівня освіти; узгодження інтересів особистості, фахівця та ринку праці при визначенні професійної кар'єри; забезпечення професійного зростання особистості фахівця та його компетентності впродовж життя; постійне і безперервне підвищення кваліфікації завдяки впливу науково-технічного прогресу в транспортну сферу морської галузі; суб'єктно-діяльнісний характер професійного навчання, спрямований на досягнення конкретних цілей у професійному становленні; забезпечення єдності цілей і дотримання послідовності, наступності й неперервності професійних вимог усіма учасниками професійного навчання на виробництві.

Підтримка професійного навчання робітників на виробництві роботодавцями має бути спрямована на отримання особистістю однієї чи кількох робітничих професій морської галузі, має будуватися з урахуванням стану здоров'я та особливостей професійних здатностей, притаманних тій чи іншій віковій групі. За такого підходу важливу допомогу для засвоєння робітниками професій морського профілю можуть надати навчальні центри (навчально-тренажерні центри, навчально-курсіві комбінати тощо) на підприємствах.

За таких умов основні напрями їхньої діяльності в контексті професійного навчання робітників морського профілю можливо поділити на загальнотехнічну, професійну та спеціальну підготовку.

До змісту загальнотехнічної підготовки у навчальних закладах на виробництві відносимо: засвоєння робітниками загальноінженерних дисциплін, спрямованих на ознайомлення та практичне використання фахівцем отриманих технічних знань у майбутній професії; формування готовності до усвідомленого прийняття технічних рішень у процесі виконання роботи на судні; узагальнення інформації про технологічні процеси, які відбуваються на суднах, і можливостями їх засвоєння; диференціація навчання, більш глибоке вивчення окремих технічних напрямів, що відповідають інтересам, здібностям, здатностям і професійним намірам слухачів.

До змісту професійно-практичної підготовки віднесемо: опанування професійної інформації та створення умов для безперервного навчання; отримання якісної професійної освіти, що дозволить достатньо швидко адаптуватися до професійної діяльності у суміжній галузі; вибір оптимальних моделей поведінки в небезпечних та аварійних ситуаціях виробничого характеру; вільне володіння професійною термінологією у рамках своїх обов'язків; заходи щодо розвитку професійної компетентності особистості та набуття практичного досвіду; здійснення педагогічно керованої професійної діяльності фахівця з якісного виконання своїх службових обов'язків на судні.

У змісті спеціальної підготовки робітників передбачено вивчення регламентованих та обов'язкових вимог Конвенції та Кодексу ПДНВ [1], а саме:

1) обов'язкові мінімальні вимоги щодо ознайомлення, початкової підготовки та інструктажу з питань безпеки для всіх моряків (розділ VI/I Кодексу ПДНВ), з метою виконання ними під час експлуатації судна службових обов'язків щодо дотримання техніки особистого виживання (таблиця А – VI/I-1); дотримання протипожежної безпеки та боротьби с пожежею (таблиця А – VI/I-2); надання першої елементарної медичної допомоги (таблиця А – VI/I-3); дотримання вимог особистої безпеки та виконання громадських обов'язків (таблиця А – VI/I-4).

2) обов'язкові мінімальні вимоги до підготовки та інструктажу з питань, які пов'язані з охороною судна (розділ А – VI/6 Кодексу ПДНВ), аби мати змогу: повідомляти про випадки, пов'язані з охороною, у тому числі, загрозою нападу, чи напад піратів, або озброєних грабіжників; знати процедури, які необхідно виконувати у випадку виявлення загрози для охорони; брати участь у заходах, які пов'язані з охоронними процедурами і діями в надзвичайних ситуаціях.

Професійну підготовку та навчання на виробництві здійснює інструкторсько-викладацький склад, який повинен мати високу кваліфікацію з професії, достатній досвід роботи у морській галузі, а також підготовку з основ педагогіки і психології професійної освіти.

По завершенню професійного навчання та отримання необхідних кваліфікаційних свідоцтв і сертифікатів зі спеціальної підготовки слухач курсів, згідно з вимогами ПДНВ, направляється на перевірку знань у незалежній Державній кваліфікаційній комісії (ДКК) з дипломування моряків, для отримання робочого диплому та підтвердження до нього, які дають право на працевлаштування на судна національних і міжнародних компаній.

Очікувані результати реалізації Концепції

Упровадження основних положень Концепції дасть змогу:

наблизити процес професійного навчання до вимог роботодавця як стартової ланки професійної кар'єри;

підвищити якість професійної підготовки при проходженні теоретичного, практичного навчання та плавальної практики на судах роботодавця, обслуговування механізмів, несення вахти;

активізувати участь роботодавців у навчально-виробничому процесі шляхом направлення кваліфікованих фахівців плавскладу для проведення навчання в якості інструкторсько-викладацького складу;

збільшити рівень конкурентоспроможності фахівців за рахунок їхньої швидкої адаптації на судах роботодавця;

сприяти більш продуктивній праці, скороченню плинності кадрів, зниженню списання із суден за професійну недосконалість.

Література

1. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року (консолідований текст з манільськими поправками) – К.: ВПК «Експрес– Поліграф», 2012. – 568 с.

2. Морська доктрина України на період до 2035 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 07 жовтня 2012 року № 1307: [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.mtu.gov.ua/uk/resolution_kmu/print/15623.html

3. Праця України у 2013 році: статистичний збірник [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ11_u.htm. – Назва з екрану.

4. Савченко В.А Проблеми професійного навчання персоналу на виробництві в умовах ринку праці / В.А. Савченко // Професійне навчання на виробництві: зб. наук. праць / ред. кол.: Н. Г. Ничкало (голова) [та ін.]. – К., 2006. – Вип. 2. – С. 37–48.

5. Щербак Л. Реформирование системы профессионального образования и обучения // Л. Щербак / Менеджер по персоналу. – К.: «Медиа Про», 2007. – №3. – С. 8-13.

**MODEL OF ADAPTIVE PEDAGOGICAL TECHNOLOGY OF
FORMATION OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE
FUTURE DELIVERY AGENT IN VOCATIONAL TECHNICAL
EDUCATIONAL INSTITUTION**

Elena Olehivna Zahika

graduate student of Institute of Vocational Education of National
Academy of pedagogical sciences of Ukraine,
Deputy Director of Educational work
Higher vocational school №25, Khmelnytsky

Key words: model, formation of professional competence, educational technology, competence approach, adaptive approach, didactic principles, teaching conditions, training of delivery agent

Abstract

The model of formation of professional competence of future delivery agents is looked upon, which is based on the principles of competence and adaptive approaches, the concept of directed self-organization. The model is presented in the form of structural logic scheme. The target unit contains comprehensive goals and objectives of formation of professional competence. Content unit describes the complex process of didactic principles of training of a future professional specialist, scientific principle, the principle of consistency and a sequence, the principle of establishing a proper educational environment, the principle of resonance, principle of motivation, the principle of monitoring and qualitative evaluation of results, predictability (adaptability), the principle of professional orientation, the principle of synthesis of results, the principle of combining education with productive activities (design of professional activity in educational institution), the principle of directed self-organization, the principle of permanent capacity of competence and related pedagogical conditions that are treated as a set of factors that ensure the implementation of educational content, optimize forms, methods, approaches and technology of formation of professional competence, which is the basis for professional competence and professional personality (vocational motivation and self-development); creation of innovative educational environment, the use of modern educational technologies; formation of technological culture of teaching staff. Operational and technological unit contains technology of professional competence on the basis of main and transition activities, focusing on group and individual forms of work with students. Diagnostic-effective unit describes criteria (praxeological, cognitive, integrative, value-motivational) and level (beginner, reproductive, productive, creative) formation of professional competence of a skilled worker, as a subject of activity). The result of introduction of the model is the training of competent personnel capable and ready to perform professional tasks at work, achievement of goals, reflection, analysis of his own professional development, personal trajectory determination of further professional development.

Introduction

In the conditions of the development of educational system, institutions of professional technical education direct efforts to ensure quality training of a competitive specialist. Achievement of this goal is impossible without improving the training of future delivery agents.

Analysis of research and publications

Scientific researches of Ukrainian researchers and scientists S. Ermakova, C. Kindzersky, G. Lukyanenko, N. Nychkalo, V. Radkevich, W. Swistun, S. Sysoeva, A. Stechkevych, L. Suschentseva, B. Yagupova and others are dedicated to the problems of professional competence of graduates of vocational technical educational institutions. The works of S. Archangelsky, E. Zeyera, Yu. Konarzhevskoho, N. Kuzmina, E. Lodatka, P. Luzan and other scientists are devoted to the modeling in pedagogical studies. However, attention is not paid upon the modeling of the process of formation of professional competence of future delivery agents, although this model reflects the complex of interrelated elements of the educational process, that ensure the development of professional knowledge, skills, readiness to perform professional duties in functional workplace. This approach creates the conditions for improvements in professional training, the satisfaction of needs of the labor market, employers, society, the priority of business activities through processes of self-organization.

The purpose of the article

In the system of professional training of delivery agent professional competence is determinant as the delivery agent is considered to be a subject of entrepreneurial activity. Professional competence comprises knowledge and skills, emotional and moral attitude to such an activity, developed and a high level of readiness to operate in a non-standard work situations, take responsibility for the qualitative performance of tasks.

The aim of our paper is to justify a model that reflects the formation of professional competence based on the adaptive approach as a systematic training

process that implements scientifically based educational purpose, didactic principles, teaching facilities and teaching tasks, includes subjects and different technologies (forms, methods, means) of organization of learning activities of students and provides achievement of the projected results by optimal selection and allocation of resources and has a high degree of efficiency, reliability and security of results than it is characteristic of traditional technologies of learning.

The main material

In our study, we define a model as an imaginary system that allows us to reflect object properties, principles of operation and the relationship of these components. This definition allows us to build a model of the researched object in the form of educational system that reflects the significant structural and functional connections in the organic unity of the properties of this system.

The socio-cultural nature of teaching and procedural nature of modeling (modeling as a process of research, building and study of something) determines the purpose, object, subject, basic principles of modeling, clarity, certainty, objectivity. Based on the concept of a systematic approach, we aimed to characterize the structure of the model, describe its properties, features, relationships and the nature of the interaction between them.

The purpose of modeling of adaptive educational technologies of professional competence formation of future delivery agents is to increase the quality of professional training, presentation of the structural components of pedagogical process, aimed at formation of professional competence, determination of their relationship. The object of the modeling is an adaptive educational technology as the formation process of professional competence of future delivery agents. The subject of modeling is a structural and semantic components of the model.

The model of adaptive educational technologies of professional competence formation of future delivery agent is presented in the form of a structural logic scheme (Fig.1.).

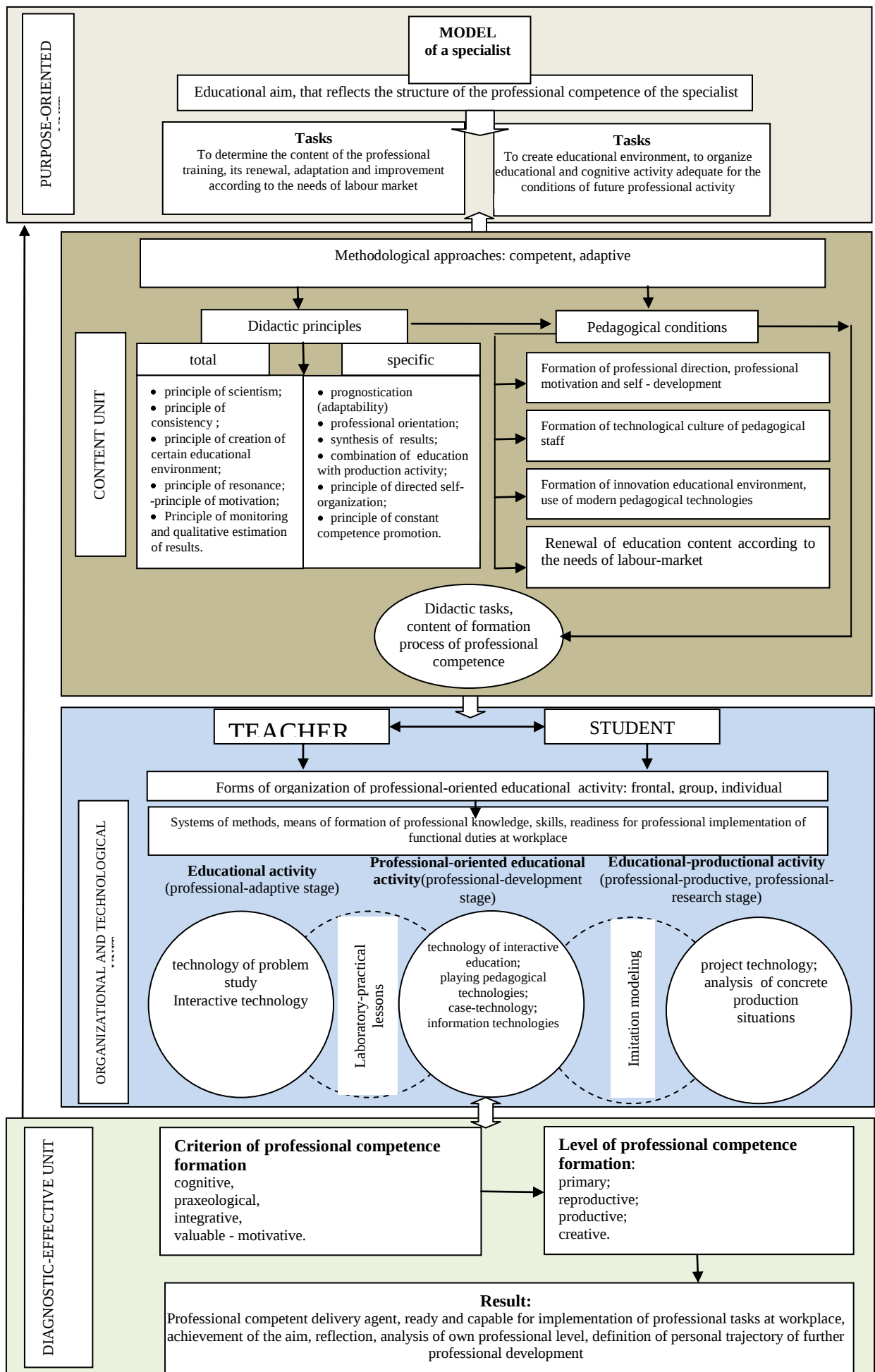

Fig. 1. Model of adaptive pedagogical technology of professional competence formation of future delivery agents

In the design process of the model, our proposed structuring model is based on 4 stages of directed self-organization, which G. Yelnykova distinguishes from the position of synergy, destabilizing, organizational, operational, effective. These steps describe the process of converting of the system from the activation of the destabilization of the system to creation of a new quality as a result of changes [3, p. 202-203].

We define the main structural elements, blocks of model: target that describes the purpose and objectives of adaptive educational technologies of professional competence formation of future delivery agent; content that characterizes the semantic component of professional competence of future delivery agent and didactic complex (components), on which the formation of professional competence (basic methodological approaches, didactic principles and pedagogical conditions of professional competence, didactic tasks) is based; organizational and technological that determines the main ways of organizational learning activities of students (methods, forms and means of formation of professional competence); diagnostic - effective - defines the parameters and criteria for evaluation of formation of professional competence, describes the expected results of introduction of adaptive educational technologies of professional competence formation.

The starting position of the process of formation of professional and competent employee is the availability of social order, a request of labor market for professional training, definition of the requirements to the level of their qualification by approval of job description, the state standard of professional training for this profession (normative model of a specialist).

The purpose of the educational process of professional training in vocational educational institutions - forming of professional competence of future delivery agent, so we define the purpose of adaptive educational technology as a multicomponent, the elements of which are interrelated, complement each other and reflect the structure of the professional competence of the expert [11]: learning

objective reflects conceptual and instrumental components, directs the learning process at the formation of professional knowledge and skills in speciality, determines own professional opportunities and their improvement; educational purpose, reflecting the need to form value-motivation (social) component, provides own awareness of being the subject of professional activity, communication skills and communication, availability of socially oriented positions and settings, creation of a system of motivations of own professional development and improvement; training objective, aimed at forming of integration component, provides the ability to foresee and prepare for changes important within the profession, allows consciously to assess the performance of activity and level of own development. However, such a structure of educational purpose is conditional, all components are implemented simultaneously, as they are interrelated.

Implementation of tasks causes the achievement of this goal: determination of the content of professional training, its update, adaptation and improvement according to the requirements of the labor market; creation of certain educational environment, selection and use of forms, methods and means of educational activity of adequate conditions for future professional activity.

We consider competence as the main methodological approach that creates the conditions to achieve the given goal, makes it possible to develop students' professional and personal qualities, focused on the successful entry into the labor market. However, we do not exclude other modern pedagogical approaches. In particular, an adaptive approach plays an important role in the formation of professional competence based on the concept of directed self-organization, makes it possible to reconcile the challenges of the labor market, requirements for future skilled workers, dynamic changes in education and society, and so on. As G. Yelnykova notes, there is a "combination mutual solution, harmonization of human needs, society and the state" [3, p. 202].

These methodological approaches are associated with a set of didactic principles of organization of training process of future specialists. Particular attention is given to didactic principles because they are important in the context of

professional competence formation of the expert: a) total didactic principles that ensure efficient operation of any educational institution (higher education, general education, vocational educational institutions, etc.): principle of scientism, the principle of consistency and sequence, the principle of creating an appropriate learning environment, the principle of resonance, principle of motivation, the principle of monitoring and qualitative assessment of results; b) specific didactic principles that determine the efficiency of formation process of professional competence of future specialist in educational institutions of vocational training: predictability (adaptability), the principle of professional orientation, the principle of the synthesis of results, the principle of combining education with productive activities (design of professional activity in educational institutions), the principle of directed self-organization, the principle of constant competence promotion.

The principles are specified in certain pedagogical conditions that determine the effectiveness of the formation process of professional competence of delivery agents.

Pedagogical conditions - a set of organizational measures in the educational process that provide the achievement of the required level of knowledge and skills of future professionals, contribute to the efficiency of pedagogical process, which is provided with active purposeful activity of an individual or group of people [9, c. 243]. The problem of organizational and pedagogical conditions of formation of professional competence of specialists of economic, commercial profile is looked upon by Ukrainian researchers and scientists O. Kuklin [5] A. Havryliuk [2] N. Balovsyak [1], organizational and pedagogical conditions of economic education in vocational educational institutions are studied by O. Matviyenko [7]. Researchers define pedagogical conditions of professional training organization: qualitative planning of educational process; selection and structuring content, including variable components; compliance with a clear sequence of subjects study; holding of diverse practices, a combination of different forms of training. Researchers believe that the key elements of the formation process of professional competence of specialists are the educational environment of the institution, the selection and

structuring of educational content, means of organization of educational activity of students focused on the finished result. V. Radkevich, L. Sushentseva determine such important pedagogical conditions as the use of modern educational technologies; engaging of students into independent, research activity [8; 10].

We consider pedagogical conditions as a set of factors that ensure the implementation of educational content, optimize forms, methods, approaches and technology of professional competence formation as an integrated educational system and highlight the following ones: the formation of professional orientation, which is the basis for professional competence formation and personality of a specialist (professional motivation and self development); update of the content of education according to the labor market requirements; creation of innovative educational environment, the usage of modern educational technologies; formation of technological culture of teaching staff.

The selected pedagogical conditions create the appropriate guide during the choice and foundation of organization way of students' activity, focusing on group and individual forms of work with students in the process of professional competence formation. However, frontal form of knowledge transfer can also be successfully applied in the process of exploring new phenomena, processes, methods of work and so on.

In the process of educational activity, professional training in vocational educational institutions, we distinguish the following basic activities: educational activity is aimed at building of knowledge of general theoretical training; professionally directed educational activity, ensures the formation of knowledge and skills in the process of mastering the curriculum content subjects of vocational theoretical cycle, industrial training programs; training and production activity is related to the formation of professional skills, socialization skills, communicative interaction during the production (pregraduate) practices. Transitional forms from one basic activity to another one are laboratory and practical lessons, imitation design, analysis of specific production situations and so on. In the process of training this structure of activity is related to the stages of formation of

professional skills, defined by N. Zhukovych-Dorodnyh: professional and adaptive, vocational and development, professional and efficient, professional research stages [4]. The conducted analysis and selection of modern educational technologies, the use of which in the learning process of future delivery agents, in our opinion, will increase the efficiency and result of the formation of professional competence. We define such technologies, a) technology, based on activation and intensification of students' activity; technology of problem-based learning, interactive learning technology, playing educational technology, design technology; b) information and computer technology; c) technology of symbolic and contextual learning. These technologies are based on practical, active, learner-oriented approaches, joint activities, activity and communicative interaction of all subjects of the educational process and take into account the individual characteristics of the student, promote the development of social and professional mobility of future professionals, their competitiveness in the labor market, rapid adaptation to environmental conditions and so on.

The important component of the model of the adaptive educational technology of professional competence formation of future delivery agent is effective diagnostic unit that describes the level of professional competence of skilled workers, as the subject of professional activity.

We consider the following components of professional competence the most important: cognitive or gnostic - reflects the scope and level of professional knowledge; allows to use professional knowledge to solve professional problems; regulatory (praxeological) - defines the ability to foresee consequences and make effective decisions; integrative (subjective) – allows to determine the ability of a specialist to work in different conditions, flexibly to apply the acquired theoretical knowledge in practice; valuable and motivative - describes reflection, willingness and ability to work in teams [11]. These characteristics are used by us as criteria of formation of professional competence.

The level of formation of professional competence is proposed to be evaluated with the following scale: initial, reproductive, productive and creative.

The result is the training of competent personnel capable and ready to perform professional tasks at workplace, achievement of goals, reflection, analysis of own professional development, determination of personal trajectory of further professional development.

Conclusion

Thus, the developed model of adaptive educational technology of professional competence formation of delivery agents of vocational educational institutions is based on the methodological basis of competent and adaptive approaches, based on key principles of the theory of modeling, corresponds to the structure of professional competence, takes into account the requirements of the regulatory model (state standard, specific requirements of industry and potential employers, business and personal features). Adaptive educational technology creates the conditions to achieve designed results through the optimal selection and resource division, enlarges the resolution opportunities of such a complex educational problem as the formation of professional competence of social, active, competitive specialist in labor market, that will allow the graduate successfully to find a place in the labor market and adapt at the workplace.

Reference

1. Balovsyak N. Organizational and pedagogical conditions of professional competence formation/ A.N. Balovsyak // Bulletin of Lugansk Pedagogical University named after Taras Shevchenko. Pedagogical sciences.- 2005. - №4. - p.21.
2. Havryliuk O.O. Organizational and pedagogical conditions of training of junior professionals in higher vocational schools: Teaching methodological guide. - Khmelnytsky: Kruvyi Rig State Pedagogical University, 2001. - 102 p.
3. Yelnykova G.V. Scientific principles of adaptive management of institutions and institutions of general secondary education: Dissertation of pedagogical sciences: 13.00.01 / Galina Wasilivna Yelnykova; Central Institute of Postgraduate Pedagogical Education of National Academy of pedagogical sciences of Ukraine. - Kyiv, 2005. - 443s. - Ukrainian.

4. Zhukovych-Dorodnyh N.M. Formation of professional skills of students of economic specialties in the professional training process: Abstract of ... candidate. ped. Sciences: 13.00.04 / Natalia Myhailivna Zhukovych - Dorodnyh; State institution <<Luhansk National University named after Taras Shevchenko>> - Lugansk, 2011. - 22s. - Ukrainian.

5. Kuklin O.V. Organizational and pedagogical conditions of vocational training of specialists of commerce profile (based on the material of a training company): Abstract of the dissertation of pedagogical sciences: 13.00.04 / Oleg Volodymyrovich Kuklin; Institute of Pedagogy and Psychology of Vocational Education of National Academy of pedagogical sciences of Ukraine. - K., 2001. - 19 p.

6. Lodatko E.O. Pedagogical model, educational modeling and pedagogical measurement: that is that? / E.O. Lodatko // Higher Education Pedagogy: methodology, theory, technologies of Ukraine // Higher Education of Ukraine: Theoretical and methodological scientific journal. In 2 volumes. - Issue 3 - 2011 - Vol 1. - P. 339-344.

7. Matvienko O. Organizational and pedagogical conditions of economic education in vocational educational institutions / O. Matviyenko // Teacher of professional schools: Collection of scientific sciences. - K., 2001. - Issue 1.. - S. 200 - 202.

8. Radkevych V.O. Pedagogical conditions of formation of research culture of vocational school teachers / V.A. Radkevych // Didactics of professional schools: Collection of scientific sciences. / [editorship board.: S. U. Goncharenko (chairman), V.O. Radkevych, I.E. Kankovskyy etc.] .- Khmelnytsky, 2005. - Vol. 3. - P. 66-70.

9. Glossary-Directory of professional pedagogy / [editorship.-compiler. A.V. Semenova]. - Odessa Palmyra, 2006. - 272 p.

10. Sushentseva L.L. Theoretical - methodological principles of future professional mobility formation of skilled workers in vocational schools: Dissertation of Doctor of pedagogical sciences: 13.00.04 / Lily Leonidivna

Sushentseva; Institute of Vocational Education of National Academy of pedagogical sciences of Ukraine. - Kyiv, 2012. - 469s. - Ukrainian.

11. Yagupov V.V. Formation of content-terminology apparatus of competent approach for vocational education of vocational educational institutions / Vasily Yagupov // Scientific Bulletin of the Institute of Vocational Education of national Academy of pedagogical sciences of Ukraine. Vocational education: Collection of scientific sciences: Issue 6 / Institute of vocational education of National Academy of pedagogical sciences of Ukraine; [editorship board.: VA Radkevych (Chairman), etc.] - К.: Educational thought. 2013. - 88 p. - P. 26-34.

МОДЕЛЬ АДАПТИВНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО АГЕНТА З ПОСТАЧАННЯ У ПТНЗ

*Загіка Олена Олегівна,
аспірант ІПТО НАПН України,
Заступник директора з НВР
ВПУ №25 м.Хмельницького*

Ключові слова: модель, формування професійної компетентності, педагогічна технологія, компетентнісний підхід, адаптивний підхід, дидактичні принципи, педагогічні умови, професійна підготовка агента з постачання

Реферат

Розглянуто модель формування професійної компетентності майбутніх агентів з постачання, що ґрунтується на засадах компетентнісного та адаптивного підходів, концепції спрямованої самоорганізації. Модель представлено у вигляді структурно-логічної схеми. Цільовий блок містить комплексну мету та завдання формування професійної компетентності. Змістовий блок характеризує комплекс дидактичних принципів організації процесу підготовки майбутнього фахівця: принцип науковості, принцип системності та послідовності, принцип створення відповідного освітнього середовища, принцип резонансу, принцип мотивації, принцип моніторингу та якісної оцінки результатів, прогностичність (адаптивність), принцип професійної спрямованості, принцип синтезу результатів, принцип поєднання навчання з виробничою діяльністю (моделювання професійної діяльності в навчальному закладі), принцип спрямованої самоорганізації, принцип постійного підвищення компетентності.

та пов'язані з ним педагогічні умови, що розглядаються як сукупність чинників, що забезпечують реалізацію змісту освіти, оптимізують форми, методи, підходи, технологію формування професійної компетентності як цілісної педагогічної системи та виділяємо такі: формування професійної спрямованості, яка є основою формування професійної компетентності та особистості фахівця (професійної мотивації та саморозвитку); оновлення змісту освіти відповідно до вимог ринку праці; формування інноваційного освітнього середовища (ІОС), використання

сучасних педагогічних технологій; формування технологічної культури педагогічного персоналу. Операційно-технологічний блок містить технологію формування професійної компетентності на основі базових та перехідних видів діяльності, акцентуючи увагу на груповій та індивідуальній формі роботи з учнями. Діагностично-результативний блок описує критерії (праксеологічний, когнітивний, інтегративний, ціннісно-мотиваційний) та рівень (початковий, репродуктивний, продуктивний, творчий) сформованості професійної компетентності кваліфікованого робітника, як суб'єкта діяльності). Результатом впровадження моделі є підготовка компетентного працівника, здатного та готового до виконання професійних завдань на робочому місці, досягнення поставленої мети, рефлексії, аналізу власного професійного рівня, визначення особистої траєкторії подальшого професійного розвитку.

Література

1. Баловсяк Н. Організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності/ Н. Баловсяк// Вісник Луганського педагогічного університету ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки.—2005. — №4. — С.21.
2. Гаврилюк О.О. Організаційно-педагогічні умови підготовки молодших спеціалістів у вищих професійних училищах: навч.-метод. посібник. — Хмельницький: Криворізький державний педуніверситет, 2001. — 102 с.
3. Єльнікова Г. В. Наукові основи адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти: Дис... д. пед. наук: 13.00.01 / Галина Василівна Єльнікова; ЦППО НАПН України. — Київ, 2005. — 443с. — укр.
4. Жукович-Дородних Н.М. Формування професійних умінь студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Наталія Михайлівна Жукович – Дородних; Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». – Луганськ, 2011. – 22с. – укр.
5. Куклін О.В. Організаційно-педагогічні умови професійного навчання фахівців комерційного профілю (на матеріалі навчально-тренувальної фірми): автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Олег

Володимирович Куклін; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2001. – 19 с.

6. Лодатко Є. О. Педагогічні моделі, педагогічне моделювання і педагогічні вимірювання: that is that? / Є. О. Лодатко // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології // Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис. У 2-х тт. — Вип 3. — 2011. — Т. 1. — С. 339–344.

7. Матвієнко О. Організаційно-педагогічні умови економічної освіти в професійно-технічних навчальних закладах / О.Матвієнко // Педагог професійної школи: Зб. наук. пр. – К., 2001. – Вип.1. – С. 200 – 202.

8. Радкевич В. О. Педагогічні умови формування дослідницької культури педагогів професійної школи / В. О. Радкевич // Дидактика професійної школи : зб. наук. пр. / [редкол. : С. У. Гончаренко (голова), В. О. Радкевич, І. Є. Каньковський та ін.].— Хмельницький, 2005. — Вип. 3. — С. 66—70.

9. Словник-довідник з професійної педагогіки / [ред.-упоряд. А. В. Семенова]. — Одеса : Пальміра, 2006. — 272 с.

10. Сушенцева Л. Л. Теоретико - методичні засади формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: Дис... д. пед. наук: 13.00.04 / Лілія Леонідівна Сушенцева; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. — Київ, 2012. — 469с. — укр.

11. Ягупов В.В. Становление понятийно-терминологического аппарата компетентностного подхода к профессиональному образованию ПТНЗ / Василь Васильович Ягупов // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. праць : Вип.6 / ІПТО НАПН України ; [Ред. кол.: В.О. Радкевич (голова) та ін.] – К.: Педагогічна думка, 2013. – 88 с. – С. 26-34.

ТЕХНОЛОГІЯ ІМІТАЦІЙНО-ІГРОВОГО НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ СПЕЦПРЕДМЕТІВ В ПТНЗ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. Упровадження в навчальний процес імітаційно-ігрових форм і методів дозволить учням успішно вивчати спецпредмети в ПТНЗ аграрного профілю, набути обов'язкові уміння та навички комунікативної діяльності, продуктивного спілкування, навчить орієнтуватися в ситуаціях, прогнозувати результати свого та чужого спілкування. Застосування нових технологій в учбовому процесі має на меті сформувати у майбутніх кваліфікованих робітників стійкий інтерес до сприйняття та засвоєння інформації на уроках, потребу та прагнення брати участь у спілкуванні, отримувати емоційне задоволення від взаємодії з оточуючими; дасть можливість набути необхідний для подальшого життєтворення соціально-комунікативний досвід.

Ключові слова: технологія імітаційно-ігрового навчання, ділова гра, ПТНЗ, ПТО.

Аннотация. Внедрение в учебный процесс имитационно-игровых форм и методов позволит ученикам успешно изучать спецпредметы в ПТУ аграрного профиля, приобрести обязательные умения и навыки коммуникативной деятельности, продуктивного общения, научит ориентироваться в ситуациях, прогнозировать результаты своего и чужого общения. Применение новых технологий в учебном процессе имеет целью сформировать у будущих квалифицированных рабочих устойчивый интерес к восприятию и усвоению информации на уроках, потребность и стремление участвовать в общении, получать эмоциональное удовлетворение от взаимодействия с окружающими; позволит приобрести необходимый для дальнейшего жизнетворения социально-коммуникативный опыт.

Ключевые слова: технология имитационно-игрового обучения, деловая игра, ПТО, ПТУ.

Abstract. Introduction to the educational process simulation-gaming forms and methods allow students to successfully learn special subjects in agricultural vocational schools, acquire the required skills and skills of communication, productive communication, teach focus in situations predict the results of his and others' communication. The use of new technologies in the educational process

aims to shape future skilled workers strong interest in perception and assimilation of information on lessons need and desire to engage in dialogue, get emotional satisfaction from interaction with others; will provide an opportunity to acquire needed to further socio-life-creative communicative experience.

Keywords: *technology simulation-game, training roleplay, vocational schools ,vocational education.*

Постановка проблеми. Однією з найважливіших проблем сучасної професійно-технічної освіти є пошуки ефективних шляхів і засобів розвитку особистості учнів професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ). Нинішньому навчально-виховному процесу властиве переважання вербальних методів спілкування, недооцінка значення комунікативної взаємодії, відсутність цікавих форм організації навчальної діяльності тощо[6]. Вирішенню цієї проблеми сприяє впровадження у педагогічну практику ігрових методів, які покликані активізувати діяльність учнів. Мета професійно-освіти – не просте оволодіння учнями певною сумою знань, а виховання життєво активних, гуманістично спрямованих громадян України, які б у своїй життєдіяльності керувалися національними та світовими духовними цінностями. Досягнення цієї мети можливе за умов формування всіх рівнів активності, насамперед, комунікативної активності підлітків, бо саме спілкування як взаємодія учнів спрямоване на різнобічне формування особистості майбутнього кваліфікованого робітника аграрного профілю[7].

Першочергове місце серед типів інноваційного навчання займає імітаційно-ігрове. Для сучасної системи освіти імітаційно-ігрові форми важливі перш за все тим, що вони істотно впливають на об'єм, глибину та свідоме засвоєння учнями навчального матеріалу, формування у них нестандартного мислення, свободи вибору, потреби й готовності до інноваційної діяльності.

Ігрове навчання - це система взаємопов'язаних елементів, які являють собою комплекс виборчого залучення складових, де взаємодіяльність і взаємовідношення набувають характер взаємного сприяння компонентів,

направлених на досягнення запланованого дидактичного результату[10]. Багатокомплексність структури ігрового навчання забезпечує умови для відпрацювання педагогами всіх складових педагогічної діяльності.

Гра - одне із чудових явищ життя, діяльність начебто марна і разом з тим необхідна, виявляється досить серйозною й важкою проблемою для наукової думки. Гра є природною діяльністю дитини, в якій вона отримує широкі можливості для виявлення особистісної активності, творчості, демонстрації власних потенційних можливостей. Саме у грі дитина усвідомлює власне „Я”, виконує роль „іншого”, змінюючи позицію зі своєї індивідуальної і специфічно дитячої на нову позицію дорослого. У процесі спілкування через цікавість, насолоду і захоплення дитина прагне до самоствердження. У сучасних ПТНЗ ігрові методи навчання використовуються як окремий елемент, невелика частина уроку.

Актуальність та публікації з проблеми досліджень. З давніх часів феномен гри привертав до себе увагу багатьох науковців, наприклад, відомих психологів ХХ століття - Л.С. Виготського, О.М. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна, Д.Б. Ельконіна, В.В. Зінківського, О.В. Запорожця, та ін. [2;3].

Ці вчені розробили теоретичні засади історичного походження гри, її соціальної сутності та психологічного механізму. Плідні думки про гру як метод навчання і виховання учнів різних вікових категорій знаходимо у науковій спадщині видатних педагогів, які працювали в історично та соціально різних умовах - К.Д. Ушинського, П.Ф. Каптерева, М.І. Демкова, М.В. Кларіна, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського та ін. [9]. Вони дійшли висновку про виняткову її цінність для дитини і необхідність цілоспрямованого використання в професійно-технічній школі.

Різні дослідники та мислителі зарубіжжя нагромаджують одну теорію гри на іншу - К. Гросс, Ф. Шіллер, Г. Спенсер, К. Бюлер, З. Фрейд і Ж. Піаже та інші. Кожна з них начебто відбиває один із проявів

багатогранного явища гри, і жодне, очевидно, не охоплює її справжньої сутності. Значна кількість досліджень з цього питання пов'язана з різними аспектами підвищення ефективності й результативності навчання за допомогою окремих видів ігор та їх комплексів (А.Вербіцький, О.Жорник, О.Матюшкин, П.Підкасистий, С.Шмаков, О.Янковська); питання організації та проведення навчальної гри знайшли відображення в працях Н.Ахметова, Л.Байкової, П.Колосова, В.Платова, В.Семенова, Є.Хруцького й інших, але формуванню активної комунікативної позиції не відводиться належного місця [4,11,12]. В екології та природоохоронительном освіті це роботи: Д.Н.Кавторадзе [7], В.Ф. Капустіна [8]. З дидактичної точки зору ігрове навчання перспективно тим, що не протистоїть сучасним педагогічним теоріям і може стати однією з форм інтегрованого навчання [5,13]. Нині теорія методів навчання представлена у вітчизняній дидактиці цілим рядом концепцій (Ю.Н. Бабанський, Е.Я. Голант, М.А. Данілов, І.І. Левіна, М.И. Махмутов, М.Н. Скаткін, Т.І. Шамова, С.Г. Шаповаленко).

Таким чином, ділові ігри як метод активного навчання, пройшовши тривалий шлях розвитку, в даний час займають міцні позиції в освітньому процесі професійно-технічної школи. Даний метод переживає своє друге народження: гра служить підвищенню ефективності ПТО, дозволяючи економити часові витрати, кошти для проведення експерименту, моделювати майбутню самостійну професійну діяльність, а також розвинути творчий потенціал випускника ПТНЗ.

Мета статті полягає саме у висвітленні ідеї використання технології імітаційно-ігрового навчання при вивченні спец предметів в аграрних ПТНЗ..

Виклад основного матеріалу. Впровадження у педагогічну практику ПТНЗ ігрових методів покликані активізувати учбову діяльність учнів. Не випадково, вивчення ігрових методів навчання є актуальною проблемою в наш час. Залежно від конкретної педагогічної мети уроку, його змісту,

індивідуальних психологічних особистостей школярів та рівня їхнього розвитку, гру можна проводити з одним учнем, групою або всім класом. У процесі застосування ігрових методів навчання у багатьох учнів підвищується інтерес до навчального процесу. Ці ігри повніше реалізують підготовку учнів до практичної діяльності, виробляють у них життєву позицію, привчають до колективних форм роботи. Саме в іграх розпочинається невимушене взаєморозуміння між учителем і учнем. У процесі гри в учнів виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, самостійно, розвивається увага, пам'ять, жадоба до знань. Задовольняючи свою природну потребу в діяльності, в процесі гри підліток “добудовує” в уяві все, що недоступне їй у навколишній дійсності, в захопленні не помічає, що вчиться - пізнає нове, запам'ятовує, орієнтується в різних ситуаціях, поглиблює набуті раніше досвід, порівнює запас уявлень, понять, розвиває фантазію.

До ігрових методів навчання відносяться: ділові ігри, дидактичні ігри, ігри-змагання. Модифікаціями ділової гри можна вважати бліц-гру, гру-вправу, рольову, операційну, імітаційну ігри тощо.

Ряд авторів [5] зазначає, що ділова гра являє собою моделювання обраних аспектів конфліктної ситуації, що виконується відповідно до заздалегідь визначеними правилами, вихідними даними і методиками. Навчальна ділова гра сама по собі не є моделлю, а виступає засобом роботи з моделлю, закладеною в структурі ділової гри. Історія існування ділових ігор налічує кілька тисячоліть.

Дидактична гра - явище багатогранне, складається з низки структурних елементів. На думку Л. П. Борзової, основними компонентами дидактичної гри є діяльність та умовність. Під діяльністю вчена розуміла форму активного ставлення дитини до оточуючої дійсності, а умовність розглядалася як ознака відображення дійсності [5]. Згідно з даними автора, не кожна діяльність в умовній ситуації є грою. Гра може стати дидактичною, якщо навчальний матеріал або його частина може лягти в

основу змісту гри: як правило, освітній матеріал стає змістом умовної частини, а розвиваючий - змістом діяльнісного компонента.

У працях Н. В. Кудикіної, О. М. Мастюковї, О. І. Сорокіної, Є. І. Удальцової, О. П. Янківської можна виділити такі структурні елементи методу дидактичної гри: дидактичне завдання, ігрове завдання, ігрові дії, правила гри та результат [10].

Дидактичні ігри нараховують велику кількість видів та підвидів і залежно від ознак, які вважалися дослідниками основними, розроблялися відповідні класифікаційні групи.

Аналіз праць З. М. Богуславської, А. К. Бондаренка, Л. В. Лохвицької дають змогу виділити основні функції методу дидактичних ігор [15], а саме:

Активізуюча - полягає в активізації інтересу й уваги учнів до предмета вивчення.

Розвиваюча - сприяє розвитку пізнавальних здібностей, кмітливості, уяви у підлітків.

Комунікативна - сутність полягає у формуванні навичок спілкування і міжособистісних взаємовідносин.

Інтегративна - ґрунтується на виробленні вмінь використання міжпредметних зв'язків.

Навчальна - полягає у формуванні нових знань, умінь і навичок.

Підсумково-узагальнююча - полягає у закріпленні, систематизації й узагальненні знань, умінь і навичок.

Самоконтролююча - формування навичок самоконтролю і самооцінки, сприяє виробленню адекватної самооцінки і навичок контролю за власними діями.

Виховна - підкреслює формування в особистості певних якостей, поглядів, переконань.

Ділова гра сьогодні - це імітація професійної діяльності. Характерні ознаки ділових ігор наступні: наявність проблеми, мети, завдань;

скорочення масштабу часу; розподіл та розігрування ролей; наявність ситуацій, що послідовно розв'язуються, кількох ситуацій, кількох етапів гри; формування самостійних рішень учнів; наявність системи стимулювання; врахування можливих перешкод; об'єктивність оцінки результатів гри; підбиття підсумків.

Виходячи із загальної типології ділових ігор, систематизують їх за низкою ознак: цільове призначення, широта тематичних меж, ступінь свободи рішень, рівень невизначеності рішень, характер комунікації серед учасників, ступінь відкритості гри, інструментарій гри і форма її проведення та ін. Розвиток пізнавальних здібностей учнів стимулюють творчі процеси їх діяльності, знімає стомлення, створюють сприятливу атмосферу навчальної діяльності, підвищують інтерес до вивчення спец предметів в ПТНЗ, зокрема аграрного профілю.

Ділова гра використовується для вирішення комплексних завдань засвоєння нового, закріплення матеріалу, активізації пізнавальної діяльності учнів формування загально навчальних умінь, розвитку творчих здібностей, формування системи професійних умінь і навичок, виховання професійно значущих якостей особистості, підвищення рівня мотивації, формування навичок спілкування майбутніми кваліфікованими робітниками. Навчальна гра є способом управління навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх аграріїв.

Є певні особливості ділової гри, які підкреслюють її актуальність:

1. Використання ділової гри дає можливість максимально наблизити процес навчання до реальної професійної діяльності завдяки моделюванню рольових функцій, притаманних професійній діяльності.

2. Ділова гра створює умови для глибокого і повного засвоєння спецпредметів на основі системного використання знань у процесі одночасного вирішення навчальних і змодельованих проблем.

3. У процесі ділової гри реалізуються різні рівні інтелектуальної активності учнів: репродуктивний, евристичний, креативний.

4. Ділова гра відтворює реальні процеси професійної діяльності за рахунок виконання певної ролі, що містить набір правил, які визначають як зміст, так і спрямованість, характер ігрових дій.

5. Ділова гра є двоплановою діяльністю: з одного боку, учень виконує реальну діяльність, пов'язану з вирішенням конкретних навчальних завдань, з іншого - ця діяльність має умовний характер, що дозволяє йому бути вільним, розкутим. Саме це і забезпечує емоційну привабливість гри для учнів ПТНЗ.

6. Ділова гра формує інтерес та емоційно-ціннісне ставлення учня до навчальної і майбутньої професійної діяльності.

7. Ділова гра стимулює розвиток особистісного потенціалу учня, його самореалізацію і самоутвердження у ситуаціях ігрової взаємодії.

8. Ділова гра виконує діагностичну функцію - дозволяє учню виявити творчі і професійні здібності, усвідомити свої потенційні можливості.

Ефективність ділової гри в професійному становленні майбутнього фахівця і підвищенні результативності навчання учнів професійно-технічної школи багато в чому залежить від методики і технології організації, її проведення. Одні вчені стверджують, що методика її розробки повинна бути єдиною, не залежно від того, чи є гра навчальною, дослідницькою, управлінською, імітаційною. Інші вважають, що стандартних методик в організації і проведенні ігор не існує.

У процесі розробки технології методу гри в основному виділяються 3 етапи:

1. Виділення елементів конструкції ігри, які повинні бути необхідними умовами розгортання ігрового процесу; визначення послідовності розробки цих елементів;

2. Вироблення рекомендацій щодо визначення структурних компонентів гри;

3. Виявлення особливостей діяльності грають і встановлення закономірностей впливу їх на оволодіння навчальним матеріалом, засвоєння знань і вироблення умінь і навичок.

Існує велике різноманіття підходів до визначення структури ділової гри. Це говорить про те, що вона виступає як динамічний процес, творчий характер якого не залишає місця формалізму, диктату в методиці та технології її підготовки та проведення. Методика ділової гри будується на принципах імітаційно-ігрового навчання: активності, цікавості, колективності, моделюванні зворотного зв'язку, проблематичності, результативності, самостійності, системності, змагальності. Ці принципи підвищують не тільки дидактичну цінність гри, забезпечують можливість реалізації її функцій: навчальної, розвиваючої і виховує, але й сприяє створенню педагогічних умов, позитивно впливають на процес її протікання та результативність в професійному становленні учнів. Особливо при розробці технології ділової гри важливо акцентувати увагу на наступних моментах: мотивація, змістовність, комунікабельність, ініціативність, свідомість, систематичність, наочність, самостійність і активність її учасників. Саме ці принципи допоможуть забезпечити соціально-психологічний клімат на навчальному занятті, позитивну мотивацію і установку на зняття психологічних бар'єрів при засвоєнні учнями навчального матеріалу, відпрацювання їх професійних дій, комунікативної культури, розвиток їх самостійності, ініціативності, творчості. Таким чином, педагогічно доцільні методика і технологія ділових ігор дозволяють імітувати майбутню професійну діяльність, аналізувати ефективність прийнятих рішень, тим самим створюють необхідні умови для професійного зростання майбутніх агрономів та зоотехніків.

До ділових ігор не можна відносити всі нові приймання, що з'являються, і методи навчання й будь-яку навчальну гру: такі форми проведення уроків, як урок-концерт, урок-іспит і урок-змагання, урок-вікторина, імітація пізнавально-розважальних телепередач на уроках, не

належать не тільки до ділової гри, але й до технології активного навчання. Ці методи й приймання активізації пізнавальної діяльності учнів, поживалення навчального процесу за допомогою всіляких ігрових ситуацій не відповідають тим особливостям і умовам організації, які визначають технологію активного навчання. У вікторині, змаганні учень може брати участь, може й не ухвалювати, але залишиться пасивним учасником-глядачем. Спроби змусити його приведуть до втрати ігрового моменту й позитивної настроєності на діяльність. У технології активного навчання «змушена активність» учасників обумовлена умовами й правилами, при яких учень або бере активну участь, напружено думає, або взагалі вибуває із процесу.

Доцільним буде провести такий метод ділової гри, як «Дебати». Ця гра передбачає три ролі: «Доповідачі», «Опоненти». Таким чином клас буде поділено на дві групи. Вчитель задає декілька питань середнього і високого рівня складності. Першими відповідають доповідачі (порадившись між собою). Вони повинні якомога повніше відповісти на питання. Задача опонентів полягає в тому, щоб знайти недоліки у відповіді, негативні моменти тощо або якщо доповідачі не змогли відповісти на питання - на це питання відповідь дають опоненти. Потім ролі змінюються. Оцінки виставляє вчитель. Перемагає та група, яка набере більше балів.

Імітаційно-ігрові методи дозволяють імітувати в ігровій формі і реалізовувати за допомогою ігрових дій в штучно-створених педагогічних ситуаціях майбутню професійну діяльність учнів[14].

На практиці в системі активного навчання використовуються такі **моделі ігрового навчання**: імітаційні, операційні, рольові, сюжетні, ігри-змагання.

- В імітаційних іграх під час заняття імітується діяльність організацій, подій, конкретна робота людей (еколог, агроном,зоотехнік та ін.), обстановка, умови, в яких відбувається подія. Сценарій імітаційної гри містить

сюжет події, опис структури та призначення імітованих об'єктів. Прикладом може бути урок-мандрівка, урок-екскурсія тощо.

- Операційні ігри допомагають відпрацювати виконання конкретних специфічних операцій (методику проведення дискусії, конференції, бесіди, диспуту). В операційних іграх моделюється процес діяльності. Вони проходять в умовах, що імітують реальну обстановку (урок-розслідування, урок-суд).

- У рольових іграх відпрацьовується тактика поведінки, дій, виконання функцій. Між учасниками розподіляються ролі з обов'язковим змістом відповідно до проблемної ситуації, винесеної на обговорення. Для проведення таких ігор доцільно використовувати такі типи нестандартних уроків: урок-КВК, урок-подорож, урок-казка, урок-композиція.

У сучасній професійно-технічній школі ігрова діяльність використовується:

- як самостійна технологія для засвоєння теми, розділу, поняття;
- як елемент іншої технології;
- як елемент окремих частин семінарського заняття (вступ, пояснення, закріплення, контроль).

Реалізація педагогічної взаємодії, співробітництва та співтворчості у системі «вчитель – учні» забезпечується шляхом упровадження в навчальний процес рольових ігор, які передбачають певної соціальної ролі учнів (типу урок – прес-конференція, урок-суд, урок на зразок «Круглий стіл», урок – складання кіносценарію, урок – екскурсія у минуле, урок-подорож тощо), оскільки організація навчального процесу, підготовка та проведення уроків у такій формі вимагає обов'язкової співпраці вчителя та учнів, їхньої спільної діяльності, що ґрунтується на принципах товарищескості, невимушеного спілкування, взаємодопомоги тощо, при цьому вчитель може виступати як інструктор, суддя, ведучий.

Спираючись на дослідження Х.Е. Майхнера, який відзначав, що людина при пасивному сприйнятті запам'ятовує 10% прочитаного, 20%

почутого, 30% побаченого і 50% побаченого і почутого, а при активному сприйнятті яких навчають зберігають в пам'яті 80% того, що говорили самі і 90% того, що робили або створювали самостійно, можна зробити висновок, що активні методи навчання різко покращують запам'ятовування матеріалу і сприяють його ідентифікації та подальшої цілеспрямованої практичної реалізації [5]. На відміну від традиційних форм навчання, впровадження в навчальний процес активних методів дозволяє формувати професійні вміння і діяльну реалізацію набутих знань, моделювати цілісний зміст самостійної роботи, при цьому зміщується центр значимості з процесу передачі, переробки і засвоєння інформації на самостійну творчу діяльність.

Висновки. Сучасна профтехосвіта орієнтована на виявлення особистісної самостійності. Упровадження в навчання імітаційно-ігрових форм і методів дозволить майбутнім аграріям отримати необхідні для цього теоретичні знання стосовно норм і правил успішної комунікативної діяльності, набуті обов'язкові вміння та навички продуктивного спілкування, орієнтуватися в ситуаціях, прогнозувати результати свого та чужого спілкування. Таким чином, ділові ігри як метод активного навчання, пройшовши тривалий шлях розвитку, в даний час займають міцні позиції в освітньому процесі професійно-технічної школи. Даний метод переживає своє друге народження : гра служить підвищенню ефективності ПТО, дозволяючи економити часові витрати, кошти для проведення експерименту, моделювати майбутню самостійну професійну діяльність, а також розвинути творчий потенціал випускника ПТНЗ.

Література

1. Активные методы обучения в природоохранительном образовании./ Под ред. Д.Н.Кавторадзе. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 91 с.
2. Выготский Л. С. Игра / Л. С. Выготский // Собр. Соч.: В 6-ти т. - М. : Педагогика, 1984. - Т. 4. – С. 244-263.

3. Гидрович С.Р. и др. Деловая игра «Деятельность сельскохозяйственных предприятий в условиях сельского производства». /Гидрович С.Р., Перешивкин С.А., Толордава Ж.К. // Материалы 7-ой межведомственной школы-семинара по активным методам обучения. – М.,1985. – вып. 5. – С. 16 – 17.
4. Жорник О. Використання дидактичних ігор у навчанні / Олена Жорник // Рідна школа. - 2000. - № 4. - С. 63-64.
5. Зміївська К.В. Навчальна ділова гра в організації самостійної роботи студентів педагогічних ВУЗів //Спеціальність - 13. 00.01 - загальна педагогіка, історія педагогіки і освіти. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук // Электронный ресурс : <http://gen.lib.rus.ec./get>
6. Использование деловых игр в процессе обучения учащихся средних профессиональных технических училищ: (Мет. рек.) – М., 1987. – 46 с.
7. Кавтарадзе Д. Имитационные игры в экологическом образовании / Д. Кавтарадзе // Биология в школе. - 1990. - № 3. – С. 46-50.
8. Капустин В.Ф. Специальная экологическая деловая игра. // Методические разработки и рекомендации по деловым играм. – М., 1984. – вып.3. – С. 4 – 10.
9. Кларин М. В. Игра в учебном процессе / М. В. Кларин // Советская педагогика. - 1985. - № 6. - С. 57-61.
10. Кудикина Н. Ретроспективний погляд на формування сучасної моделі ігрової діяльності / Надія Кудикіна // Шлях освіти. – 2003. - № 1. – С. 46-50.
11. Пидкасистый П.И., Хайдаров Ж.С. Технология игры в обучении и развитии: Уч. пособие/ Моск. пед. ун-т. – М.: Рос. пед. агентство, 1996. – 268 с.
12. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібник / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.

13. Сыроежин И.М., Вербицкий А.А. Методика разработки и использования деловых игр как формы активного обучения студентов.–М.: НИИ ВШ, 1981. – 36 с.
14. Трайнев В.А. Деловая игра в учебном процессе. – М.: Прометей, 2002. – 345 с.
15. Щербина Д. Зміст активної комунікативної позиції учня, її структурні компоненти, критерії та рівні сформованості / Дарія Щербина // Молодь і ринок. – Дрогобич : ДДПУ імені Івана Франка, 2008. – № 11 (46). – С. 117–120.

Корнієнко Влада Олегівна,
пошукувач кафедри теорії та методики професійної освіти Харківського національного
педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Харків, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація. У статті проаналізовано головні положення акмеологічного підходу в освіті. Розкрито значущість реалізації акмеологічного підходу в процесі неперервної освіти вчителів як пізнання й розкриття професійного потенціалу в педагогічній діяльності. Визначено поняття «професійна мобільність учителя» як здатність виявляти і реалізувати власний потенціал у педагогічній діяльності, швидко реагувати на зміни, що відбуваються в соціумі, активно працювати над собою, виявляти творчість у професійній діяльності.

Ключові слова: акмеологія, неперервна освіта, вчителі, професійна мобільність учителя, емоційна стійкість особистості, інформаційно-комунікаційні технології.

Вступ. Побудова громадянського суспільства в Україні на засадах гуманізму й вільного вибору особистістю пріоритетів самопізнання й розкриття власного потенціалу, демократичні освітні процеси висувають нові вимоги до вчителя та його вихованців. Особливої уваги заслуговує особистість вчителя, його акмеологічний потенціал, суть якого полягає в спрямованості мотиваційно-ціннісної сфери на постійне вдосконалювання в педагогічній діяльності. У Державній програмі «Вчитель» (2002), Програмі «Біла книга (Сили змін та вектори руху до нової освіти України)» (2009), Положенні «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» (2012), Законі України «Про вищу освіту» (2014), Проекті концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 роки (2015) наголошується на необхідності постійного вдосконалення професіоналізму та педагогічної майстерності вчителя, здатного створювати умови для самореалізації школярів, бути готовим до інноваційної діяльності загальноосвітнього навчального закладу.

Швидкоплинні зміни в освіті вимагають інноваційних підходів до розвитку особистості, підвищення рівня професіоналізму вчителя. І тому вчителі займаються самоосвітою, проходять планове стажування та підвищують

кваліфікацію в міжкурсовий період у закладах післядипломної освіти, оволодівають інноваційними прийомами, методами, формами роботи з учнями безпосередньо в школі, реалізують власний професійно-педагогічний потенціал у роботі методичних об'єднань, центрів, консультативних пунктів.

Останні дослідження та публікації, на які спирається автор, виділення невинішених частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Вивчення проблеми акмеологічного зростання вчителів у процесі неперервної освіти стало можливим завдяки науковим працям, присвяченим підвищенню кваліфікації вчителів у неперервній освіті, з'ясуванню можливостей системи післядипломної освіти (В. Андрущенко, Л. Армейська, Н. Білик, М. Войцехівський, І. Гальченко, І. Гавриш, В. Дивак, В. Зеленюк, І. Зязюн, О. Мариновська, Н. Мельник, Т. Нікішина, Л. Ніколенко, І. Підлужна, Т. Сорочан, С. Тарасюк, І. Титаренко). Розв'язанню означеної проблеми сприяли акмеологічні ідеї щодо самоосвітньої діяльності, досягнення акме-вершин, формування акмеологічної компетентності, позиції школярів, майбутніх учителів, учителів (Н. Бухлова, В. Вакуленко, Є. Голобородько, О. Горленко, О. Гречаник, Р. Дзюбак, М. Кирилюк, Г. Коваленко, В. Максимова, В. Огнев'юк, Н. Полетаєва, Л. Рибалко, Р. Черновол-Ткаченко, Х. Шапаренко).

Завданнями статті є: аналіз суттєвих положень акмеологічного підходу в освіті; розкриття доцільності реалізації акмеологічного підходу в процесі неперервної освіти вчителів; визначення поняття «професійна мобільність учителя»; з'ясування рівня стресостійкості вчителів як складової професійної мобільності.

Виклад власне матеріалу дослідження. Як стверджує В. Огнев'юк, президент Української академії акмеології (м. Київ), «акмеологія є сферою наукових знань про людину, що виявляє закономірності, фактори та умови самореалізації творчого потенціалу особистості на шляху до вищих досягнень діяльності як професійної, так і непрофесійної, а також закономірності, фактори та умови прогресивного розвитку соціальних спільнот» [2, с. 3]. У дослідженні враховуємо той факт, що об'єктом акмеології є зріла особистість, яка постійно

прагне до саморозвитку й досягає акме-вершин у будь-яких видах діяльності, а її досягнення збагачують й примножують корисні надбання людської спільноти, а предметом – закони та закономірності, умови та фактори, які позитивно сприяють розвиткові як окремої особистості, так і суспільства.

У педагогічній акмеології учитель виступає як об'єктом, так і суб'єктом педагогічної діяльності, а його зростання до акме-вершин залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників. Формування професійної мобільності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) є важливим суб'єктивним чинником, що рухає особистість до набуття високого ступеня професіоналізму й педагогічної майстерності. У нашому розумінні поняття «професійна мобільність вчителя» слід визначати як здатність виявляти і реалізувати власний потенціал у педагогічній діяльності, швидко реагувати на зміни, що відбуваються в соціумі, активно працювати над собою, виявляти творчість у професійній діяльності. Критеріями й показниками рівнів сформованості професійної мобільності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів є такі: когнітивний (знання з питань мобільності особистості, якість розумових операцій, що визначається швидкістю, гнучкістю, образністю, здатністю до самостійного прийняття рішень); операційний (сформованість умінь професійної мобільності); особистісний (виявлення якостей, що характеризують професійну мобільність учителів); рефлексивний (сформованість рефлексивних умінь, адекватність самооцінки).

До акмеологічних засад віднесемо основні ідеї акмеології, педагогічної акмеології, які відбиваються в меті, завданнях, закономірностях, вимогах, змісті, методах і формах професійної мобільності вчителів ЗНЗ. У дослідженні посиляємося на базові ідеї педагогічної акмеології, зазначені в науковій праці Л. Рибалко [4, с. 66-88]. Це такі – ідеї розвитку особистості, формування професійної «Я»-концепції учителя, вдосконалення акме через професіоналізм.

Розвиток особистості вчителя відбувається безпосередньо під час педагогічного процесу, оскільки навчання і виховання сучасних учнів вимагають нових підходів, швидкого реагування на обставини, що скошляються в педагогічному колективі, сформованих умінь саморегуляції та

самоорганізації. Цілком слушною є думка Є. Голобородько [1, с. 273], яка наголошує на можливостях післядипломної освіти, завдяки якій відбувається акмеологічний розвиток учителів-предметників. Учена зазначає, що слухачі – вчителі різних предметів, різних типів шкіл, мають педагогічний досвід, водночас викладачі закладів післядипломної освіти володіють новими технологіями, інноваційними підходами до навчання і виховання молоді. Акмеологічному розвитку вчителів сприяє позитивна атмосфера, яка створюється в подібних закладах. Це проведення круглих столів, науково-методичних семінарів, читальні, зустрічей з відомими педагогічними працівниками, наукових конференцій, на яких поширюються ідеї педагогічної акмеології, розкривається її роль для розвитку особистості.

У межах дослідження вчителям ЗНЗ було запропоновано відповісти на тест «У якому стані Ви знаходитися?» з метою з'ясування рівня стресостійкості вчителів як складової професійної мобільності. Опитані вчителі (разом 123 особи) виявили низький рівень стресостійкості, оскільки вони відчували себе знесиленими і стомленими в роботі, надавали перевагу таким питанням, як: моя робота емоційно мене стомлює, погіршується настрій до кінця робочого дня, відчуваю втому від роботи з учнями (43,1%); посередній рівень стресостійкості виявили вчителі, які усвідомлюють, що причиною стомлюваності може бути сама людина, яка не вміє організувати себе й роботу інших, однак не знають, як усунути таку причину (39,8%); високий рівень стресостійкості характеризувався тим, що вчителі вміють створювати сприятливу атмосферу для роботи з учнями та колегами, мають досягнення і гордяться ними, відчувають «приливи» бадьорості й задоволення виконаною роботою (17,1%). Отже, вчителі працюють за покликанням, однак у процесі роботи виникають утруднення, що пов'язані з людським фактором – на вчителя негативно впливають байдуже ставлення школярів до навчання, недисциплінованість та неслухняність, відсутність співпраці з батьками, підтримки з боку адміністрації. Безумовно, такі чинники негативно впливають на професійну мобільність учителів ЗНЗ і тому необхідно створювати

педагогічні умови для формування такої особистісно-професійної якості.

Доречним є досвід ученої Л. Хорунжої, яка виявила позитивну динаміку формування інтелектуальної мобільності старшокласників завдяки запровадженню активних методів навчання, що вимагають інтелектуальної напруги, швидкого застосування інформації (знань) для оперативного прийняття рішення; здійсненню комп'ютерної підтримки процесу навчання старшокласників під час виконання ними творчих завдань, що передбачають віднайдення учнем нових для себе рішень на основі оволодіння методами й механізмами евристичної праці [5, с. 159]. Оскільки в дослідженні йшлося про старшокласників, зауважимо, що для вчителів є також необхідною професійною рисою інтелектуальна мобільність як складова професіоналізму й педагогічної майстерності.

Ідеалом досконалості, по суті, є вчитель, який відповідає вимогам новітньої школи, розуміє потреби сучасної молоді, готовий безкорисно допомагати учням. Про гармонію серця й розуму писав відомий український педагог В. Сухомлинський, який наголошував на тому, що, з одного боку, вчителеві не можна бути холодною, байдужою людиною, безпристрасного вчителя діти не люблять, ніколи не розкривають серця перед ним, а з іншого – вчителеві треба вміти контролювати свої сердечні поривання розумом, не піддаватися емоційній стихії, обачливо ухвалювати рішення що стосуються неправильних учнівських вчинків. Нині актуальними є слова досвідченого вченого: «Мистецтво та майстерність педагога саме й полягає в умінні поєднувати сердечність з мудрістю» [3, с. 9].

Як свідчить досвід практичної діяльності, вчителі допускаються помилок у педагогічній діяльності. У відвертих бесідах з батьками ми відчували певне незадоволення роботою деяких учителів. Так, учителям подобається працювати з обдарованими дітьми, їх можна «вивести» на високий рівень обізнаності з навчального предмету, здобути перемогу на олімпіадах, захистах робіт у МАНі. З учнями з посереднім потенціалом нецікаво працювати та й потрібно напружуватися, щоб досягти запланованого. Школярі зауважують на

тому, що вчителі бувають знервованими і до них не хочеться звертатися, хоча цілком «вони гарно знають матеріал, уміють підготувати до складання тестових завдань з навчальних предметів». Таким чином, сучасний учитель має бути зразком досконалості, постійно вдосконалювати власний професійно-педагогічний потенціал, долати перешкоди, що заважають успіху в роботі.

Акме вчителя загартовується в повсякденній педагогічній діяльності, а його ознаками є професіоналізм. З метою підвищення професіоналізму вчителям радили складати акмеограму на основі самопізнання й саморозкриття внутрішнього потенціалу. Акмеограма – це документ, у якому відбивається система вимог, умов і факторів, які сприяють прогресивному розвитку професійної майстерності та особистості фахівця. У ній аналізуються види діяльності та ступінь виявлення особистісно-професійних якостей, які забезпечують їх функціональне виконання. Акмеограма включає цілі, вибір моделі розвитку, визначення акмеологічних технологій, можливі індивідуальні показники професіоналізму, результати професійної діяльності. Вона індивідуальна та є основою для розробки акмеологічної траєкторії індивідуального особистісно-професійного розвитку.

Інформаційно-комунікаційні технології розвивають професійну мобільність учителів. Так, активних учителів долучали до участі в педагогічних нарадах на теми: «Інтеграція медіаосвіти», «Створення програми медіа освітньої діяльності на рівні загальноосвітнього навчального закладу», «Науково-методичні засади впровадження медіаосвіти», «Практична медіаосвіта: програмні й технічні засоби створення різних медіа продуктів», «Влив медіаосвіти на розвиток школярів», «Використання Веб-ресурсів у педагогічній діяльності»; майстер-класі на тему: «Новинна журналістика», семінарах-практикумах на тему: «Шкільна журналістика», тренінгах з медіаосвіти на тему: «Створення телестудії»; з доповідями на батьківських зборах на теми: «Медіаграмотність громадян України», «Нові медіа та безпека особистості школяра»; в роботі інтерактивної школи творчого вчителя, де поглиблювали знання з методики викладання навчальних дисциплін.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. На основі проведеного пілотажного дослідження зробимо висновки про те, що з позиції акмеологічного підходу актуальною є проблема формування професійної мобільності особистості, сформованість якої підвищує професіоналізм й педагогічну майстерність учителя. Складовою професійної мобільності є стресостійкість учителя до перешкод, що заважають успішній самореалізації в професійній діяльності, зростанню до акме-вершин.

Перспективами подальшого дослідження є розробка інноваційних прийомів, методів, форм професійного самовдосконалення вчителя, які дозволять йому бути мобільним і конкурентоздатним.

Список використаних джерел

1. Голобородько Є. П. Особливості акмеологічного розвитку учителя в системі післядипломної освіти / Є. П. Голобородько // Акмеологія – наука XXI століття : матер. IV Міжнародної наук.-практ. конф., 30 трав. 2014 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, Укр. академ. акмеол. наук, м. Київ, ун-т ім. Б. Грінченка : редкол. : В. О. Огнев'юк, В. М. Антонов, О. А. Дубасенюк та ін. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 270–278.
2. Огнев'юк В. О. Акме-особистість, акме-суспільство, акме-країна / В. О. Огнев'юк // Акмеологія – наука XXI століття : матер. IV Міжнародної наук.-практ. конф., 30 трав. 2014 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, Укр. Академ. Акмеол. Наук, м. Київ, ун-т ім. Б. Грінченка : редкол. : В. О. Огнев'юк, В. М. Антонов, О. А. Дубасенюк та ін. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 3–19.
3. Педагогічна майстерність : хрестоматія : навч. посіб. / упоряд. : І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін. ; за заг. ред. І. А. Зязюна. – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – С. 7–9.
4. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : [монографія] / Л. С. Рибалко. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. – 443 с.
5. Хорунжа Л. А. Формування інтелектуальної мобільності старшокласників у навчальному процесі загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Хорунжа Лариса Анатоліївна. – Харків, 2009. – С. 159.

Корниенко Влада Олеговна

РЕАЛИЗАЦИЯ АКМЕОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА В ПРОЦЕССЕ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УЧИТЕЛЕЙ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Аннотация. В статье проанализированы основные положения акмеологического подхода в образовании. Раскрыта значимость реализации акмеологического подхода в процессе непрерывного образования учителей как познания и раскрытия профессионального потенциала в педагогической деятельности. Дано определение понятию «профессиональная мобильность учителя» как способность выявлять и реализовать свой потенциал в педагогической деятельности, быстро реагировать на изменения, происходящие в социуме, активно работать над собой, проявлять творчество в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: акмеология, непрерывное образование, учителя, профессиональная

мобильность учителя, эмоциональная устойчивость личности, информационно-коммуникационные технологии.

Kornienko Vlada Olehovna

IMPLEMENTATION OF ACMEOLOGICAL APPROACH IN THE PROCESS OF CONTINUOUS EDUCATION OF TEACHERS OF SECONDARY SCHOOLS

Abstract. The article analyzes the main provisions of the acmeological approach in education. It reveals the importance of implementation of acmeological approach in the process of continuous education of teachers as knowledge and expand professional capacity in teaching. Given the definition of «professional mobility of the teacher» as the ability to identify and realize their potential in teaching, to respond quickly to changes in society, actively work on yourself, to be creative in their professional activities.

Key words: acmeology, continuing education, teacher professional mobility of the teacher, the emotional stability of personality, information and communication technologies.

Матеріали редактовано науковим керівником

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ НЕІНФОРМАЦІЙНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ: СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІОНАЛ

Анотація. Розглянуто й проаналізовано основні сучасні інформаційні небезпеки та ризики. Висвітлено основні способи боротьби з ними. Наведено рекомендації щодо удосконалення навчально-методичного забезпечення розділу «Інформаційна безпека» навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності» для неінформаційних спеціальностей ВНЗ.

Ключові слова: інформаційний ризик; інформаційна безпека; кібербезпека; інформаційна війна.

Аннотация. Рассмотрены и проанализированы основные современные информационные опасности и риски. Освещены основные способы борьбы с ними. Приведены рекомендации по совершенствованию учебно-методического обеспечения раздела «Информационная безопасность» учебной дисциплины «Безопасность жизнедеятельности» для неинформационных специальностей ВУЗов.

Ключевые слова: информационный риск; информационная безопасность; кибербезопасность; информационная война.

Abstract. Considered and analyzed the basic modern information and hazard risks. The basic ways of dealing with them. The recommendations for improving the teaching of section "Information Security" discipline "Safety" for neinformatsiynyh specialties universities.

Keywords: information risk; information security; cyber security; information warfare

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), інтенсивне використання мережі

Internet, соціальних мереж, доступність сучасного апаратного та програмного забезпечення відкрили нові можливості для зберігання й поширення інформації, вільного та безперешкодного спілкування, обміну фото- та відеоматеріалами, дистанційного проведення фінансових операцій, навчання тощо.

Проте разом із беззаперечними зручностями з'явилися й нові інформаційні загрози та небезпеки. Їх незнання чи ігнорування ними може призвести до фінансових або іміджевих втрат людини, яка не є фахівцем у галузі інформаційної безпеки (ІБ), появи в неї психологічної залежності чи фобії.

Лавиноподібний розвиток інформаційних технологій, зростання кількості соціальних мереж зумовили стрімку віртуалізацію нашого життя та «вкидання» величезної кількості особистих даних в online. У сучасному інформаційному суспільстві інформація стала особливим ресурсом, й, як і будь-який інший ресурс, потребує захисту. Усе це спричинило кардинальне зростання вимог щодо забезпечення особистої та корпоративної ІБ пересічного користувача ІКТ.

Актуальність та публікації з проблеми дослідження полягає у величезному розриві між кількістю науково-технічної та навчальної літератури для фахівців у галузі ІБ й практичною відсутністю такої літератури для студентів неінформаційних спеціальностей ВНЗ.

Брак системного цілісного навчального забезпечення принципів ІБ для пересічних відвідувачів соціальних мереж, користувачів мобільного та інтернет-банкінгу дозволяє інтернет-шахраям отримувати доступ до їхніх акаунтів, приватної електронної пошти, персональних файлів, банківських рахунків тощо.

Виклад основного матеріалу.Розглянемо основні інформаційні загрози та способи їх мінімізації, які, на думку автора, доцільно було б розглядати під час вивчення розділу «Інформаційна безпека» навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності» на неінформаційних спеціальностях ВНЗ.

Інформаційно-психологічні небезпеки

Із появою мережі Інтернет та поширенням засобів комунікації появилось, як мінімум, вісім нових психічних розладів [4].

1. Фантомні дзвінки. Досить поширений психологічний розлад, під час якого користувачеві здається, начебто його телефон вібрує у беззвучному режимі. Проте насправді жодних нових дзвінків чи повідомлень немає. Такий розлад формується через регулярне використання мобільного телефону.

2. Номофобія. Цим терміном, що є скороченням від англійської фрази «no mobile phobia», позначається страх залишитися без мобільного телефону. Причому проявляється номофобія по-різному: у когось через розряджений акумулятор з'являється легке занепокоєння, а дехто може впасти у повноцінну паніку. Наслідки номофобії настільки серйозні, що її внесли до міжнародного класифікатора хвороб DSM-5. Кількість людей, залежних від цієї фобії, з кожним днем зростає.

3. Кібернудота. Є також люди, у яких під час роботи з деякими електронними пристроями з'являється запаморочення, дезорієнтація та нудота. Перші згадування про цей психічний розлад з'явилися у науковій літературі ще у 90-х роках минулого століття. А нещодавно відбувся новий сплеск захворювання через появу операційної системи iOS 7, у якій є ефект паралакса, та поширення окулярів і шоломів віртуальної реальності, які викликають у користувачів неприємні відчуття та нудоту.

4. Facebook-депресія. Західні автори назвали її Facebook Depression – за назвою найпопулярнішої там соцмережі. В Україні можна говорити про «депресію Вконтакті». Її суть полягає в тому, що люди впадають у депресію через контакти у соціальній мережі чи через їх відсутність. Чим більше часу людина проводить у соцмережі, тим більше погіршується їх настрій та ставлення до свого життя. Причина полягає в тому, що люди створюють у своїх профілях дуже позитивний образ, викладаючи відповідні фотографії та новини про себе. Насправді ж людина далека від ідеалу. Через цю різницю користувачеві здається, що друзі та знайомі живуть яскравішим та цікавішим життям.

5. Інтернет-залежність. Проявляється у хворобливому та постійному бажанні вийти у мережу. Через це страждають інші сфери життя, які людина запускає, наприклад, особисте життя чи роботу. Зараз фахівці обговорюють, куди інтернет-залежність слід віднести – до наркоманії чи психічного розладу.

6. Ігрозалежність. Онлайнкові ігри теж викликають психічний розлад, подібний до інтернет-залежності. Людина починає жити у віртуальному світі, втрачаючи роботу, родину, а іноді й своє життя. Ця залежність викликає важкі депресії й може привести до фізичного виснаження.

7. Кіберхондрія. Людина з цим розладом вважає, що вона хвора, причому доволі часто – декількома недугами, про які вона прочитала в інтернеті. Здорова людина, у якої просто розболілася голова, починає вважати, що у неї серйозні проблеми зі здоров'ям. А це вже може привести до реальних проблем і захворювань.

8. Ефект Google. Його суть полягає у тому, що людина вважає, начебто їй не потрібні знання та навчання, адже будь-яка інформація доступна у пошуковику. «Ефектом Google» страждає практично кожен –

мозок людини просто не запам'ятовує нової інформації незалежно від її бажання.

Інформаційно-фінансові небезпеки (онлайн-покупки, мобільний та інтернет-банкінг, інтернет-пожертви)

Електронні листи (спам) із додатками, що заражені вірусами, гіперпосилання, які ведуть на фальшиві сайти (фішинг), змінені виписки із банківських рахунків – у цих сучасних варіантів інтернет-шахрайства одна головна мета – отримати доступ до банківського рахунку жертви й вивести відтіля кошти [3; 2].

Задля уникнення таких інтернет-загроз необхідно:

- обов'язково встановити на комп'ютер, планшет чи смартфон антивірусний сканер із евристичною функцією аналізу файлів;
- ніколи не відкривати додатки до електронних листів від невідомих відправників;
- ніколи не переходити по гіперпосиланнях із електронних листів від невідомих відправників;
- ніколи й нікому не повідомляти пін-код своєї банківської картки;
- не віддавати банківську картку третім особам, не залишати її без нагляду, не записувати пін-код у легкодоступних місцях (тим більше на самій картці);
- не залишати дані про себе й свою картку на інтернет-сайтах ні в оголошеннях, ні під час розрахунків;
- вводити дані доступу тільки безпосередньо на сайті свого банку чи інтернет-магазину;
- переконатися, що веб-сторінка використовує зашифроване з'єднання (в адресі наявний префікс «https») та має дійсний сертифікат;
- не використовувати для оплати в інтернеті картки, на яких постійно містяться значні суми грошей. Краще для цього завести окрему картку

- «для інтернету» й переводити туди рівно стільки грошей, скільки потрібно для оплати покупки й безпосередньо перед її здійсненням;
- установити ліміт на зняття коштів з картки – добовий та на окрему фінансову операцію;
 - регулярно перевіряти дані про свій банківський рахунок, щоб у випадку шахрайства швидко запобігти втраті коштів;
 - підключитися до SMS-банкінгу й банк надсилатиме на мобільний телефон звіти про усі операції по рахунку. Якщо ніяких фінансових операцій із картковим рахунком не проводилося, а прийшло SMS-повідомлення про списання коштів з рахунку, потрібно якомога швидше:
 - зателефонувати у банк за вказаним у SMS-повідомленні номером і повідомити, що ніяка фінансова транзакція не проводилася;
 - про всякий випадок зняти з рахунку чи перевести на інший рахунок гроші, що залишилися на картці;
 - заблокувати картку й написати заяву в банк про її перевипуск.

Інформаційно-іміджеві небезпеки

Кажучи об'єктивно й називаючи речі своїми іменами, слід визнати, що мережа інтернет, пошуковики Google та Yahoo!, соціальні мережі успішно створили глобальну систему спостереження за своїми користувачами. І якщо при використанні звичайного комп'ютера можна хоч якось регулювати потік даних, що збираються про людину, то зі смартфоном, який завжди з нами, це зробити набагато важче. Хоча більшість людей заспокоює себе звичною мантрою: «я людина маленька й до мене нікому немає діла» та «мені немає чого приховувати», ніхто не знає, хто й коли скористається нашими даними та з якою метою.

Показовими тут є висловлювання Євгенія Касперського, засновника і власника компанії «Лабораторія Касперського», в інтерв'ю

американському часопису «The Wall Street Journal», де він заявив, що таємниці приватного життя більше не існує. «Якщо хочете зберегти особисте життя у таємниці – можу порекомендувати декілька місць у Сибіру», – зазначив Касперський.

Проте цей процес можна тримати під контролем, дотримуючись таких простих правил [5]:

1. Слід чітко усвідомити, що ніякої приватності ні у житті, ні в мережі немає. Кожен наш крок може бути зафіксований, прорахований та відправлений на зберігання.

2. Ніде й нікому не розкривати більше інформації, ніж це абсолютно необхідно.

3. Паролі – це ключі до нашого життя. Тому:

а) для різних сервісів використовувати різні паролі;

б) ніколи нікому (ні знайомим, ні адміністраторам сервісів) не повідомляти паролі від своїх акаунтів і не зберігати записи з ними незахищеними чи на видноті;

в) паролі мають бути довжиною не менше 8 символів і містити як букви верхнього (АБВ), так і нижнього (абв) регістрів, цифри та спеціальні символи (#\$!).

г) змінювати паролі щонайменше раз на місяць.

4. Намагатися не користуватися програмними продуктами однієї компанії. Якщо є вибір, то необхідно надавати перевагу стороннім програмним рішенням.

5. У різних соціальних мережах використовувати різні імена.

6. Завантажувати в інтернет свої фотографії з роздільною здатністю не більше 200×200 пікселів. Цього достатньо, щоб ідентифікувати вас, але не достатньо, щоб збільшити зображення до розміру, необхідного для друку.

7. Контролювати налаштування приватності в інтернет-браузері, соцмережах Facebook та Вконтакті.

8. Пересилаючи або зберігаючи файли в «хмарних» сховищах, попередньо шифрувати їх, наприклад за допомогою архіватора, задаючи довгі надійні паролі.

Інформаційна війна (пропаганда, інформаційний тероризм)

Пропаганда, як засіб впливу на психологію людини, існує не одне тисячоліття і є невід'ємною частиною нашого життя. З її допомогою здійснювалися як величні, так і ганебні вчинки. Ефективність інформаційної війни визнавали полководці, політики та філософи.

Сьогодні інформаційна війна стала ключовим полем битви. У цій битві не завжди перемагає той, хто говорить правду. Перемагає той, хто більш переконливий та наполегливий.

Основні правила протистояння негативному впливу пропаганди [1]:

1. Намагатися самостійно аналізувати інформацію, а не просто її споживати. Критичне сприйняття реальності зменшує шанси стати жертвою маніпуляції. Тому слід скоротити перегляд телепередач. Друковані та інтернет-ЗМІ дають змогу спокійно перечитати текст і переосмислити викладені факти.

2. Інформація, яка апелює до емоцій, – це не інформація, а маніпуляція. Емоції заважають критично оцінювати ситуацію. Наприклад: нагнітання паніки через постійний потік негативних фактів, які пробуджують у людини страх за свою безпеку. Емоційна врівноваженість – необхідна умова виживання у будь-якій ситуації.

3. Не користуватися лише одним джерелом інформації. У реаліях інформаційної війни неупередженість ЗМІ та аналітиків суттєво

зменшується. Варто поставити собі запитання: «кому вигідно, щоб відповідна інформація потрапила до читача?»

4. Вибрати трьох-чотирьох аналітиків, які довели свою здатність надавати більш-менш реальні аналізи та прогнози. Оціночне ставлення журналіста до викладеної інформації іноді важливіше самого факту. Але, як і всі люди, вони теж помиляються. Неупереджене ставлення до подій слугує запорукою високого професіоналізму журналіста.

5. Фільтрувати інформаційний потік. ЗМІ досить часто вдаються до сенсаційних повідомлень щоб підвищити свої рейтинги серед споживачів інформації. Зосередженість здебільшого на негативних фактах характерна для будь-якого сучасного інформаційного ресурсу.

6. Бути пильним і відповідальним. Кожен з нас має чимале коло друзів та знайомих. Наш обов'язок говорити їм правду, якщо ми переконані, що знаємо її. Не варто вдаватися до психологічного тиску та нав'язувати свою точку зору. Людина сама має вирішити, що робити з інформацією, яку ми їй повідомляємо.

7. Виявляти небайдужість. Зараз поширена й зворотна сторона некритичного ставлення до інформації – переконаність у тому, що усі кажуть неправду й займаються пропагандою, а не оповіщенням, і вірити наразі нікому не можна. Слід пам'ятати, що ми самі створюємо свою реальність та несемо відповідальність за власне життя.

Висновки. Інтенсивний розвиток Internet-технологій, електронного й мобільного банкінгу, методів соціальної інженерії та виникнення пов'язаних із цим нових інформаційних небезпек вимагає відповідних і, найголовніше, – швидких адаптаційних змін у вищій освіті. Це потребує модернізації навчально-виховного процесу під час викладання безпеки життєдіяльності, введення нових підходів до подання теоретичного матеріалу з інформаційної безпеки для студентів

неінформаційних спеціальностей, пошук нових форм проведення практичних і лабораторних занять, зміни методів і прийомів роботи викладачів та студентів, персоналізації профілю навчання (перебудови навчального процесу до потреб відповідного напрямку підготовки чи спеціальності), зміни методів оцінювання знань студентів та їхньої корекції з метою формування культури інформаційної безпеки (інформаційної зрілості) студентів.

Література

1. Богомаз О. Інформаційна зброя: як не стати жертвою маніпуляцій / Оксана Богомаз. – 22 травня 2014 р. [Режим доступу: <http://www.epochtimes.com.ua/ukraine/society/informatsiyna-zbroya-stati-zhertvoyu-manipulyatsiy-115588.html>].
2. Гришина О. Обнародованы шесть новых способов афер с карточками / Оксана Гришина. – 14 октября 2014 г. [Режим доступу: <http://business.vesti-ukr.com/73182-obnarodovany-shest-novyh-sposobov-afer-s-kartochkami>].
3. Интернет-банкинг: похищение аккаунта. – 31 октября 2013 г. [<http://www.chip.ua/stati/internet-banking-pohishhenie-akkaunta/>].
4. Eight new mental illnesses brought to you by the Internet. [Режим доступу: http://www.techhive.com/article/2054386/eight-new-mental-illnesses-brought-to-you-by-wait-for-it-the-internet-.html#tk.rss_all].
5. online privacy tips from an ex-FBI agent. – June 26, 2014 [Режим доступу: <http://money.cnn.com/2014/06/26/technology/security/fbi-privacy-tips/index.html>].

Кухарчук Петро Михайлович,
кандидат наук з державного управління, доцент, професор кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін Комунального закладу
Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Плосков Віктор Олександрович,
кандидат історичних наук, професор кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін Комунального закладу
Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

СИСТЕМА ОСВІТИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. Соціально-економічні процеси у сучасному українському суспільстві останніх років змістили пріоритети розвитку не лише у галузі освіти, але й у всьому суспільстві. За результатами аналізу останніх досліджень ринку праці в Україні, популярність ряду професій не має об'єктивного підґрунтя та не відповідає запитам сучасної економіки, що призводить до порушень нормального функціонування суспільства. У роботі піднімається проблема вироблення й реалізації ефективних механізмів управління регіональною освітою.

Ключові слова: система освіти, ринок праці, глобалізація, регіональна система освіти.

Постановка проблеми. Одним із стратегічних напрямків процесу державотворення в Україні на сучасному етапі є реформування системи освіти. Для регіонів та окремих територій цей етап ознаменувався не тільки децентралізацією й демократизацією управління, частковим підвищенням самостійності у прийнятті рішень внаслідок радикальних суспільно-політичних реформ в Україні, але й впливом поглиблення світових міжрегіональних диспропорцій, глобальною світовою економічною та соціальною кризою, як результатом глибоких, але не завжди виважених економічних трансформацій. Усе це вимагає вивчення глобалізаційних факторів впливу та вироблення нової освітньої політики.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідження механізмів державного управління системами освіти найбільш розвинених країн відображено у працях Н. Абашкіної, І. Зязюна, О. Локшиної, М. Лещенко, В. Лугового, Л. Пуховської, А. Парінова, А. Сбруєва, І. Тараненка, Б. Мельниченка, І. Ковчиної, А. Власюка, С. Калашнікової, Г. Дмитренко, В. Олійника, В. Медведя, С. Майбороди, К. Корсака та ін.

Вплив глобалізаційних процесів на сучасному етапі розвитку держави досліджено у працях провідних вітчизняних учених: А. Гальчинського, В. Лугового, В. Кременя, Є. Марчука, П. Сауха, В. Нікітіна, І. Зязюна, Н. Ничкало, Н. Протасової, В. Олійника та ін.

Аналіз наукових джерел з теми дослідження вказує на відсутність комплексного вивчення проблем управління освітою в Україні, зокрема в умовах подолання кризи ринку праці.

Формування цілей статті. Процеси модернізації і трансформації в освіті тривають весь час. Оскільки змінюється суспільство, то має змінюватися і система освіти та управління нею як на державному, так і на регіональному рівні. Значимість вироблення й реалізації ефективних механізмів управління регіональною освітою зростає також унаслідок залежності економічного зростання регіону від розбудови системи освіти, яка має стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу регіону, виходу науки, техніки і культури на світовий рівень, національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні. Сутність досліджуваної наукової проблеми полягає в необхідності вироблення системного підходу та визначення конкретних шляхів удосконалення державного управління регіональною системою освіти в умовах глобалізації світової системи освіти.

У зв'язку з цим важливим науковим завданням є аналіз впливу освітньої політики в умовах подолання кризи ринку праці.

Метою пропонованого аналітичного дослідження є прагнення виокремити фактори впливу ринку праці в умовах кризи на регіональну систему освіти в Україні та запропонувати деякі конкретні механізми керування змінами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Універсальний науковий світ, планетарні торгові та фінансові течії, транснаціональне підприємництво, глобальна присутність мас-медіа та Інтернету, туризм та міграційні рухи, взаємодія культур, глобальні проблеми екології та міжнародної злочинності –

усе це поняття, що позначають поглиблення взаємозалежності між державами та суспільствами, які ми зазвичай називаємо глобалізацією. Сутністю глобалізації є перетворення людства в єдину ієрархічну політико-економічну систему, організовану за (мінливим за формою, але незмінним по суті) принципом нееквівалентності обміну [1, с. 15-16].

Криза ринку праці посилює психологічні навантаження на людину (дитину). Ця проблема суперактуальна. Людина переживає неймовірні психологічні навантаження. І не завжди їх витримує. За підрахунками вчених, нервовий розлад охоплює сьогодні приблизно 1 млрд. людей світу. Відомо, що протягом року добровільно зводять рахунки з життям 14-15 тис. громадян України, що становить 28-29 суїцидів на 100 тис. чоловік. Для порівняння: у благополучних країнах це показник не піднімається вище 20 самогубств на 100 тис. [2].

Характеризуючи підсумки XX століття, П. Саух окреслює низку негативних наслідків глобалізації:

- глобалізація та намагання вибудувати “архітектуру світового порядку” не лише не змінили, а навіть активізували процес поляризації серед бідних і багатих країн. Ті, що встигли “вскочити в потяг” вийшли в перед. Решта – ті, що не зуміли включитися у світовий обіг і торгівлю, приречені на відставання;

- укрупнення транснаціональних компаній і транснаціональних банків призвело до того, що вони стали світовими монополістами [3, с. 20-22].

Ось чому реформування системи освіти в Україні невідривно пов’язане з деякими найпринциповішими аспектами глобалізаційного процесу та кризи ринку праці. Розглядаючи цю проблему, ми повинні виходити з найпростішого та найбільш очевидного, а саме – з того, що головним суб’єктом системи освіти є людина. Відповідно до цього людина підпорядковує її розвиток, перш за все, цілям задоволення власних потреб та інтересів. Останні є могутнім двигуном суспільно-історичного прогресу.

Вони утворюють ту „пружину”, яка надає руху механізмам розвитку, що формується в його структурі. Йдеться, таким чином, про те, що протиріччя між потребами й інтересами людини, з одного боку, й можливостями та умовами розвитку виробництва, спрямованого на їх задоволення, з другого, має розглядатися як найзагальніша природна основа цивілізаційного процесу [4, с. 59].

„Виробництво багатства, – писав з цього приводу один з класиків західної економічної теорії, англійський вчений А. Маршалл, – це лише засіб для підтримки життя людини, для задоволення її потреб й розвитку її сил – фізичних, розумових, моральних. Що ж до самої особи, то вона – головний засіб виробництва цього багатства й водночас є кінцевою метою багатства” [5].

Під час реформування системи освіти ми ще мало просунулися вперед, щоб радикально змінити ситуацію, яка склалася, дуже мало зробили для утвердження ефективних механізмів приватної власності. Що стосується приватизації, яка мала стати головним гарантом свободи, то вона фактично перетворилася на протилежне – легітимну форму тінізації відносин власності.

Є такі розрахунки: за 1991-1999 рр. продуктивність праці в нашій промисловості знизилася в 1,4 разів, а реальна заробітна плата – у 3,6 разів. У червні 2000 р. нарахована заробітна плата понад 50% працівників була нижче прожиткового мінімуму. Як наслідок – за межею бідності в нас перебували не 15-20% населення, а понад 70% [4, с. 78].

Нам слід, нарешті, усвідомити, що без наявності високої вартості робочої сили, яка створює платоспроможний попит (втому числі освітніх послуг) не відбудеться становлення національного ринку, а значить національної економіки. За даними офіційної статистики, з 1965-го по 1994 р. у промислово розвинених країнах Заходу заробітна плата зросла у 8,2 разів, а споживчі ціни – у 5,4. Тобто зарплата підвищувалася в 1,6 разів швидше. Відповідно зростали й реальні доходи населення. З огляду на це можна

зазначити: все те, чого Захід досяг за останні 25-30 років у розвитку власної економіки, базується якраз на цій основі, на базі випереджального зростання вартості робочої сили й відповідно – платоспроможного попиту населення. Це ж саме можна сказати й про досвід постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи, зокрема Польщі, Чехії, Словаччини, Хорватії, Угорщини та інших. Реальне зростання виробництва розпочалося в цих країнах лише тоді, коли середньомісячна платня підвищилася до \$ 300 й вище [4, с. 77]. Тож ми маємо зрозуміти, що реформування системи освіти в Україні, яка повинна стати візитною карткою входження в сучасну цивілізацію є висока вартість робочої сили.

В сучасному світі освіта постає в число пріоритетів та імперативів державної політики багатьох країн світу. Змінюється ставлення громадськості та батьків до освіти, зростають витрати на неї. За двадцять років (з 1960 по 1981) державні видатки на цю галузь у всьому світі збільшилися з 51,5 млрд. до 627,6 млрд. доларів. Це складало близько 5,7% вартості валового національного продукту усіх країн світу [3, с. 109].

На жаль, парадоксом життя сучасної України є те, що вся практична управлінська діяльність відбувається в межах індустріальної парадигми і сконцентрована довкола нафти, газу, вугілля, сільгосппродукції, експорту корисних копалин, металу, найпростіших виробів хімічної промисловості тощо. Нам просто не має іншого виходу, крім як прорватися на світові ринки високих технологій, забезпечуючи при цьому пріоритет розвитку освіти, людини.

На думку В. Нікітіна, симптомами або проявами проблем реформування системи освіти в Україні в умовах кризи ринку праці є:

- нездатність системи управління виділити ідею, а звідси і пріоритети змін, створити умови для здійснення і ефективного використання різних підходів, форм організації і педагогічних технологій;
- неможливість ефективно використовувати ресурс різноманітності внаслідок відсутності в системі освіти коштів для самовизначення і навігації;

- відсутність реальної можливості будувати освітні вектори;
- відсутність повноти уявлень змісту через різні підходи, форми організації навчання, освітніх фокусів;
- нездатність освітніх установ до автономії [6, с. 149].

Наприкінці ХХ століття, в умовах розпочатих глобалізаційних процесів, здійснюється активний пошук системного інструменту підвищення конкурентоспроможності економіки на основі інноваційних технологій. Таким інструментом стає кластер, основним елементом якого виступає наукова складова. З'являються перші не лише науково-технологічні, але й інші виробничі, будівельні, сервісні кластери. Їх об'єднує головне – в результаті синергетичних ефектів при взаємодії зростає продуктивність праці як у самому кластері, так і в суміжних секторах економіки. Кластерна концепція орієнтується на залучення до цих об'єднань інтегрованих та часто розрізнених компаній, університетів, науково-дослідних інститутів, що спеціалізуються та співпрацюють в напрямі розвитку інноваційності, комерціалізації і маркетингу з метою виробництва кола нових чи модернізованих виробництв та послуг. Найбільш ефективно ця наукова технологія в останні десятиріччя використовувалась в США („Силіконова долина” – здійснює 20% світового виробництва обчислювальної техніки та унікальної концентрації наукових кадрів, нині працює один мільйон осіб, 400 тисяч з яких мають щонайменше ступінь бакалавра), Великобританії (Кембридж, Південно-східна Англія, Оксфорд, Лондон), Австралії, Японії, Німеччині, Ірландії, Тайвані, Фінляндії, Ізраїлі (Тель-Авів), Індія та деяких інших країнах.

Можливо, в Україні слід адаптувати позитивний досвід Індії, яка до недавнього часу асоціювалася з країнами „третього світу”. Ця країна перетворюється ще на одного „економічного тигра”. Нова економічна стратегія Індії почалася зі створення в 1986 році концепції Програмно-технологічних парків. Нині в Індії нараховується близько 1,3 тис. фірм-розроблювачів програмного забезпечення (ПЗ) як для експортних, так і для внутрішніх потреб.

Індійський експорт програмного забезпечення зріс із 1,75 млрд. дол. у 1997-1998 роках до 9,5 млрд. дол. у 2001-2022 роках. З 26 індійських штатів 19 впровадили програми прискореного розвитку інформаційних технологій [1, с. 85].

Безперечно, що в умовах хронічного кризового стану успішне реформування системи освіти, яка повинна забезпечити „рух на випередження” усього суспільства неможливо. Але можливо створити певні „обмежені територіальні сектори зростання”, у яких був би сконцентрований найефективніше працюючий потенціал суспільства: економічний, соціальний, гуманітарний і куди б органічно входили освіта, технологія, виробництво й інвестиції.

Єдина альтернатива безнадійному відставанню України у світових „перегонах на виживання” повинна бути реалізована шляхом забезпечення одночасного та взаємопов’язаного випереджаючого розвитку освітньої сфери, яка забезпечує соціально-економічний розвиток країни.

В нових соціально-економічних і геополітичних умовах особливу актуальність для регіонів та окремих територій України набуває проблема визначення свого місця в державі та світі. Відповідно до нової реальності потрібно змінити систему пріоритетів з тим, щоб розвиток отримали ті напрямки діяльності, де території можуть бути конкурентоспроможними. Як показує світовий досвід, саме в таких ситуаціях особливо потрібне запровадження випереджального розвитку стратегічного планування системи освіти.

Перспективне планування повинно здійснюватися „від майбутнього”, а не „від досягнутого”, тоді воно буде мати важливі переваги порівняно зі звичайним плануванням. До них можна віднести те, що:

- стратегічний план розвитку, створений громадою виходячи з її інтересів і пріоритетів, є більш стабільним, так як є узгодженим планом співпраці трьох секторів громади – місцевої влади, підприємницьких структур та громадських організацій. Передбачені у Стратегічному плані

заходи здійснюються не тільки за рахунок зусиль місцевої влади, але й іншими секторами територіальної громади. Як результат, за досвідом розвинених країн світу, стають поширеними такі явища, як спонсорство бізнесових структур, допомога громадських організацій. Крім того, підприємці, котрі знають, що їхня діяльність перебуває у головному руслі розвитку міста, працюють більш впевнено та більш охоче інвестують власні кошти у розширення виробництва, розвиток трудових ресурсів та ін.;

- такий План є організуючим документом, який дозволяє використовувати наявні фінансові та інші ресурси міста цілеспрямовано, тобто більш ефективно. Його нова ідеологія виходить з того, що коштів на програми розвитку завжди буде мало, очікувань з боку громадян з точки зору якості громадських послуг – більше, а реакція на можливе збільшення податків – негативна. Тому необхідне оптимальне використання людських і фінансових ресурсів на стратегічних напрямках;

- стратегічне планування, як спільна праця громади над визначенням власного кращого майбутнього і його досягненням, ефективно сприяє самоусвідомленню громади, її згуртуванню, що підвищує політичну стабільність в суспільстві;

- сформований Стратегічний план розвитку забезпечує громаді кращий доступ до кредитних ресурсів чи рантів, які надаються фінансовими та благодійними організаціями західних країн. Досвід інших держав, наприклад Польщі, свідчить, що банки і грантодавці розглядають бізнес-плани територій чи їх заявки на отримання грантів лише за умови наявності у них Стратегічних планів розвитку, з яких видно, що мета, для досягнення якої територія потребує коштів, передбачена в Стратегічному плані розвитку, а отже підтримується громадою [7, с. 10].

На нашу думку, найголовнішою ознакою стратегічного планування є його спрямованість від майбутнього до сьогодення, а не навпаки, як у традиційного довгострокового чи поточного планування. Тобто вся сьогоденна діяльність регіонів та окремих територій підпорядковується

майбутнім завданням освітньої політики.

Для виконання цих завдань Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2015 року було визначено стратегічні цілі щодо запровадження концепції інноваційної якості людських ресурсів, яка передбачала [8]:

- реалізація регіональної інноваційної політики має починатися з інвестицій в людину, передусім в її освітню підготовку. Запровадження у національну систему освіти європейських та світових стандартів тісно пов'язане із наближенням до європейських стандартів регіональних рівнів: доступу до навчання; якості освіти; її неперервного характеру;

- забезпечення нової якості освіти (зокрема шляхом створення у навчальних закладах систем управління якістю освітніх послуг відповідно до національних або міжнародних стандартів ISO серії 9000) та професійної підготовки кваліфікованих кадрів на базі концепції безперервної освіти, навчання протягом життя, стратегії соціально-економічного розвитку „випереджального” типу, закономірностей входження освіти у Європейський освітній простір;

- здійснення науково-методичного забезпечення моделі партнерства університету з бізнесовими колами та місцевою владою;

- активне використання потенціалу науково-освітніх комплексів для вирішення проблем соціально-економічного розвитку міст;

- створення регіональних науково-освітніх центрів для реалізації комплексу регіональних інноваційних програм на середньострокову перспективу за рахунок місцевих бюджетів. Діяльності таких центрів повинна була б активізувати наукові дослідження, що виконуватимуться силами фахівців освітніх установ. На жаль вона так і залишилась не виконана.

Оскільки неможливо виробити таку стратегію освіти, яка б була задовільною у будь-якому непередбаченому випадку в майбутньому. То є можливість підготувати суспільство до того, щоб воно було готове

зіткнутися з проблемами, пов'язаними зі швидкими та постійними змінами.

Висновки. Ми маємо зрозуміти, що умовах глобалізації криза ринку праці як об'єктивного процесу обов'язково поглиблюватиметься й що ми, як і всі інші держави світового співтовариства, не можемо стати її стороннім спостерігачем. Водночас ми маємо відчувати внутрішні суперечності цього процесу й зайняти щодо них не пасивну спостережну позицію, а активний пошук системного інструменту підвищення конкурентоспроможності освітньої системи.

Єдина альтернатива безнадійному відставанню України у світових „перегонах на виживання”, яка повинна бути реалізована шляхом забезпечення одночасного та взаємопов'язаного випереджаючого розвитку освітньої сфери, яка забезпечить соціально-економічний розвиток країни.

Відповідно до нової реальності потрібно змінити систему пріоритетів з тим, щоб розвиток отримали ті напрямки діяльності, де території можуть бути конкурентоспроможними. Як показує світовий досвід, саме в таких ситуаціях особливо потрібне запровадження випереджального розвитку стратегічного планування системи освіти.

Крім того, слід особливо підкреслити, що створення регіональних центрів ефективного розвитку освіти жодним чином не повинно відмінити управлінських заходів загальнодержавного рівня. В даному випадку, роль держави у процесі підтримки та координації розвитку суспільства має тільки посилюватися.

Використана література

1. Марчук Є. К. Україна : нова парадигма поступу. – К., «Авалонг»?2001. – 216 с.
2. Фадєєв О. Міцна психіка нації потребує охорони // День. – 2000. – 11 жовтня. – С. 5.
3. Саух П. Ю. XX століття. Підсумки.[вид. 2-е, доповн. і перекл.] / П. Ю Саух. – К. : “МП Леся”, 2009. – 284 с.
4. Гальчинський А. С. Суперечності реформ : у контексті цивілізаційного процесу. – К. : Українські пропілеї, 2001. – 320 с.
5. Маршалл А. Принципы политической экономики / А. Маршалл. – М., 1983. – Т. 1. – С. 246.
6. Никитин В.А. Идея образования или содержание образовательной политики. – К.: Оптима, 2004. – 205 с.

7. Дробенко Г. О., Бурсак Р. Л., Свірський Ю. І. Стратегічне планування розвитку територіальних громад. – Л. : Вид-во “СПОЛОМ”, 2001. – 118с.
8. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів // Офіц. вісн. України. – К., 2006. – № 30.

Кухарчук Петр Михайлович,
кандидат наук по государственному управлению, доцент, профессор кафедры общественно-гуманитарных дисциплин КУ "Житомирский областной институт последипломного образования"

Плосков Виктор Александрович,
кандидат исторических наук, профессор кафедры общественно-гуманитарных дисциплин КУ "Житомирский областной институт последипломного образования"

СИСТЕМА ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ

Аннотация. Социально-экономические процессы в современном украинском обществе последних лет сместили приоритеты развития не только в области образования, но и всем обществе. По результатам анализа последних исследований рынка труда в Украине, популярность ряда профессий не имеет объективного основания и не отвечает запросам современной экономики, что приводит к нарушениям нормального функционирования общества. В работе поднимается проблема выработки и реализации эффективных механизмов управления региональным образованием.

Ключевые слова: система образования, рынок труда, глобализация, региональная система образования.

Kukharchuk Petro M.,
candidate of sciences at public administration, associate professor, professor of the cathedra of social and humanitarian disciplines of Communal Institution "Zhytomyr Regional Institute of Postgraduate pedagogical education"

Ploskov Victor A.,
candidate of historical sciences, professor of the cathedra of social and humanitarian disciplines of Communal Institution "Zhytomyr Regional Institute of Postgraduate pedagogical education"

SYSTEM OF EDUCATION UNDER ECONOMIC TRANSFORMATION

Abstract. Socio-economic processes in the Ukrainian society of recent years shifted the priorities of development not only in education, but also the whole society. The analysis of recent studies of the labor market in Ukraine, the popularity of a number of professions has no objective basis and does not meet the needs of a modern economy, which leads to violations of the normal functioning of society. The article raised the problem of development and realisation of effective mechanisms of regional educational governance.

Keywords: education system, market of labor, globalization, regional education system.

Матеріали подано в редакції авторів

АКТИВНЕ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ: КОНТЕКСТНИЙ ПІДХІД

Анотація. У пропонованій статті розглянуто сутність та особливості контекстної технології навчання у сучасних закладах професійно-технічної освіти, виокремлено основні напрями та тенденції застосування цього активного методу як провідного у розвитку особистості майбутніх кваліфікованих робітників. Доведено, що усвідомлення ними навчальної інформації, співвіднесення її з майбутньою професійною діяльністю відбувається тоді, коли вона включена як контекст у ситуацію вирішення конкретних професійних завдань.

Ключові слова: контекст, контекстний підхід, метод, знаково-контекстне навчання.

Аннотация. В предлагаемой статье рассматриваются сущность и особенности контекстной технологий обучения в современных учреждениях профессионально-технического образования, выделены основные направления и тенденции применения этого активного метода как ведущего в развитии личности будущих квалифицированных рабочих. Доказано, что осознание ими учебной информации, соотнесение ее с будущей профессиональной деятельностью происходит тогда, когда она включена как контекст в ситуации решения конкретных профессиональных заданий.

Ключевые слова: контекст, контекстный подход, метод, знаково-контекстное обучение.

Abstract. This article discusses nature and characteristics of contextual learning technologies in modern institutions of vocational education, basic directions and trends in the application of active methods as leading personality in the development of future skilled workers. It is proved that their awareness of educational information, relate it to their future professional activity takes place when it is included as a context-specific decision situation of professional tasks.

Keywords: context, contextual approach, method, semantic-contextual learning.

Постановка проблеми. Суттєву роль в удосконаленні сучасного освітнього процесу відіграє впровадження новітніх методів активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів та інтерактивних технологій навчання. Одним з ефективних засобів розвитку особистісних якостей майбутніх фахівців залишається на сьогодні технологія контекстного навчання.

Актуальність та публікації з проблеми дослідження. Психолого-педагогічні положення цієї технології були розроблені понад тридцять років тому російським психологом А. Вербицьким та розвинені його послідовниками, зокрема Н. Бакшаєвою, Н. Борисовою, В. Кругліковою, В. Теніщевою та ін. В Україні цією проблематикою активно займаються Г. Барська, О. Коваленко, П. Матвієнко, В. Садковий, С. Скворцова та інші дослідники.

Метою нашої статті є обґрунтування сутності та основних характерологічних особливостей технології контекстного навчання у сучасних закладах професійно-технічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Контекст, за визначенням А. Вербицького, це система внутрішніх і зовнішніх умов життя і діяльності людини, яка впливає на сприйняття, розуміння і перетворення нею конкретної ситуації, надаючи сенс і значення цій ситуації в цілому та її компонентам зокрема. Внутрішній контекст демонструє індивідуально-психологічні особливості, знання і досвід людини; зовнішній – предметні, соціокультурні, просторово-часові та інші характеристики ситуації, за яких вона (людина) діє [1, с. 40]. Таким чином, контекстне навчання – це навчання, в якому динамічно моделюється предметний і соціальний зміст професійної праці, тим самим забезпечуються умови трансформації навчальної діяльності учня як майбутнього фахівця у професійну діяльність.

Вчений зауважує, що навчальна діяльність передбачає розвинену пізнавальну мотивацію, тоді як практична – професійну; предметом навчання

є знакова система навчальної інформації. Зміст навчання ніби «розсипано» на безліч не пов'язаних між собою навчальних дисциплін, а в праці вони застосовується системно; учень у процесі навчання «експлуатує» в основному увагу, сприйняття, пам'ять і моторику, тоді як у праці він виступає цілісною особистістю; учень займає «відповідну» позицію, виявляє активність у відповідь на дії викладача, тоді як на виробництві від нього вимагається активність та ініціатива [1, с. 36].

Зміст контекстного навчання реалізується за допомогою семіотичної, імітаційної і соціальної навчальних моделей, тобто від навчальної діяльності (лекції, семінари) до квазіпрофесійної (ділова гра, занурення учня в контекст майбутньої професії); потім до навчально-професійної (виробничі практики, дипломні проекти, стажування) і, нарешті, до професійної діяльності випускника професійно-технічного навчального закладу (ПТНЗ).

У своєму дисертаційному дослідженні В. Теніщева виділяє контекстне навчання як провідне у розвитку професійних якостей майбутніх фахівців, бо у межах компетентнісної освітньої парадигми широко представлені різноманітні особистісно-діяльні, особистісно орієнтовані педагогічні моделі: проблемне, інтегроване, проектне, контекстне навчання, педагогічні системи на основі теорії поетапного формування розумових дій особистості, інформаційні технології.

Аналіз цих моделей дозволив зробити висновок, що основними характеристиками нової освітньої парадигми в найбільшій мірі відповідає контекстне навчання. Створюючи педагогічні умови динамічного руху діяльності учня від навчальної до професійної з відповідною зміною потреб і мотивів, цілей, дій (вчинків), засобів і результатів, воно володіє значним потенціалом у підвищенні якості підготовки майбутніх фахівців [4, с. 10].

Доктор педагогічних наук Г. Лаврентьєв, аналізуючи технологію контекстного навчання, зазначає, що у моделях такого типу предметна галузь діяльності розгортається за допомогою конкретних навчальних форм, в

межах яких виконуються завдання, які не потребують особистісного ставлення до досліджуваного матеріалу. Одиницею роботи учня є мовна дія – слухання, говоріння, читання, письмо. Засобом роботи є текст.

В імітаційних навчальних моделях навчальні завдання допускають відхід учня за межі знакової інформації, співвіднесення її з майбутньою професійною діяльністю, осмислення знань, що відбувається тоді, коли він включає себе до ситуації вирішення конкретних професійних завдань. У цьому випадку одиницею роботи виявляється предметна дія, на основі якої досягається практично корисний ефект навчання. Засобом роботи буде контекст. У навчальних моделях завдання повинні виконуватися в спільних, колективних формах роботи учасників навчального процесу. Такі спільні пошуки вирішення проблеми надають досвід колективної роботи в майбутньому професійному середовищі. Ця модель реалізується в ділових і навчальних іграх, комплексному курсовому і дипломному проектуванні. Одиницею діяльності учня стають вчинки, через які він засвоює професію як частину культури, осмислює власне ставлення до праці, суспільства, самого себе [2, с. 26].

Таким чином, модель діяльності майбутнього фахівця отримує відображення в діяльнісній моделі його підготовки. Виділяючи основні етапи реалізації моделі діяльності учнів, орієнтованої на професійну підготовку та реалізованої за допомогою системного використання професійного контексту, відзначимо важливе значення навчально-професійної діяльності (науково-дослідна робота учнів ПТНЗ, виробничі практики, дипломні та курсові проекти). До навчально-професійної діяльності, згідно контекстного підходу, учень повинен підходити через діяльність навчальну, в якій, починаючи з першого курсу, послідовно моделюється професійна діяльність фахівців з боку її предметно-технологічних (предметний контекст) і соціальних складових (соціальний контекст).

У свою чергу, дослідник А. Романов виділяє контекстне навчання безпосередньо у компетентнісному підході, як активно затребуваного. На його думку, у сучасній освіті широке поширення і педагогічне обґрунтування отримали саме компетентнісний та особистісно орієнтований підходи; при цьому спостерігається тенденція їхньої інтеграції, що закладається, зокрема, у включенні до складу базових компетентностей випускників багатьох особистісних властивостей, у тому числі таких, як здатність до саморозвитку, прагнення до самовдосконалення, рефлексивність, адекватна професійна спрямованість особистості та ін. [3, с. 25].

Формування професійних якостей особистості учнів ПТНЗ здійснюється у процесі навчально-творчої діяльності, вивчення циклу професійних дисциплін, циклу дисциплін загальноосвітньої підготовки, а також в ході проходження виробничої практики. На сьогодні це можливе лише з урахуванням міждисциплінарних зв'язків цих циклів, що особливо важливо при ефективній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників.

Найбільш вдало, на наш погляд, на практичних заняттях зарекомендувала себе імітаційна навчальна модель, в ході якої імітуються ситуації майбутньої професійної діяльності учня ПТНЗ. В основному це закінчені в смисловому плані фрагменти, які передбачають практичне використання теоретичної інформації в процесі аналізу та прийняття рішень.

Робота учня з такою моделлю вимагає розумового та особистісного включення в предметну галузь майбутньої професійної діяльності, яка виконує функцію змістоутворюючих контекстів. Одиницею роботи учня стає тренування предметної дії, основна мета якої – практичне перетворення імітованих професійних ситуацій і приведення їх до вирішення завдання, реалізацію тієї чи іншої посадової функції в умовах виробництва [1, с. 63].

Основними принципами контекстного навчання, на які слід спиратися в процесі проведення цих занять, є наступні:

- принцип психолого-педагогічного забезпечення особистісного входження учня до навчальної діяльності;
- послідовне моделювання у навчальній діяльності цілісного змісту, форм і умов майбутньої професійної діяльності;
- принцип проблемного навчання (семінари-дискусії, групові практичні заняття, аналіз конкретних виробничих ситуацій);
- принцип адекватності форм організації навчальної діяльності учнів ПТНЗ цілям і змісту сучасної професійно-технічної освіти;
- принцип єдності навчання і виховання особистості майбутнього кваліфікованого робітника.

Отже, учні ПТНЗ підходять до активної практики на останньому курсі з досить сформованими професійно важливими якостями й уміннями. Поставлена мета досягається через розв'язання цілої низки завдань:

- розвиток здібностей учнів ПТНЗ компетентно виконувати професійні функції, вирішувати нагальні проблеми і завдання;
- розвиток і вдосконалення теоретичних знань та професійних умінь і навичок у конкретній виробничій діяльності;
- формування творчого підходу до майбутньої професійної діяльності;
- оволодіння викладачем сучасними технологіями для проведення ефективних практичних занять, вміннями науково-дослідної роботи в галузі педагогічних наук, спостереження, аналізу та узагальнення передового педагогічного досвіду з метою ефективної підготовки майбутніх фахівців.

Таким чином, основна мета підготовки особистості майбутнього фахівця має бути спрямована на забезпечення його професійної підготовки протягом усього процесу навчання, розвиток творчих здібностей, виховання у нього відповідальності, прагнення до постійного професійного зростання та інших особистісних якостей. Це може бути досягнуто як включенням в основну освітню програму підготовки відповідних курсів (проблемних лекцій, розділів дисциплін), так і організацією позааудиторної роботи. Це

повною мірою застосовується в контекстному підході до навчання в поєднанні з навчально-творчим методом викладання спецдисциплін, де послідовно змінюють одна одну семіотична, імітаційна та соціальна навчальні моделі, коли навчальна діяльність учня ПТНЗ переходить у професійну.

Реалізація поставленої мети потребує комплексу взаємопов'язаних заходів, що забезпечать: модернізацію системи професійно-технічної освіти в Україні, удосконалення змісту підготовки фахівців, форм і методів організації навчально-виробничого процесу в ПТНЗ, підвищення ефективності та якості навчання.

Висновки. Отже, суттєву роль в удосконаленні цього процесу відіграє впровадження новітніх методів активізації навчальної діяльності учнів. Саме це є важливою складовою плану дій щодо забезпечення якості професійно-технічної освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство, яке передбачає: формування концепції інноваційної моделі навчання у ПТНЗ з метою проектування навчального середовища для особистісно-орієнтованого підходу до кожного учня та сприяння організації його самостійної та індивідуальної навчальної діяльності (форми, методи, методики, технології), які спрямовані на результати навчання, у центрі яких перебуває учень як майбутній фахівець; створення механізму комплексного запровадження до системи професійно-технічної освіти інноваційних технологій (зокрема, контекстної) у межах традиційного навчання.

Література

1. Вербицкий А.А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения: Материалы к четвертому заседанию методологического семинара. / А.А. Вербицкий. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 84 с.

2. Лаврентьев Г.В., Лаврентьева Н.Б., Неудахина Н.А. Инновационные обучающие технологии в профессиональной подготовке специалиста / Г.В. Лаврентьев, Н.Б. Лаврентьева, Н.А. Неудахина. – Барнаул: Изд-во Алтайского государственного университета, 2002. – 156 с.

3. Романов А.М. Интеграция современных подходов к организации педагогического процесса вуза / А.М. Романов // Образование и общество. – 2009. – № 4. – С. 20–26.

4. Тенищева В.Ф. Интегративно-контекстная модель формирования профессиональной компетенции: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 «общая педагогика, история педагогики и образования» / В.Ф. Тенищева. – М., 2008. – 46 с.

Куценко Тетяна Володимирівна,
пошукувач кафедри теорії та методики професійної освіти
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди, м. Харків

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито методичний потенціал учителів загальноосвітніх навчальних закладів з позиції компетентнісного підходу в освіті. Визначено поняття «методична компетентність учителя загальноосвітнього навчального закладу» як здатність постійно себе вдосконалювати в системі методичної роботи, набувати нових акме-вершин у педагогічній діяльності. Уточнено складові методичної компетентності вчителів, сформованість яких забезпечує не лише обізнаність вчителя з основами методичної роботи, але й професійну самореалізацію на творчому рівні. Розкрито шляхи формування методичної компетентності вчителів у процесі неперервної освіти.

Ключові слова: професійна самореалізація особистості, методична компетентність учителя, система методичної роботи вчителя, загальноосвітній навчальний заклад.

Вступ. У 2011 р. Кабінетом Міністрів України затверджено Національну рамку кваліфікацій, у якій прописано результати освіти у вигляді переліку компетентностей, яких має набути та здатна продемонструвати людина по завершенні навчання на кожному кваліфікаційному рівні. Цей документ визначає мету неперервної освіти – формування професійної компетентності фахівців упродовж працездатного періоду життя як здатності ефективно діяти, вирішуючи стандартні та проблемні ситуації, що виникають у процесі професійної діяльності.

У швидкоплинному вирі останніх подій поширюється ідея інформатизації освіти. Разом з тим зі зростанням ролі інтелектуальної праці в суспільстві підвищуються вимоги до компетентності педагогічних кадрів. Як відомо, досягнення високого рівня професіоналізму, педагогічної майстерності повною мірою залежить від методичної грамотності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ). На основі аналізу результатів попередніх досліджень [1-3; 7, 8], власного практичного досвіду зазначимо,

що існує суперечність між вимогами суспільства до висококваліфікованого вчителя, який відповідає потребам сучасної школи, та недостатньо високим рівнем сформованості методичної компетентності вчителів ЗНЗ у процесі неперервної освіти.

Останні дослідження та публікації. У проведених педагогічних дослідженнях з означеної проблеми переважає описовий характер методичної роботи в ЗНЗ, її мети, завдань, змісту, принципів, методів і форм методичних заходів. Система методичної роботи вчителів розглядається, як: зміст і форма підвищення кваліфікації учителів у міжкурсовий період (Л. Армейська, Ю. Бабанський, Н. Ващенко, І. Жерносек, С. Крисюк, О. Панасюк, Л. Покроєва, С. Смирнова); компонент організаційної структури управління освітнім процесом і його контролю (С. Батишев, Ю. Гільбух, М. Дробноход, І. Раченко); форма організації вивчення і впровадження досягнень педагогічної науки і передового педагогічного досвіду (Т. Бєседа, В. Бондар, М. Красовицький, К. Нефьодова); структурна ланка системи безперервної освіти (О. Галаган, А. Владиславлев, Ю. Кудрявцев, І. Соколов). Проте недостатньо вивченою є проблема суб'єктивного характеру – розкриття методичного потенціалу вчителів ЗНЗ у процесі неперервної освіти, тобто формування їхньої методичної компетентності.

Завданнями статті є: аналіз суттєвих положень компетентнісного підходу в освіті; визначення поняття «методична компетентність учителя загальноосвітнього навчального закладу»; уточнення та унаочнення складових методичної компетентності вчителів ЗНЗ; розкриття шляхів формування методичної компетентності вчителів ЗНЗ.

Виклад власне матеріалу дослідження. Як свідчить аналіз словникових тлумачень, термін «компетентний» означає «який має достатні знання в якій-небудь галузі; з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; кваліфікований; має певні повноваження; повноправний, повновладний [4, с. 874]», а компетенція – це добра обізнаність людини із чим-небудь, коло її повноважень.

Учена С. Скворцова розглядає методичну компетентність учителя як

здатність вчителя ефективно розв'язувати стандартні та проблемні методичні завдання та ґрунтується на теоретичній і практичній готовності до проведення занять за різними навчальними комплектами, а методичні компетенції – «основу, внутрішній резерв методичної компетентності, що виявляється в наявності предметно-наукових, дидактично-методичних та психологічних знань, умінь розв'язування методичних задач, наявності досвіду діяльності із навчання предмета та емоційно-ціннісного ставлення до цього процесу [8, с. 176]».

Основу сучасної професіограми особистості вчителя мають становити професійно-педагогічні компетенції. Л Кондрашова [2] наводить модель особистості сучасного вчителя, згідно з якою він має відзначатися професійною й соціальною мобільністю й прагненням постійно вдосконалювати професійні якості, а основним в особистості вчителя виступає його здатність до інноваційної творчості, саморозвитку, самоствердження й самовираження в професійній діяльності.

На основі аналізу професіограми вчителя, Галузевого стандарту вищої освіти напрямів підготовки вчителів, посадових інструкцій педагогічних працівників, у тому числі й методистів, методичну компетентність учителів розглядаємо як мету і результат професійної самореалізації у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів, а у її визначення вкладаємо мотиваційно-ціннісну спрямованість особистості на професійне самовираження засобами методичної роботи, знання й уміння методичної діяльності, особистісно-професійні якості, що забезпечують не лише обізнаність з основами методичної роботи вчителя, але й успішне її виконання (див. табл.1).

Мотиваційно-ціннісна спрямованість учителів на розуміння значущості й успішне здійснення методичної роботи відбувалася шляхом розкриття змісту й особливостей методичної діяльності сучасного вчителя як невід'ємної складової педагогічної діяльності та ознайомлення вчителів з педагогічними й методичними новинками, інноваційними технологіями навчання й виховання школярів, організації особистісного набуття сенсу

самоосвіти в системі методичної роботи ЗНЗ.

Таблиця 1

Складові методичної компетентності вчителя загальноосвітнього навчального закладу

Складові	Зміст методичної компетентності вчителя
Мотиваційно-ціннісна спрямованість	Потреби вдосконалювати власний професійно-педагогічний потенціал засобами методичної роботи, мотиви досягнення успіху в педагогічній діяльності, ціннісні орієнтації на самовираження в методичній роботі
Знання	Знання методики навчання і виховання, наукової організації праці, основ інноваційної діяльності, знання про способи досягнення акме-вершин у системі методичної роботи, прийоми самоменеджменту, що сприяють підвищенню власної методичної грамотності
Уміння	Гностичні (уміння постійно сприймати й переробляти нову інформацію з методичних і педагогічних першоджерел, аналізувати передовий педагогічний досвід, розкривати власні здібності засобами методичної роботи), конструктивні (уміння планувати методичну роботу, розробляти та видавати методичний матеріал, будувати структуру уроку та виховних заходів зі школярами), організаторські (проводити відкриті уроки з подальшим обговоренням на методичних семінарах, брати активну участь у роботі методичних об'єднань, готувати школярів до олімпіад, конкурсів, освітніх проєктів), комунікативні (будувати взаємовідносини з колегами, батьками, школярами на партнерських засадах, знаходити нові творчі зв'язки з досвідченими вчителями, поділитися й обмінюватися авторськими доробками, володіти ІКТ)
Особистісно-професійні якості	Адекватна самооцінка, активність, відкритість новому досвіду, ініціативність, креативність, організованість, уміння працювати в колективі однодумців, обмінюватися новою інформацією з методики навчання і виховання

На педагогічній нараді прочитано лекцію на тему: «Творче самовираження вчителя в системі методичної роботи», під час якої учителів переконували в значущості формування методичної компетентності особистості, доводили цінність методичної роботи для набуття професіоналізму й педагогічної майстерності. Ключовими позиціями такої лекції були факти, докази, обґрунтування, що доводили зв'язок методичної роботи з інноваційною діяльністю вчителя, яка супроводжується внесенням певних змін у організацію педагогічного процесу, засвоєння учнями навчального матеріалу. Під час лекції посилялися на суттєві положення Концепції державної інноваційної політики, Законів України «Про інноваційну діяльність», «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» про необхідність інноваційного розвитку ЗНЗ, а також

положення про індивідуальну інноваційну діяльність, авторську школу майстра педагогічної справи, майстер-клас, методичну роботу вчителя, наказ «Про затвердження структури та організацію науково-методичної роботи з педагогічними працівниками» та ін. [5].

Створені нами *творчі групи вчителів* в експериментальних школах виявили позитивні результати щодо сформованості методичних знань та вмінь. Розроблена програма дослідження стосувалася проблеми підготовки вчителів до використання активних методів і форм навчання і виховання школярів, а її результати доповідалися на засіданнях методичної ради школи. У неодноразових бесідах з учителями наголошували на тому, що ініціативну поведінку викликає не лише інтерес до методичної справи, але й виконання конкретних дій, відчуття задоволеності продуктами діяльності. Учителям пропонували опанувати технікою реалізації методу драматизації, проведення рольових та ділових ігор, організації співпраці в навчальних проектах. Якщо вищеназваними прийомами, методами, формами вчителі-предметники користуються, то акмеологічними засобами володіють ще недостатньо. Так, у процесі експериментальної роботи вчителям пропонували скласти акмеограму, розробити акмеологічні тренінги, використовувати біографічний метод у роботі зі школярами [6]. У такий спосіб учителі поповнювали знання про способи досягнення акме-вершин у системі методичної роботи.

Створені нами *проектні групи вчителів* працювали над проблемою формування методичної компетентності вчителя загальноосвітнього навчального закладу в контексті самореалізації особистості, розв'язання якої вимагало теоретичного осмислення шляхів максимально повного розкриття потенціалу як учителів, так і школярів. Позитивним виявилось те, що під час такої роботи формувалися вміння методичної роботи вчителя (див. табл. 2).

Таблиця 2

Групи вмінь	Заходи, спрямовані на формування таких умінь
Гностичні	Оформлення виставки методичної літератури, створення картотеки методичного матеріалу, підготовка доповідей до веб-семінару на тему: «Методична робота в умовах інклюзивного навчання та виховання»

	школярів», ознайомлення вчителів з прийомами самопізнання, методами самодіагностики, складання портфоліо на основі самоаналізу, обговорення теми: «Умови професійної самореалізації учителів у системі методичної роботи ЗНЗ»
Конструктивні	Розробка плану проведення діагностики рівнів професійної самореалізації учителів ЗНЗ у методичній роботі, розробка нестандартного уроку та презентації до нього, підготовка до публікації дидактичних матеріалів з навчальних предметів, складання сценарію майстер-класу для вчителів-предметників на тему: «Самоменеджмент як засіб підвищення методичної компетентності сучасного вчителя»
Організаторські	Проведення спільних засідань учителів, методистів, психологів, соціальних педагогів, на яких розглядалися питання методичного супроводу навчання і виховання школярів, модернізації методичної роботи в школі, використання ІКТ, методичного конкурсу на кращу ідею створення авторської школи в Україні: її можливості та реалії;
Комунікативні	Організація спілкування на тему: «Педагогічне співробітництво без кордонів і перешкод» з участю учителів, студентів-практикантів, викладачів ВНЗ, діячів громадських організацій, проведення зустрічі на тему: «Культура діалогу як запорука успішної співпраці педагогічних працівників», ініціювання обговорення теми: «Етика відносин у педагогічному колективі» в on-line-режимі

На формування адекватної самооцінки позитивно вплинула індивідуальна робота з учителями (співбесіда, робота наставників, консультації методистів, самоосвіта, взаємовідвідування уроків, обмін досвідом, випуск методичних бюлетенів «Інноваційні технології навчання», оволодіння алгоритмом вирішення конфліктних ситуацій у педагогічному колективі). У дослідженні використали пам'ятку самоперевірки вчителя щодо забезпечення співробітництва з учнями (Г. Алексійчук, В. Бойцун) з метою вироблення адекватної самооцінки вчителя. Така пам'ятка примусила задуматися над результатами педагогічної праці, «подивитися» на педагогічні ситуації очима іншої людини, проаналізувати власне ставлення до дитини – виявлення поваги до учня, урахування його переконань, інтересів, думок; заохочення до відстоювання власної точки зору; прийняття позиції наставника і радника учнів; а також потурбуватися про себе, провести аналіз та зробити висновки, яке перевантаження отримують учителі та як його позбавитися [1].

Під час колективного обговорення на засіданнях методичних об'єднань учителів активізували щодо використання власного методичного потенціалу, пропонуючи такі питання: чи залежить вибір уроку від рівня оволодіння

вчителем педагогічними технологіями; як впливає використання інноваційних технологій на мотивацію школярів різного віку; як можна завбачити перевантаженню школярів; як впливають комунікативні якості вчителя на ефективність уроку; що означає педагогічна творчість з позиції відомих гуманістів А. Маслоу, К. Роджерса?

Висновки. Таким чином, методична компетентність учителя ЗНЗ є невід'ємною складовою його професійної компетентності. Ураховуючи той факт, що рівень сформованості методичної компетентності вчителя має підтримуватися впродовж життя, можна говорити про акмеологічний характер розвитку всіх її складових. У неперервній освіті ефективними педагогічними засобами впливу на саморозвиток методичного потенціалу вчителів є колективні та індивідуальні форми методичної роботи.

Перспективами подальшого дослідження є виявлення зв'язку між формуванням методичної компетентності вчителів ЗНЗ та їхнім педагогічним стажем, індивідуальними схильностями до методичної роботи.

Література

1. Бойцун С. В. У творчому пошуку. Методист кабінету початкових класів Хмельницької області інституту післядипломної освіти / С. В. Бойцун, Г. І. Алексійчук. – Кам'янець-Подільський : «Абетка-НОВА», 2002. – 80 с.
2. Кондрашова Л. В. Модель особистості сучасного вчителя і її формування в умовах вищої школи / Л. В. Кондрашова // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг : КДПУ, 2007. – Вип. 19. – С. 333-341.
3. Лукьянова М. И. Психолого-педагогическая компетентность учителя: диагностика и развитие / М. И. Лукьянова. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 144 с.
4. Новий тлумачний словник української мови : в 3-х т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. – Т. 1. – К. : Вид-во «Аконіт», 2008. – С. 874.
5. Перехейда О. Методична робота. Положення і накази / О. Перехейда. – К. : Ред. газет з управління освітою, 2012. – 128 с. – (Б-ка «Шкільного світу»).
6. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : [монографія] /Л. С. Рибалко. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. – 443 с.
7. Сидоренко О. Л. Організація науково-методичної роботи з учителями загальноосвітніх шкіл: навч. посіб. / О. Л. Сидоренко. – Харків: ХДПУ імені Г. С. Сковороди - Майдан, 1997. – 136 с.
8. Скворцова С. О. Рефлексивно-творчий компонент методичної компетентності вчителя / С. О. Скворцова / Актуальні питання природничо-математичної освіти : зб. наук. праць. – Вип. 3. – 2014. – С. 162-168.

**ФОРМИРОВАНИЕ МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЕЙ
ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В ПРОЦЕССЕ
НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

В статье раскрыт методический потенциал учителей общеобразовательных учебных заведений с позиции компетентного подхода в образовании. Определено понятие «методическая компетентность учителя общеобразовательного учебного заведения» как способность постоянно себя совершенствовать в системе методической работы, приобретать новые акме-вершин в педагогической деятельности. Уточнены составляющие методической компетентности учителей, формирование которых обеспечивает не только осведомленность учителя с основами методической работы, но и профессиональную самореализацию на творческом уровне. Раскрыты пути формирования методической компетентности учителей в процессе непрерывного образования.

Ключевые слова: профессиональная самореализация личности, методическая компетентность учителя, система методической работы учителя, общеобразовательное учебное заведение.

Kutsenko Tatiana V.

**FORMATION METHODOICAL COMPETENCE OF TEACHERS
OF GENERAL EDUCATION INSTITUTIONS
IN LIFELONG LEARNING PROCESS**

In the article the methodical potential teachers of secondary schools from the perspective of competence approach in education. The concept of "methodical competence of the teacher educational institution" as the ability to constantly improve itself in the system of methodical work, acquire new acme-tops in educational activities. Specified components methodical competence of teachers, formation which provides not only the awareness of teachers with the basics of technical work, but also professional fulfillment in the creative level. Reveals the ways of formation of methodical competence of teachers in the process of lifelong education.

Keywords: professional self-identity, methodical competence of the teacher, the system of methodical work of teachers, secondary school.

РОЛЬ ТА МІСЦЕ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Анотація. Сьогодні управління якістю освіти в системі загального менеджменту має вирішальне значення для розвитку особистості, соціальних інститутів, суспільства в цілому. Офіційним визнанням цієї ролі стало законодавче проголошення сфери освіти як пріоритетне. Розвиток системи освіти сьогодні характеризується пошуком нових форм і методів функціонування системи, зростанням варіативності видів освітніх програм.

Ключові слова. управління якістю освіти, система, загальний менеджмент.

Аннотация. Сегодня управление качеством образования в системе общего менеджмента имеет решающее значение для развития личности, социальных институтов, общества в целом. Официальным признанием этой роли стало законодательное провозглашение сферы образования как приоритетное. Развитие системы образования сегодня характеризуется поиском новых форм и методов функционирования системы, ростом вариативности видов образовательных программ.

Ключевые слова: управление качеством образования, система, общий менеджмент.

Abstract. Today, quality management education in the general management is crucial to personal development, social institutions and society as a whole. Official recognition of this role was legal proclamation of education as a priority. The development of the education system today is characterized by the search for new forms and methods of operation of the system, increasing variability kinds of educational programs.

Keywords: education quality management system, general management.

Постановка проблеми. Сьогодні все людство, знаходиться у пошуках нових форм свого буття, найбільш адекватних сучасному динамічному стану світової еволюції і особливостей цивілізації, духовності та культури. Освіта стає способом, що забезпечує існування

соціуму як суспільства з певними цілями розвитку та пов'язаної з ними структурою.

Освіта має вирішальне значення для розвитку особистості, соціальних інститутів, суспільства в цілому. Офіційним визнанням цієї ролі стало законодавче проголошення сфери освіти як пріоритетне. Розвиток системи освіти сьогодні характеризується пошуком нових форм і методів функціонування системи, зростанням варіативності видів освітніх програм.

Сучасна освіта перетворилася із замкнутої системи в діалектично розвинуту відкриту систему, яка створюється суспільством для виконання соціально задаються функцій і не може існувати незалежно від суспільства. Закон України "Про освіту" ставить перед навчальними закладами кінцеві цілі, регламентує її діяльність, але способи досягнення цих цілей навчальні заклади обирають самостійно на підставі всебічного аналізу державного і соціального замовлення на освітні послуги, готовності педагогічного колективу вирішувати ці завдання, здатності адміністрації управляти саморозвитком навчальних закладів у сучасних умовах, наявністю матеріальної та технічної бази.

Удосконалення освітньої системи багато в чому визначається організацією її управління. Від того як буде вирішуватися проблема управління, залежить доля освіти та розвитку суспільства в цілому. Стара система управління освітою зруйнована, нова створюється, при цьому централізоване управління поступається самостійності регіонів, районів, навчальних закладів. Концепція модернізації освіти визначала, що головним завданням освітньої політики є "забезпечення сучасної якості освіти на основі збереження його фундаментальності та відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства і держави".

Проблема якості освіти хвилює всю світову спільноту. Багато розвинених країн стурбовані сучасним станом освіти і роблять спроби підвищити його якість. Гострота питання зумовлена насамперед глобальними проблемами людства, мінливими умовами життя, вимогами сучасності. Для того, щоб не втратити досягнення навчальних закладів при всіх змінах, які відбулись в освітній галузі, створити умови для самореалізації та розвитку особистості, необхідно забезпечити управління якістю освіти на всіх рівнях. Суб'єктами освітнього процесу є керівники навчальних закладів, вчителі, студенти, батьки. Для узгодженості їх дій і успішного досягнення освітніх цілей оптимальними шляхами правомірно ставити питання про управління освітнім процесом, яке засноване на системному знанні суб'єктом, як саме протікає керований процес.

Таким чином, проблема дослідження породжена соціально значимими протиріччями між незадоволеністю якістю сучасної освіти, потребою у постійному його підвищенні відповідно до запитів особистості, суспільства, держави і реальними можливостями традиційної системи освіти.

Актуальність та публікації з проблеми дослідження. На сьогоднішній день існують різні напрями підвищення ефективності управління якістю освіти. До них відносяться: акредитація освітнього закладу, система оцінки якості освіти, моніторинг освітнього процесу, внутрішній контроль та ін.

У визначенні завдань розвитку сучасної освіти та його реформування пріоритетне місце займають питання забезпечення його якості. В останні роки проблема якості освіти набула надзвичайної актуальності. Серйозний вплив на актуалізацію якості освіти як сучасну соціально-педагогічну проблему надає зростаюча інтелектуалізація

виробництва, поява ринку освітніх послуг, розвиток інформаційних технологій. По-справжньому концепція якості освіти лише складається: визначаються підходи, досліджуються різні аспекти якості, розробляються його критерії та показники. Слід зазначити, що проблема якості освіти як науково-теоретична проблема є досить складною, комплексною. Для розкриття цієї проблеми необхідно звернутися до основних понять дослідження – "освіта" та "якість". Поняття освіти в педагогіці трактується дуже широко і невизначено. У нього вкладають ціннісні, процесуальні, результативні, системні аспекти функціонування соціальних інститутів суспільства, доповнюючи його різним змістом. Освіта розглядається і на різних рівнях його організації – особистісному, інституціональному, регіональному, державному. Традиційно в багатьох словниках, концепціях освіти відводиться роль формуванню інтелекту. Наприклад, у своїй концепції Е. Гусинський дає таке визначення поняттю освіта: " Освіта – процес залучення особистості до культури, придбання грамотності в її мовах і орієнтованості в її текстах". Інше його визначення: "Освіта – процес і результат становлення, формування та розвитку системи понять, уявлень про світ, що дає можливість у ньому орієнтуватися" [7].

Як процес і результат навчання і виховання освіта розглядається і в інших джерелах. Так, наприклад, педагогічний словник визначає дане поняття як "процес і результат засвоєння систематизованих знань, умінь, навичок; необхідна умова підготовки людини до життя"; філософсько-енциклопедичний словник трактує його як "процес і результат засвоєння систематизованих знань, умінь і навичок, необхідна умова підготовки до життя і праці ". У цій же логіці Закон "Про освіту" представляє освіту як "цілеспрямований процес виховання і навчання в інтересах людини, суспільства, держави".

А. Татур розглядає освіту як соціальний інститут, який можна представити у вигляді чотирьох основних систем:

1 – система управління освітою (вирішує завдання створення сприятливих умов фінансових, організаційних, інформаційних, нормативно-правових, матеріально-технічних для ефективного функціонування і розвитку інших трьох систем);

2 – система формування змісту освіти (чому навчаємо?);

3 – система організації навчальної діяльності (як навчаємо?);

4 – система оцінки якості освіти (що в результаті отримуємо?)

Узагальнюючи різні визначення поняття, можна зробити висновок, що "освіта взагалі" не є щось одномірне і якісно одноманітно визначене. І якщо опиратися на найбільш важливі та принципові смисли поняття "освіта", то необхідно відзначити, що, по-перше, це цілком самостійна форма суспільної практики (система діяльностей, структур організації та механізмів управління), особлива соціальна інфраструктура, що пронизує всі інші соціальні сфери, а тим самим забезпечує цілісність суспільного організму.

По-друге, це універсальний спосіб трансляції історичного досвіду, загальний механізм соціального наслідування, зв'язування воєдино деякої спільності людей і способу їх життя, передачі та збереження норм і цінностей спільного життя у часі.

По-третє, це загальна культурно-історична форма становлення і розвитку сутнісних сил людини, набуття нею людяності у часі історії і просторі культури, людини, здатної до самоосвіти, а тим самим – і до саморозвитку [7].

У цих трьох інтерпретаціях освіта є розвиваючою і розвивається.

Звернімося до розгляду поняття "якість".

У філософському словнику представлено наступне визначення: "Якість є суттєва визначеність предмета, а не іншим предметом і відрізняється від інших предметів. Якість предмета не зводиться до окремих його властивостей. Воно пов'язане з предметом як цілим, охоплює його повністю і невіддільна від нього. Тому поняття якості зв'язується з буттям предмета.

Згідно з С. Ожеговим, "якість – наявність істотних ознак, властивостей, особливостей, що відрізняють один предмет або явище від інших; те чи інше властивість, гідність, ступінь придатності" [3].

У сучасних дослідженнях якість розглядається як сукупність характеристик об'єкта, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені і передбачувані потреби. У літературі розглядається і так зване виробниче трактування якості, де ключовим стає поняття "якості продукції" як сукупності суттєвих споживчих властивостей цієї продукції, які є значущими для споживача. Слідуючи цьому трактуванню, Л. Моїсєєв та М. Поташник виділяють дві ознаки якості будь-якої продукції, наявність у неї певних властивостей; їх цінність не з позицій виробника, а з позицій споживача [2; 4].

Таким чином, поняття "якість" характеризується, мінімум двома рядами складових: "Істотні ознаки, певні властивості, особливості, сукупність характеристик ..."; "Буття предмета, ступінь придатності, задоволення встановлених і передбачуваних потреб, цінність для споживача ...".

Проблема якості за останні 40-50 років зазнала еволюцію: відбулася своєрідна метаморфоза проблеми якості товарів і праці в проблему якості життя, якості людини, якості культури і якості освіти. Поряд з ідеологією розвитку загальної якості управління і стандартів,

орієнтованих на створення систем сертифікації, в кінці 80-х років розгортається ідеологія якості людини, якості освіти та якості життя.

Згідно А. Субетто, "з'явився новий тип конкуренції – конкуренції надриночного, надтоварного, міждержавного характеру за якістю інтелектуальних ресурсів суспільства і якості освіти". Словосполучення "якість освіти" на початку 90-х років XX століття вперше з'явилося в Законі "Про освіту" (1992 і 1996 рр.). У статті про державний контроль за якістю освіти, що породило велику кількість різних практик такого контролю, ініціювало розробки відповідних теоретичних концепцій, перетворившись в основний фактор сталого зростання інтересу вчених до даної проблеми [6].

Мета статті полягає у розвитку системи освіти, яка характеризується пошуком нових форм і методів функціонування системи, зростанням варіативності видів освітніх програм. *Завдання дослідження* полягає у тому, щоб породити соціально значиму задоволеність якості сучасної освіти, потребу у постійному його підвищенні відповідно до запитів особистості, суспільства, держави і реальних можливостей традиційної системи освіти.

Виклад основного матеріалу. В даний час загальна кількість публікацій з проблем якості освіти обчислюється тисячами, що дозволяє виділити широке і вузьке тлумачення цього поняття. В узагальненому вигляді якість освіти визначається як сукупність його властивостей і їх проявів, що сприяють задоволенню потреб людини і відповідають інтересам суспільства та держави.

У більш вузькому сенсі якість освіти розглядається як особистісна особливість, необхідна людині для здійснення тієї чи іншої діяльності. У сучасному розумінні якість освіти – це не тільки відповідність знань учнів державним стандартам, але й успішне функціонування самого

навчального закладу, а також діяльність кожного педагога і адміністратора в напрямі забезпечення якості освітніх послуг.

Серед можливих підходів до поняття якості необхідно відзначити підхід, сформульований у роботах А. Субетто, оскільки він дозволяє розкрити зв'язок даного поняття з іншими, важливими у дослідженні, – властивість, система, оцінка, управління. Відповідно до даного розуміння, якість володіє наступними ознаками:

- системності та цілісності (якість як система сукупності властивостей об'єктів і процесів, якість частин не визначають загальну якість);
- структурності та ієрархічності (система властивостей має ієрархічну структуру);
- динамічності (якість процесу відзначається як результат);
- кількісно (як міри якості);
- зовнішньо-внутрішньої обумовленості (як єдності потенційного, внутрішнього і реального, зовнішньої якості);
- відповідності вимогам, потребам і нормам [6].

Якість є складним і суперечливим поняттям, з наведеного визначення його впливають принципові протиріччя: між статичними і динамічними моментами якості, між внутрішньою його сутністю і реальним виявом, між якістю результату і якістю процесу.

Суперечності у філософському розумінні якості визначають і складність педагогічної проблеми забезпечення якості та управління якістю в освіті. Не можна не погодитися з висновком В. Воротілова і Г. Шапоренкової: множинність прохань до утворення різних соціальних, професійних груп, окремих особистостей породжує різноманіття цілей, а результати освіти можуть бути оцінені різними суб'єктами, за різними критеріями, у різних вимірах, на різних рівнях.

Цей же висновок випливає з позиції авторів підручника з педагогіки і психології А. А. Реана, Н. В. Бордовського, С. І. Розума. На їхню думку, якість освіти залежить від того, наскільки здійснюється відповідність:

- 1) цілей і результатів освіти на рівні конкретної системи освіти та на рівні окремого освітнього закладу;
- 2) між різними параметрами в оцінці результату освіти конкретної людини;
- 3) теоретичних знань і вмінь їх практичного використання в житті і професійній діяльності [1; 5].

Таким чином, виявляються нерозривно пов'язаними, з одного боку, якість освіти конкретної людини, якість освітнього процесу, конкретної освітньої системи і системи освіти в цілому, і, з іншого боку, якість теоретичних знань, практичних навичок, особистісних якостей.

Якість освіти є механізм соціального регулювання освітньої сфери, який зумовлює її оптимальне функціонування і виступає результатом поєднання інтересів і потреб різних соціальних суб'єктів.

Цікавою, хоча, можливо, і спірною, є спроба класифікації підходів до визначення якості освіти, дана В. Воротіловим і Г. Шапоренковою, узагальнююча різні позиції з даної проблеми. Автори виділяють такі підходи до розуміння якості освіти:

- відповідність очікуванням і потребам особистості (С. Є. Шишов, В. А. Кальней, А. І. Моїсєєв, Є. В. Яковлєв) [2; 8];
- сформований рівень знань, умінь, навичок та соціально значущих якостей особистості (Є. В. Бондаревська, Л. Л. Редько, Л. А. Санкін, Є. П. Тонконога);
- відповідність сукупності властивостей освітнього процесу і його результатів вимогам стандарту, соціальним нормам суспільства,

особистості (В. І. Байденко; В. А. Ісаєв, Н. А. Селезньова, А. І. Суббето) [6];

– відповідність результату цілям освіти, спрогнозованим на зону потенційного розвитку особистості (М. М. Поташник, В. М. Полонський, В. П. Панасюк, А. П. Крохмалі) [4];

– здатність освітньої установи задовольняти встановлені та прогнозовані потреби (Г. А. Бордовський, Т. М. Шамова, П. І. Третьяков, Г. Є. Володіна) [1].

Подібна класифікація є кілька розмитою за критеріями. Більш конкретним, хоча і більш загальним, може бути визначення поняття якості освіти по відношенню до:

- 1) результатів освітнього процесу;
- 2) самого освітнього процесу;
- 3) освітньої установи, що здійснює освітній процес з відповідними результатами.

Надзвичайна актуалізація проблеми якості освіти пов'язана також з розвитком в останні десятиліття так званої "філософії загальної якості". У рамках цієї філософії відбувається переосмислення традиційного поняття якості як ступеня відповідності якому-небудь стандарту, у нашому випадку освітньому, тобто в якій мірі споживачі задоволені наданими освітніми послугами.

У контексті цього підходу якість освіти ХХІ ст. визначається як співвідношення мети та результату, що виражається в сукупності характеристик, які відображають рівень досягнутих кількісних і якісних результатів, рівень організації та здійснення навчально-виховного процесу, умови, в яких він протікає.

Якість освіти (з раціоналістичної точки зору) розуміється як результат процесуальної сторони освіти і сукупність компетенцій

випускників, які надають їм здатність адаптуватися до соціального і економічного середовища, задовольняти обумовлені потреби.

Якість освіти поділяється на якість умов і якість результату. Перше полягає у здатності установи створити у своїх стінах освітні траєкторії, відповідні схильностям і інтересам учнів при обов'язковому виконанні державних освітніх стандартів. Друге – в оцінці міри відповідності результатів – надіях. У даному визначенні представлені два основних компоненти якості: обов'язковий (стандартний) і варіативний (визначається освітньою установою).

Виконання освітніх стандартів забезпечує єдність освітнього простору держави і гарантує право отримати повноцінну освіту. Засобом відстеження виконання освітніх стандартів є моніторинг. Другий (варіативний) компонент не може бути оцінений на основі кількісних показників, оскільки оцінюється не результат, а напрям розвитку освітнього закладу, тобто особистісно-орієнтована складова якості освіти.

Необхідними передумовами формування особистісно-орієнтованої складової є перехід від оцінки знань, умінь, навичок учнів до оцінки їх компетенцій, а також оцінка впливу освітнього процесу на психосоматичний стан дитини ("ціна результату").

Висновки. Таким чином, виходячи з вище сказаного, якість освіти можна розглядати як багатовимірне поняття. Воно включає сукупність істотних властивостей освіти, відповідну сучасним вимогам педагогічної теорії, практики і здатну задовольнити освітні потреби особистості, суспільства і держави. Економічний і духовний розвиток країни значною мірою визначається якістю загальної та професійної освіти. Якість інтелектуальних ресурсів стає головним геополітичним фактором у світі. У зв'язку з цим, в рамках пріоритетних напрямів розвитку освітньої

системи схвалені Урядом, передбачено створення моделей організації контролю якості освіти та формування нормативної бази для загальної системи оцінки якості освіти.

Література:

1. Бордовський Г.А. Проблема мониторинга в процессе профессиональной подготовки специалистов образования Г.А. Бордовський // Образование, 1996. С.3–6.
2. Моїсєєв Л.М., Ковальчук В.В. Основи наукових досліджень./ Моїсєєв Л.М., Ковальчук В.В. // Навч. посібник. – 5-е вид. – К.: Професіонал, 2008. – 240 с.
3. Ожегов С.И. О трёх типах толковых словарей современного русского языка / С.И. Ожегов // Лексикология. Лексикография. Культура речи. – М.: Высш. Шк., 1974. – С. 158–182.
4. Поташник М. М. Управление качеством образования: Практикоориентированная монография и методическое пособие / под ред. М. М. Поташника – М.: Педагогическое общество России, 2000 – 448 с.
5. Реан А. А. Психология личности. Социализация, поведение, общение. / А. А. Реан /СПб.: Прайм-Еврознак, 2004.
6. Субетто А.И. Ноосферизм. /А.И. Субетто// – СПб.: ПАНИ, 2003. – 537 с.
7. Татур А.О. Оценка качества обучения и воспитания: трудный путь становления [Текст] / А. О. Татур // Народное образование. – 2012. – № 4. – С. 115–121.
8. Шишов С.Э. Професійна компетентність педагога / С. Э. Шишов / Освіта і управління. – 2000. – Т4.- №2. – С. 35–40.

ВЕБІНАР, ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ У ВІРТУАЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація. У статті досліджено можливості використання вебінарів для реалізації навчальної діяльності у віртуальному навчальному середовищі. Розкрито переваги та недоліки вебінару над класичним семінаром. Визначено основні вимоги, яким повинні відповідати серверні платформи вебінарів для використання в навчальному процесі.

Ключові слова: вебінар, віртуальне навчальне середовище, інформаційно-комунікаційні технології, дистанційне навчання, BigBlueButton.

Аннотация. В статье исследованы возможности использования вебинаров для реализации учебно-научной деятельности в виртуальной учебной среде. Раскрыты преимущества и недостатки вебинара над классическим семинаром. Определены основные требования, которым должны соответствовать серверные платформы вебинаров для использования в учебном процессе.

Ключевые слова. Вебинар, виртуальная образовательная среда, информационно-коммуникационные технологии, дистанционное обучение, BigBlueButton.

Abstract. This article explores the possibility of using webinars to implement educational and research activities in the virtual learning environment. Reveals the advantages and disadvantages of classical webinar workshop. The basic requirements to be met server platforms webinars for educational use.

Keywords. Webinars, virtual learning environment, information and communication technology, distance learning, BigBlueButton.

Постановка проблеми. Важливим кроком входження України в Європейський освітній простір, є створення вищими навчальними закладами віртуального навчального середовища (ВНС) підготовки

кваліфікованих фахівців, яке передбачає об'єднання інформаційних і телекомунікаційних потужностей. Інноваційний розвиток такого ВНС передбачає: створення та впровадження у навчальний процес сучасних електронних засобів його підтримки; розробку засобів інформаційно-технологічної підтримки; забезпечення якості електронних засобів; підготовку педагогічних, адміністративних та інженерно-технічних кадрів вищих навчальних закладів, здатних ефективно проводити навчання в якісно нових умовах інформаційного суспільства. Це зумовлює проблему пошуку нових форм, методів і засобів організації навчання, які будуть забезпечувати ефективне використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і враховувати інтереси сучасної науки.

З огляду на цю обставину, важливою складовою ВНС можуть стати системи проведення вебінарів, оскільки вони об'єднують всіх учасників навчальної діяльності в єдине інформаційне середовище, забезпечують продуктивну навчальну діяльність; підтримку пізнавальної і діяльнісної активності користувачів; необхідну комунікацію та співробітництво учасників освітнього процесу у різних формах.

Актуальність та публікації з проблеми дослідження. Важливим засобом навчання у сучасному ВНС є система вебінарів, які дають можливість трансляції аудіо- та відеоінформації. Теоретичні основи ефективного використання аудіовізуальних засобів навчання розроблено у працях С. Архангельського, В. Березняка, М. Борисової, В. Вербицької, В. Волинського та інших.

Методичні особливості та науково-теоретичні основи застосування електронних конференцій та вебінарів у вищій школі досліджували Н. Морзе, О. Ігнатенко [1], які теоретично і практично доводили сумісність цієї технології з багатьма іншими організаційними

формами та методами навчання. Науковий інтерес до вирішення окресленої вище проблеми становлять публікації закордонних авторів (Д. Кеган, Є. Швенке, Х. Фрітч, Р. Гріфін та інші).

Проведений аналіз наукових праць з досліджуваної проблеми, показав, що вітчизняні вчені недостатньо приділяють уваги дослідженню інтернет-семінарів у науково-дослідницькій роботі, а наявні дослідження носять фрагментарний характер.

Метою статті є розкриття окремих аспектів використання безкоштовної платформи BigBlueButton для проведення вебінарів у віртуальному навчальному середовищі.

Виклад основного матеріалу. В умовах переходу до дистанційного навчання віртуальні навчальні середовища є базовою технологією, забезпечуючи інтерактивну взаємодію студентів і викладачів.

Вебінар (від англійської „Webinar”, скорочення від „Web-based seminar”) – це онлайн-семінар, який надає можливість ведучому (тренеру, консультанту, професіоналу, вчителю) передавати інформацію (досвід, знання, вміння, завдання), а учасникам отримувати інформацію і навчатися за допомогою віртуального класу, в якому є можливість чути і бачити один одного де б вони не знаходились [2, с. 36].

В даній роботі ми будемо користуватися наступним визначенням поняття «Вебінар» – це інтерактивне мережеве навчальне заняття, що проводиться викладачем дистанційно з використанням різноманітних програмних засобів і мережевих ресурсів, що забезпечують високу інформаційну насиченість й активність студентів у режимі реального часу [3].

Вебінари, як складова ВНС, стають популярною формою віртуального інтерактивного навчання, використовуваною в системі професійної освіти.

Серед основних переваг вебінару виділимо такі:

- незначні витрати на організацію;
- висока доступність для «відвідування» слухачами (відсутня необхідність фізичної присутності слухача під час проведення вебінару);
- значна економія часу на організацію;
- зручність для слухачів (сприйняття інформації у звичній обстановці, без сторонніх шумів та ін.);
- інтерактивна взаємодія між доповідачем і слухачами, а також слухачів між собою;

Володіючи низкою переваг, вебінар як формат навчання, здатний стати альтернативою до традиційних форм занять або суттєво покращити їхній рівень навчання.

Основу вебінару становить програмне забезпечення, яке дозволяє організувати спілкування між географічно віддаленими користувачами в режимі реального часу. Така платформа може працювати в середовищі Інтернету, і локальної мережі, об'єднуючи в єдиному інтерфейсі різні інструменти комунікації:

- відео- та голосовий зв'язок;
- текстовий зв'язок (чат);
- «білі дошки» для спільного малювання;
- демонстрація презентаційних матеріалів заняття, лекції (у тому числі колективний перегляд відео);
- обмін документами Microsoft Office;
- демонстрація «Робочого столу» або активних програмних додатків із комп'ютера доповідача;

- інструментарій для проведення опитувань і голосувань серед учасників, а також їх тестування (при цьому підрахунок результатів відбувається автоматично, і вони можуть бути негайно представлені аудиторії).

Реалізувати систему вебінару у ВНС із забезпеченням перелічених вище інструментів комунікації можна використовуючи безкоштовні серверні платформи. До таких програмних рішень слід віднести сервіси Openmeetings, Webhuddle, Meetecho, Tokbox, BigBlueButton, частковий аналіз яких виконав дослідник В. Кухаренко [4].

Проаналізувавши доступні «демо-версії», інформацію на офіційних сайтах ми дійшли висновку, що для інтеграції системи вебінару у ВНС доцільно використовувати сервіс BigBlueButton (BBB), оскільки він інтегрується в LMS Moodle і найкраще відповідає таким вимогам:

- зведення до мінімуму проблем у користувача. Необхідно універсальне рішення, яке не потребує встановлення додаткового програмного забезпечення, тільки браузер та Інтернет;

- мінімальні складності для лектора;

- локальне розміщення відео-сервера. Існують різні рішення проведення занять у форматі веб-сервісу: платні, і безкоштовні. Однак використовувати їх не завжди доцільно через віддаленість сервера відеотрансляції, що призводить до затримок, особливо у тих учасників конференції, які використовують «вузькі» канали зв'язку [5].

Проект BigBlueButton здійснюється за підтримки спільноти розробників, які розробляють дизайн і спрощений користувацький інтерфейс. Взаємодія користувачів та адміністраторів з BBB здійснюється через мережу Інтернет і браузер, і не вимагає встановлення

додаткових програм. Проте, окрім позитивних сторін, для ВВВ характерна низка недоліків, зокрема:

- складність налаштування і використання. У випадку, якщо необхідно передбачити можливість реєстрації для користувачів, використовувати ВВВ можна тільки спільно з іншими програмними продуктами (наприклад, Moodle, Joomla), або дописувати окремий модуль авторизації користувачів і розмежування прав;
- значна залежність від «повільних» підключень – якщо втрачається кілька пакетів, «сесія» відключається, а користувачеві доводиться заходити у віртуальну кімнату знову;
- обмеження на кількість користувачів [6].

Перелічені вище недоліки не є критичними та можуть бути вирішені шляхом правильного налаштування серверної платформи ВВВ.

Застосування сучасних інформаційних технологій у галузі навчальної діяльності – одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку освітнього процесу. Інформатизація істотно вплинула на процес організації наукового процесу. Нові технології навчання на основі ІКТ дозволяють інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість сприйняття, розуміння та глибину засвоєння значних масивів знань. Вебінари, як засіб навчання у ВНС, і технологія групової взаємодії, сприяють розширенню освітнього простору, його глобалізації, наданню освітніх послуг незалежно від територіальних і національних кордонів. Крім того, технологічні інновації сприяють розвитку неформальної освіти, тобто наданню освітніх послуг соціальними інститутами, для яких освіта не є головною метою.

Висновки. У ході дослідження питання щодо організації навчання інколи в якості ВНС використовують систему Moodle. Однак, незначна частина ВНЗ використовує зовнішні модулі для організації саме онлайн-

лекцій з інтерактивними елементами, а самі курси зводяться до наявності лекцій в електронному вигляді і тестів з вивченого матеріалу. Використання платформи BBB для проведення вебінарів (на додаток до лекцій і тестів) дозволить істотно поліпшити процес отримання знань, інтерактивний режим (чат і можливість поставити запитання викладачеві під час онлайн-лекції голосом) та можливість підстроювання методики подачі навчального матеріалу.

Проведене дослідження не вичерпує всіх можливих аспектів впровадження платформ для проведення вебінарів. Зокрема, нерозкритими залишаються питання особливостей встановлення та налаштування серверної платформи BBB, можливостей інтегрування з різними CMS і LMS системами (Moodle, Drupal, Wordpress, Joomla).

Література

1. Морзе Н. В. Методичні особливості вебінарів як інноваційної технології навчання / Н. В. Морзе, О. В. Ігнатенко // Інформаційні технології в освіті : [зб. наук. пр.]. – Херсон : ХДУ, 2010. – Вип. 5. – С. 31–39.
2. Гринько В. О. Можливості використання інтернет-ресурсів у роботі вчителя початкових класів / В. О. Гринько // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2013. – № 5(1). – С. 33–40. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2013_5\(1\)__7.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2013_5(1)__7.pdf)
3. Вебінар як форма дистанційного інтерактивного навчання [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://osvita.ua/vnz/43979/>.

4. Кухаренко В. М. Використання вебінару в навчальному процесі / В. М. Кухаренко. // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2011. – №2. – С. 12–16.

5. Свободное дистанционное образование [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://megamozg.ru/post/7418/>.

6. Центр онлайн-обучения на базе свободного программного обеспечения [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://megamozg.ru/post/7654/>.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОФЕСІЙНИЙ ПІДГОТОВЦІ ІНЖЕНЕРІВ- ПЕДАГОГІВ

Анотація. У статті обґрунтовується важливість застосування інформаційно-комунікаційних технологій в процесі формування готовності до професійної діяльності майбутніх інженерів-педагогів. Встановлено та обґрунтовано функціональні можливості та напрями реалізації ІКТ в професійний підготовці інженерів-педагогів. Застосування ІКТ в комплексі з традиційною формою навчання забезпечить можливість покращити сприйняття, осмислення і запам'ятовування навчальної інформації, здійснити диференційований підхід до студентів і позитивно впливати на їх мотивацію до навчання.

Ключові слова: готовність до професійної діяльності, інформаційно-комунікаційні технології, функціональні можливості ІКТ, мобільні ІКТ.

Аннотация. В статье обосновывается важность применения информационно-коммуникационных технологий в процессе формирования готовности к профессиональной деятельности будущих инженеров-педагогов. Установлено и обосновано функциональные возможности и направления реализации ИКТ в профессиональной подготовке инженеров-педагогов. Применение ИКТ в комплексе с традиционной формой обучения обеспечит возможность улучшить восприятие, осмысление и запоминание учебной информации, осуществить дифференцированный подход к студентам и положительно влиять на их мотивацию к обучению.

Ключевые слова: готовность к профессиональной деятельности, информационно-коммуникационные технологии, функциональные возможности ИКТ, мобильные ИКТ.

Abstract. In the article the importance of information and communication technologies in the formation of professional readiness of future engineers-teachers. Established and proved functionality and ways of implementation of ICT in training engineers-teachers. The use of ICT in combination with traditional learning will provide an opportunity to improve perception, thinking and memory training information, make a differentiated approach to students and positively influence their motivation to learn.

Keywords: readiness for professional activities, information and communication technology, ICT functionality, mobile ICT.

Постановка проблеми. Важливим чинником розвитку сучасного суспільства і засобом підвищення життєдіяльності людей є сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), спрямовані на створення, збереження та забезпечення оптимальних способів представлення інформації. Їх наявність актуалізує проблему підготовки кваліфікованих спеціалістів, здатних ефективно вирішувати професійні завдання в сучасному інформаційному просторі, а також зумовлює постійне оновлення системи підготовки фахівців у вищій школі.

Згідно з «Національною доктриною розвитку освіти України» система освіти повинна забезпечувати підготовку фахівців, здатних до професійного розвитку, творчої праці, мобільності в освоєнні та впровадженні інформаційно-комунікаційних технологій. Такі технології є засобом здійснення навчальної, наукової і професійної діяльності фахівця, коли інформація і способи її опрацювання перетворюються на стратегічний ресурс. Ці положення націлюють працівників освіти і науковців на пошуки нових шляхів реалізації освітніх, виховних і розвивальних цілей вищих навчальних закладів. Серед таких аспектів важливим напрямом підготовки студентської молоді є формування готовності майбутніх інженерів-педагогів в галузі комп'ютерних технологій до професійної діяльності.

Метою статті є обґрунтування інформаційно-комунікаційних технологій в підготовці майбутніх інженерів-педагогів до професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що багато вітчизняних вчених звертались до проблематики професійної підготовки педагогічних фахівців засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Низку праць присвячено обґрунтуванню змісту професійної діяльності інженера-педагога (В. Баталов, О. Ганопольський, Е. Зеєр, О. Коваленко, А. Сейтешев), проблемі застосування інформаційних технологій у

навчальному процесі (А. Ашерів, Т. Богданова, Б. Гершунський, Р. Горбатюк, В. Ключко, П. Стефаненко), методичним аспектам інформатизації освіти (В. Биков, А. Верлань, М. Жалдак, Н. Морзе, Ю. Рамський, Ю. Триус, О. Щербак). Незважаючи на їх значний інтерес до проблеми підготовки майбутніх інженерів-педагогів, дотепер вона залишається недостатньо дослідженою, а її професійна і практична складові в умовах євроінтеграційних процесів потребують кардинальних змін.

На нашу думку, існує потреба розглянути деякі практичні аспекти застосування ІКТ, які можна використовувати в навчальному процесі для підготовки інженерів-педагогів в галузі комп'ютерних технологій.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні стрімкого розвитку набувають теоретичні і практичні дослідження щодо використання ІКТ у навчальному процесі. Ця тенденція набула актуальності з початком «ери смартфонів і планшетів», адже саме ці пристрої символізують сучасне інформаційне суспільство. Згідно даних компанії GfK Ukraine [13], за 2012ріку український ринок смартфонів у кількісних показниках зріс на 68 %, а динамічність продажу планшетів у 2013 році становила понад 150 тисяч. Аналітики пов'язують масове поширення планшетних ПК із збільшенням обсягів завдань, які можна розв'язати за їх допомогою: пошук інформації в мережі Інтернет, спілкування в соціальних мережах, прослуховування музики, читання книг тощо.

Сучасні тенденції створення і розширення функціональності портативних електронних пристроїв спонукали вчених замислитися над їх використанням в освітній галузі. Вони (вчені-педагоги) все частіше спрямовують свої погляди на навчання за допомогою ІКТ. Інноваційна технологія навчання, яка базується на застосуванні сучасних пристроїв, тісно пов'язана з навчальною мобільністю.

Тому для пошуку ефективних шляхів підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі комп'ютерних технологій необхідно активно впроваджувати сучасні технології, підвищуючи рівень інформаційної

компетентності студентів. Застосування ІКТ в комплексі з іншими засобами обчислювальної техніки забезпечить можливість покращити сприйняття, осмислення і запам'ятовування навчальної інформації, здійснити диференційований підхід до студентів і позитивно впливати на їх мотивацію до навчання.

Основними напрямками реалізації ІКТ в навчанні визначено такі:

- технологічно орієнтоване навчання – окремі технологічні інновації впроваджені у навчальний процес для демонстрації технічних переваг і можливостей;
- поєднання мобільного навчання та аудиторного – ІКТ використовуються для підтримки спільного навчання;
- віддалене навчання – ІКТ використовуються там, де електронне навчання не може забезпечити ефективність підготовки майбутніх фахівців;
- міні електронне навчання – перенесення окремих технологій електронного навчання, таких як віртуальне навчальне середовище, на мобільні платформи.

Впровадження навчання із застосуванням ІКТ у процес підготовки майбутніх інженерів-педагогів в галузі комп'ютерних технологій дасть можливість уникнути негативних наслідків неконтрольованого використання мобільних пристроїв через їх активне використання в навчанні на противагу адміністративним заборонам. Використання ІКТ разом із традиційним навчанням сприятиме забезпеченню якості освіти, підвищуючи гнучкість процесу навчання та безперервність освіти протягом усього життя. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті надає можливість навчання особам з особливими потребами, даючи їм більшу гнучкість, вибір часу і місця навчання через доставляння контенту на мобільні пристрої.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ, від англ. Information and communications technology, ICT) часто використовується як синонім до інформаційних технологій (ІТ), хоча ІКТ це загальніший термін, який

підкреслює роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій (телефонних ліній та бездротових з'єднань), комп'ютерів, підпрограмного забезпечення, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію. Іншими словами, ІКТ складається з ІТ, а також телекомунікацій, медіа-трансляцій, усіх видів аудіо і відео обробки, передачі, мережевих функцій управління та моніторингу. Цей вираз вперше було використано в 1997 році у доповіді Денніса Стівенсона для уряду Великобританії, який посприяв створенню нового Національного навчального плану Великої Британії в 2000 році [9, с. 24].

З урахуванням сказаного вище вважаємо, що ІКТ – це сукупність різноманітних технологічних інструментів і ресурсів, які використовуються для забезпечення процесу комунікації, створення, поширення, збереження та управління інформацією. Під технологічними інструментами та засобами маємо на увазі комп'ютерну техніку, мережу Інтернет, радіо- та телепередачі, а також телефонний зв'язок.

Перед майбутніми інженерами-педагогами відкриваються нові можливості, які забезпечують сучасні засоби телекомунікацій та інформаційних технологій. В умовах невідомого зростання їх ролі у формуванні фахівця інженерно-педагогічного напрямку, не викликає жодних сумнівів у необхідності розробки нових концепцій використання ІКТ під час підготовки майбутніх інженерів-педагогів в галузі КТ. Саме тому, слід повною мірою використовувати всі можливості, які нам пропонують нові технології, перш за все через Інтернет, як засіб для інтеракцій і набуття знань [3, с.3–4].

Удосконалення професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів неможливе без застосування новітніх технологій, які відкривають перспективні можливості для розвитку інформаційної грамотності, що впливає на рівень якості компетентності фахівця в галузі використання

можливостей сучасних засобів ІКТ в освітній та професійній діяльності; знання сучасних прийомів і методів використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій під час проведення різних видів навчальних занять, що реалізуються в навчальній і позанавчальній діяльності. Інформаційна грамотність є компонентом професійної компетентності, необхідною умовою ефективності професійно-педагогічної діяльності викладача і майбутнього фахівця в сучасних умовах. Майбутньому інженеру-педагогу необхідно вміти користуватися електронними ресурсами, щоб у своїй професійно-педагогічній діяльності забезпечити формування елементарних навичок роботи студентів, а також забезпечувати належний навчально-методичний рівень викладання навчальних дисциплін [2, с. 23].

Використання засобів ІКТ не повинно перетворюватися на самоціль, а має бути лише інструментом вирішення певних проблем навчання, розширення та формування можливості мислення майбутніх інженерів-педагогів у галузі КТ для вирішення професійних і навчальних задач. На нашу думку, створення спеціального середовища, орієнтованого на формування професійної компетентності майбутнього інженера-педагога – це один із найперспективніших підходів до впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес.

На нашу думку, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес підготовки інженерів-педагогів у галузі КТ сприяє:

- підготовці студентів до застосування сучасних програмних засобів у навчальній, науково-дослідній, фаховій діяльності;
- кращому засвоєнню навчального матеріалу та більш повному його осмисленню;
- розвитку в студентів абстрактного мислення.

Сучасні ІКТ в процесі підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі КТ мають виконувати такі функції:

- засобу навчання (застосування мультимедійних навчальних курсів);

- технічного засобу автоматизації процесу навчальної діяльності студентів, що включена у пізнавальну, пошукову, дослідницьку, експериментальну роботу, який дозволяє мобільно працювати з текстом, графічним, звуковим або відео документом, якісно подавати інформацію, обробляти її, спілкуватися зі своїми однолітками;

- зразка сучасних інноваційних технологій, що розвиває навички оволодіння ними, дає знання про їхні назви і функціональне призначення, складові елементи;

- ефективного тренажера, що розвиває пізнавальну і творчу активність особистості, спонукає її приймати власні оригінальні рішення, бачити їхній результат, перевіряти їхню правомірність тощо. Використання комп'ютерних технологій – це не вплив моди, а необхідність, продиктована сьогоdnішнім рівнем розвитку освіти. Переваги використання ІКТ можна звести до двох груп: технічні і дидактичні [5, с.114].

Використання ІКТ у роботі педагога дає можливість:

- самоосвіти педагога, підвищення його професійного рівня;
- навчатися і здобувати знання, вміння та якості, необхідні сучасній людині;

- отримувати найсучаснішу інформацію по темі, оновлювати навчальний та дидактичний матеріал;

- мати доступ до методичної бази розробок;
- спілкуватися з колегами на різних форумах;
- отримувати кваліфіковані консультації та поради експертів;
- публікувати свої матеріали;
- брати участь в обговоренні опублікованих матеріалів;
- брати участь в професійних конкурсах;

- обмінюватися досвідом з колегами з інших регіонів і країн [5, с.128].

Використання ІКТ в процесі підготовки інженерів-педагогів у галузі КТ дає можливість вирішувати такі актуальні питання: використовувати у навчанні здобутки новітніх інформаційно-комунікаційних технологій; удосконалювати навички самостійної роботи студентів в інформаційних базах даних, мережі Інтернет; інтенсифікувати історичну освіту, поліпшити засвоєння знань студентами, зробити процес навчання цікавішим і змістовнішим.

Розрізняють два типи засвоєння знань: продуктивний, основою якого є пізнавальна активність і самостійність мислення (характеризується великою результативністю пізнавальних процесів) і репродуктивний, що ґрунтується на запам'ятовуванні та осмисленні готових знань [1, с. 208]. Самостійна робота із засобами ІКТ, як важливий стимул у навчанні, створює передумови для застосування практичних та інтелектуальних умінь, поєднання чуттєвого і раціонального пізнання, оскільки знання, які майбутні фахівці здобувають у результаті самостійної діяльності, засвоюються значно краще порівняно з тими, які повідомляє педагог.

Виділяють такий тип ІКТ, як мобільні інформаційно-комунікаційні технології (МІКТ) – це сукупність апаратних і програмних засобів, а також сукупність методів і форм їх застосування в навчальному циклі з метою використання, зберігання та передавання аудіо, відео, текстових і графічних матеріалів в умовах комунікації з локальними та глобальними ресурсами [12].

Серед існуючих ІКТ і засобів навчання найбільш сприятливим для організації змішаного типу навчання є мобільні інформаційно-комунікаційні технології і засоби, використання яких у процесі навчання майбутніх інженерів-педагогів у галузі КТ сприяють наступному:

- викладач доступний не лише в навчальному закладі; навчальна комунікація з викладачем відбувається як в аудиторії, так і поза нею. За

таким підходом консультацію викладача можна отримати за допомогою мобільних ІКТ через систему мобільної підтримки навчання;

- контроль за перебігом навчання: викладач має можливість спостерігати за процесом, часом виконання та динамікою роботи кожного студента.

Такі спостереження дають можливість будувати індивідуальний графік навчання та спілкування з кожним студентом зокрема;

- навчальні матеріали багаторазового використання, розміщені в мобільній системі підтримки навчання можуть бути змінені, удосконалені та доповнені в процесі навчання [11, с. 85].

МІКТ спрямовані на підтримку особистісно-орієнтованого навчання. На нашу думку, вони дають майбутнім інженерам-педагогам в галузі КТ в процесі підготовки до професійної діяльності такі можливості:

- переглядати та повторювати навчальний матеріал перед складанням модульної, залікової чи екзаменаційної роботи незалежно від часу та місця знаходження студента;

- переглядати лекційні матеріали перед семінарськими заняттями;
- отримувати відгуки та коментарі на свою відповідь на занятті;
- підтримувати постійний взаємозв'язок з викладачем та іншими студентами;

- отримувати консультацію викладача в потрібний час;
- виконувати завдання, тести в системі мобільної підтримки навчання.

Введення МІКТ в методичну систему навчання у вищих навчальних закладах змінює всі її складові, зокрема – технологічну підсистему методичної системи навчання, в якій реалізується система змішаного навчання [11, с. 88].

Зміна форм організації навчання відбувається в напрямі до форм організації змішаного навчання та передбачає використання як традиційних форм організації навчання (лекції, практичні роботи, семінари, консультації

та ін.), так і інноваційних форм навчання (інтерактивних, відео лекцій, комп'ютерно-орієнтованих практичних робіт, вебінарів, мобільних консультацій тощо). Вебінар (англ. webinar) – це спосіб організації зустрічей онлайн, формат проведення семінарів, тренінгів та інших заходів за допомогою Інтернету. Для їх організації використовуються технології відео-конференції, інтернет-телефонії тощо [10, с. 63].

Провідними методами навчання за моделлю змішаного навчання стають методи, що стимулюють активне включення студентів до самостійної роботи. Сюди відносяться проектно-комунікаційні методи та методи дослідницького навчання. Їх ефективність підвищується завдяки тому, що використання МІКТ з широкими можливостями забезпечує: можливість значно розширити коло навчальних завдань, зокрема, професійного змісту; можливість спільної діяльності викладачів та студентів на всіх етапах вивчення навчальних дисциплін, створюючи умови для надання масового характеру індивідуальному навчанню [11, с. 87].

Провідними засобами для підготовки кваліфікованого інженера-педагога в галузі комп'ютерних технологій стають мобільні засоби загального та спеціального призначення:

- апаратні (мобільні телефони, смартфони, електронні книги, ноутбуки, планшети тощо);
- програмні (мобільні системи підтримки навчання, мобільні педагогічні програмні засоби, системи зворотного зв'язку, мобільні системи комп'ютерної математики та ін.).

Висновки. Таким чином, застосування ІКТ у підготовці інженера-педагога в галузі комп'ютерних технологій до професійної діяльності є актуальним напрямом підвищення їх мобільності і працевлаштування в будь-якій країні світу.

На нашу думку, після суттєвого вдосконалення інженерно-педагогічна освіта України має інтегруватися у європейський освітній простір не за єдиною «моделлю чи зразком», а навпаки, як система спеціалізованої

педагогічної освіти. Таке можливо, перш за все тому, що вона має більше ніж 80-річний позитивний діючий досвід і після вдосконалення, володітиме всіма головними ознаками дієздатної, самостійної, необхідної суспільству системи і, тим самим, може значно збагатити педагогічну систему Європейського Союзу, претендуючи на роль самостійної, за умови виконання всіх необхідних засад щодо визнання рівноцінної професійної педагогічної освіти і взаємного визнання дипломів фахівця.

Список використаних джерел:

1. Бордовская, Н. В. Педагогика: учебник для вузов / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – Санкт-Петербург : Питер, 2006. – 304 с.
2. Бочар, І.Ю. Методичні аспекти підготовки фахівців інженерно-педагогічного напрямку до використання ADOBE PHOTOSHOP CS5 у редакційно-видавничих системах / І.Ю. Бочар. – Луцьк : ЛНТУ, 2011. – С. 23–30.
3. Громов, Є. В. Формування педагогічних знань і вмінь майбутніх інженерів-педагогів у процесі навчання комп'ютерних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 / Є. В. Громов – УПА. – Х., 2007. – 25 с.
4. Гуревич, Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології у навчальному процесі : посібник для педагогічних працівників і студентів педагогічних вищих навчальних закладів / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2002. – 116 с.
5. Гуревич, Р.С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях : навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної освіти / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія. – К. : « Освіта України ». – 2006. – 390 с

6. Дичківська, І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. / І. М. Дичківська. – Видання друге, доповнене.– К. : Академвидав, 2012. – 352 с.
7. Дишлєва, С. І. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі [Електронний ресурс] / С. І. Дишлєва. Режим доступу :<http://osvita.ua/school/technol/6804>.
8. Іванова, О. М. Підвищення інформаційно-комп'ютерної компетентності педагогів // О. М. Іванова. – 2010. – №2. – С. 22–30.
9. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики: навчальний посібник / В. В. Корольський, Т. Г. Крамаренко, С. О. Семеріков, С. В. Шокалюк; науковий редактор академік АПН України, д.пед.н., проф. М.І.Жалдак. – Кривий Ріг : Книжкове видавництво Киреевського, 2009. – 324 с.
10. Лубіна, Є.М. Мобільне навчання у дидактиці вищої школи / Є.М. Лубіна // Вісник Львів УН-ТУ. – Вип. 25. Ч. 2. – Львів : 2009. – С. 61–66.
11. Рашевська, Н.В. Змішане навчання як психолого-педагогічна проблема / Н. В. Рашевська // Вісник Черкаського університету. – Випуск 191. – Ч. IV. – Черкаси: 2010. – С.84–91.
12. Ставицька, І.В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. [Електронний ресурс] / Режим доступу :<http://confesp.fl.kpi.ua/node/1103>.
13. GfK in Ukraine [Електронний ресурс] / Режим доступу :<http://www.gfk.ua/ua/Pages/default.aspx>.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ПІДРУЧНИКА «ДЕТАЛІ МАШИН» ДЛЯ ВИЩОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядається проблема сучасного підручника для ВНЗ як основного компонента інформаційно-методичного процесу реалізації компетентнісного підходу у системі вищої технічної освіти.

Ключові слова: підручник, вища школа, компетентнісний підхід, інформаційна модель, дидактична система, фахова підготовка майбутнього фахівця з машинобудування.

Аннотация. В статье рассматривается проблема современного учебника для высшего учебного заведения как основного компонента информационно-методического процесса реализации компетентностного подхода в системе высшего технического образования.

Ключевые слова: учебник, высшая школа, компетентностный подход, информационная модель, дидактическая система, профессиональная подготовка будущего специалиста с машиностроения.

Abstract. The paper addresses the problem of modern textbook for university as an essential component of information and methodical process of competence-based approach in higher technical education.

Key words: textbook, higher education, competence approach, information model, didactic system, professional training of future specialists in engineering.

Постановка проблеми. Вища школа закладає фундамент професії, формує менталітет фахівця, розширює професійний профіль, розвиває творчі здібності, забезпечує професійну мобільність і конкурентоспроможність. Як стверджується в «Декларації лідерів країн Групи вісімки», освіта повинна сприяти формуванню глобального інноваційного суспільства, щоб воно відповідало потребам економіки, що розвивається. Формування інноваційного суспільства пред'являє

якісно нові вимоги до освіти, як базового інституту, відповідального за виробництво знань. «Освіта становить основу прогресу людства», від нього залежить соціально-економічне процвітання країни й успіх кожної людини» [1].

Модернізаційні процеси, що відбуваються у вітчизняних галузях економіки зумовлюють необхідність у професійно компетентних кваліфікованих фахівцях, здатних успішно функціонувати в умовах високотехнологічних виробництв, адаптовуватися до вимог робочого середовища, застосовувати сучасні виробничі технології та програмні засоби CAD/CAM/CAE/CAPP/PDM для вирішення технічної підготовки виробництва будь-якої складності, розв'язувати складні й нестандартні завдання тощо. Впровадження сучасних комп'ютерних технологій на промислових підприємствах дозволяє їм вижити і процвітати на ринку в умовах жорсткої конкуренції. Автоматизація підготовки виробництва дає можливість підприємствам швидко реагувати на зміну попиту, в короткі терміни випускати нові види продукції, швидко модернізувати продукцію, що випускається, відстежувати життєвий цикл виробів та ефективно підвищувати їх якість.

Н. Тализіна справедливо вважає, що при організації навчання слід наперед планувати діяльність, для якої необхідні дані знання: «...при побудові змісту навчання необхідно передбачити всі основні види діяльності, необхідні для роботи з даними знаннями, для вирішення завдань, передбачених метою навчання» [2, с. 9]. Введення нових освітніх стандартів освіти, нові вимоги до якості освіти обумовлюють кардинально інший підхід до інформаційно-методичного забезпечення навчального процесу, основним компонентом якого є принципово нові підручники і навчальні посібники. Вони є одночасно елементом дидактичної системи, відображає будь-який елемент цієї системи та є

організатором освітньої діяльності у ВНЗ. Саме підручник і навчальний посібник є орієнтиром у вимогах до інших навчальних видань, які у сукупності є ресурсним забезпеченням процесу формування компетентнісної моделі випускника ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел засвідчує значний інтерес науковців до проблем професійної підготовки майбутніх фахівців. У ряді наукових досліджень розкриті положення і педагогічні ідеї з: теорії особистості, психології професійної освіти на засадах особистісно розвивального й діяльнісного підходів (Л. Виготський, В. Давидов, І. Зимня, Г. Костюк та ін.); розвитку безперервної освіти та теоретичних засад професійної підготовки (Б. Гершунський, С. Гончаренко, Р. Гуревич, О. Діденко, Н. Ничкало, та ін.); теорії та практики професійної освіти (С. Батишев, І. Лернер, А. Литвин, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, В. Ягупов та ін.). Окремі дослідження науковців присвячені проблемі підручника для ВНЗ, а саме: теоретико-методичним підґрунтям підручникотворення присвячено праці В. Краєвського, І. Лернера, М. Скаткіна, С. Шаповаленка та ін.; класифікація підручників представлена у публікаціях В. Беспалька, Ю. Татур тощо; зміст, структура, проектування підручника для ВНЗ розглянуті у працях В. Айнштейна, С. Антонової, Д. Зуєва, М. Розенберга та ін.; сутність характеристики електронних підручників відображені у дослідженнях В. Агеєва, В. Гасова, Н. Осетрової, О. Харитонова тощо. Але аналіз науково-педагогічних публікацій засвідчує, що проблема створення підручника для конкретної технічної дисципліни, зокрема її практичної складової, залишається недостатньо дослідженою на сьогодні.

Мета статті – спробувати обґрунтувати підходи до структури та змісту підручника з деталей машин як комплексної інформаційної моделі та виокремити дидактичні вимоги до нього.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні джерела змісту освіти: навчальний план, навчальна програма, підручники, навчальні посібники.

Окреслимо дефініцію поняття “підручник”. Це книга, котра містить основи наукових знань із певної навчальної дисципліни відповідно до мети навчання, визначеної програмою й вимогами дидактики.

Безперечно, що підручник повинен містити науковість змісту навчального матеріалу, якість, точність, простоту й доступність викладу, чіткість у формулюванні визначень правил, законів, ідей. Він має бути написаний точною і доступною мовою, мати чітко розподілений навчальний матеріал за розділами і параграфами, містити ілюстрації, схеми, малюнки, виділення шрифтом важливого матеріалу. Важливе також його художнє оформлення.

Виділяють таку структуру підручника:

1. Тексти: основний, додатковий, пояснювальний.
2. Позатекстові компоненти: апарат організації процесу засвоєння змісту; запитання і завдання; інструктивні матеріали (пам'ятки, зразки розв'язування задач, прикладів); таблиці; написи-пояснення до ілюстративного матеріалу; вправи; ілюстративний матеріал (фотографії, малюнки, плани, карти, креслення та ін.); апарат орієнтування (вступ, зміст, бібліографія).

Текст підручника може бути аналітичним або синтетичним, побудованим за допомогою дедуктивного чи індуктивного методу. Крім основних, є додаткові тексти, мета яких – розширити, поглибити знання студентів щодо важливих компонентів змісту навчального матеріалу (документи, історичні довідки і т. ін.).

Усі питання й завдання підручників за ступенем пізнавальної

самостійності студентів можна поділити на репродуктивні та продуктивні. Репродуктивні тексти – питання і завдання, які вимагають від студента відтворення знань без істотних змін. Продуктивні тексти – передбачають трансформацію знань, істотні зміни в структурі їх засвоєння або пошук нових знань.

Зміст навчального матеріалу в підручнику може формуватися за генетичним (у послідовності, в якій він формувався історично); логічним (викладення його відносно сучасної логічної структури відповідної науки); психологічним (з урахуванням пізнавальних можливостей майбутніх фахівців) принципами. У більшості підручників ці принципи переплітаються.

У процесі навчання науково-педагогічний працівник орієнтується на підручник, бо він конкретизує навчальну програму, показує, який зміст має бути вкладено до запрограмованих тем, як слід трактувати певні питання програми та орієнтує студентів щодо методики роботи. Він також потрібен під час підготовки студентами домашніх завдань, повторення матеріалу тощо.

Матеріал підручника необхідно доповнювати додатковою інформацією, бо його зміст надто конспективний і знання, отримані студентами тільки з нього, будуть обмеженими. Тому, крім підручника, слід використовувати додатковий матеріал [3, 259 – 260].

Навчальний посібник – книга, матеріал якої розширює межі підручника, містить додаткові, найновіші та довідкові відомості. До цієї категорії навчальних видань належать атласи, довідники, збірники задач і вправ, словники, хрестоматії.

Підручники і навчальні посібники сприяють формуванню у майбутніх фахівців навичок самостійної пізнавальної діяльності, самоконтролю, є засобом керівництва їх пізнавальною діяльністю.

У методичних рекомендаціях щодо структури, змісту та обсягів підручників і навчальних посібників для ВНЗ, які розроблені з урахуванням законів України “Про видавничу справу” та “Про вищу освіту”, якими необхідно керуватися при підготовці підручників і навчальних посібників у ВНЗ для випуску їх через видавництва України, зазначено таке:

Підручники та навчальні посібники – основні книги для навчальної діяльності студентів. Підручник – навчальне видання, що містить систематизоване викладення навчальної дисципліни, відповідає програмі дисципліни та офіційно затверджене як такий вид видання. Навчальний посібник – навчальне видання, що частково чи повністю замінює або доповнює підручник і офіційно затверджене як такий вид видання.

При створенні підручників і навчальних посібників необхідно дотримуватися таких вимог: навчальні книги повинні мати високий науково-методичний рівень, містити необхідний довідковий апарат; підручники та навчальні посібники мають бути написані в доступній формі, навчальний матеріал повинен бути пов'язаний з практичними завданнями, в книзі повинні просліджуватися тісні міжпредметні зв'язки; у підручниках і посібниках необхідно посилити увагу до питань їх професійної орієнтації (із загальнонаукових і загальноінженерних дисциплін) з урахуванням використання ПК.

Викладання матеріалу в навчальній книзі повинно відрізнятися об'єктивністю, науковістю та чіткою логічною послідовністю. Композиція підручника, термін, прийоми введення до тексту нових понять, використання засобів наочності повинні бути направлені на те, щоб передати студентові певну інформацію, навчити його самостійно користуватися книгою, захопити його, викликати інтерес до предмета,

що вивчається.

Питання та завдання (для самоперевірки та контролю засвоєння знань) у навчальній книзі дозволяють забезпечити ефективніше опрацювання студентом навчального матеріалу в процесі самостійної роботи. Такі контрольні питання та завдання, що розміщують наприкінці кожної структурної частини книги (глави, параграфа), мають сприяти формуванню практичних прийомів і навичок логічного мислення.

Необхідно пам'ятати, що методично правильно поставлені запитання та завдання є запорукою того, що процес засвоєння знань у ході самостійної роботи з книгою приведе до їх практичного застосування. У ході виконання контрольних завдань бажано передбачити використання обчислювальної техніки, аудіо-візуальних засобів навчання, забезпечити умови обов'язкового використання нормативної та довідкової літератури.

При написанні навчальних книг необхідно орієнтувати студента на активну пізнавальну діяльність, самостійну творчу працю та вміння розв'язувати задачі. У кожному підручнику, посібнику мають бути приклади, питання, задачі.

Вибір виду ілюстрацій залежить від мети, яку ставить перед собою автор. Можна сформулювати такі загальні рекомендації авторам по ілюструванню навчальних книг: ілюстрації мають використовуватися тільки в тих випадках, коли вони розкривають, пояснюють або доповнюють інформацію, що міститься у книзі. Наявність їх дозволяє авторам передати більш чітко, точно та образно програмні матеріали, що викладаються; вигляд ілюстрацій має відповідати ступеню підготовленості студентів. Так, у підручниках для студентів молодших курсів ілюстрації мають відрізнятися більшою образністю, ніж ілюстрації для студентів старших курсів, які можуть вільно читати

креслення та складні схеми; при підготовці ілюстрацій слід враховувати можливості відтворення типографією та інші фактори.

Як сучасні засоби навчання майбутніх інженерів у технічній галузі пропонуємо для аналізу нами розроблений проект підручник “Деталі машин” як ефективні комп’ютерні засоби навчання у ВНЗ.

Створення нових машин, які відповідали б сучасним вимогам, пов’язане з потребою підготовки висококваліфікованих фахівців машинобудівного профілю, здатних розв’язувати питання розрахунків, конструювання, виробництва та експлуатації машин високого рівня. Така підготовка ведеться на базі викладання студентам фундаментальних загальнотехнічних і спеціальних дисциплін, до яких належать «Деталі машин» [4, 12].

Створено чимало підручників з даної дисципліни, а в Інтернеті можна знайти авторські навчальні програми, лекційний матеріал, демонстраційні програми тощо. Інтерес для роботи з підвищення рівня технічної підготовки студентів становлять електронні підручники. Зокрема колективом авторів Бійського технологічного інституту АлтДТУ імені І. Повзунова (О. Казанцев, Ю. Косіцин) створено довідкове електронне видання “Машинобудування. Толковий словник термінів”. У якості демонстраційних матеріалів використовують кольорові малюнки, фотографії, відеоролики, інтерактивні діаграми і твердотільні тривимірні моделі. Останні являють собою відмінні риси словників від словників на аркушній основі, електронних, які є в мережі Інтернет. Видання містить 10238 термінів, 1000 малюнків, фотографій і відеороликів, а також 1215 тривимірних моделей із технології машинобудування. Використання електронного словника в навчальному процесі показало, що наявність тривимірних об’єктів при читанні лекцій спрощує розуміння і стимулює зорову пам’ять студентів. Швидкий

пошук потрібної ілюстрованої інформації, особливо під час появи додаткових питань, паралельних підготовленому завчасно аудиторному заняттю, дає можливість повніше його сприймати. Студент, використовуючи дане видання в локальній мережі під час самопідготовки дома або в бібліотеці, скорочує час на СРС за тих же самих об'ємів навчального матеріалу. Всі перераховані переваги ведуть до покращення якості навчання [5, с.29; с. 32].

Н. Голівер [6] зазначає, що у вищому технічному навчальному закладі резерви перебудови навчального процесу не використовуються або використовуються не в повній мірі. Так, у вищих технічних навчальних закладах не часто можна побачити найновіші відеокурси, що розроблені з конкретних дисциплін. Там, де такі курси використовуються, висувається проблема недостатньої забезпеченості цих курсів методичними матеріалами та розробками, в результаті чого їх застосування не дає бажаних результатів.

Зупинимося на аналізі навчальних підручників (посібників) з деталей машин на теренах України за останні тридцять років. У базі наших джерел інформації є шістнадцять видань із дисципліни «Деталі машин».

В освітньому процесі застосовуються підручники видані в Україні і Росії. Аналізуючи підручники авторів (В.И. Анурьева, Р.А.Баласаняна, В.А. Дмитриева, К.І. Заблонського, Г.Б. Иосилевича, Г.М. Ицковича, Н.Ф. Киркача, В.Н. Кудрявцев, А.В. Кузьмина, П.И. Орлова, В.Т. Павлище, Д.Н. Решетова, О.А. Ряховского, И.М. Чернина та ін.), які використовуються у навчальному процесі ВНЗ технічного спрямування, ми побачили, що підходи до визначення суті і змісту деталей машин серед вчених досить різноманітні. Кожний науково-педагогічний працівник створює свою методику викладу навчального матеріалу,

спираючись на власний емпіричний досвід. Притримуючись основних тем дисципліни різні автори розкривають їх по різному, не завжди в однаковій послідовності, і не у повній мірі. Деякий матеріал описується поверхнево, розрахунки даються спрощені, в той час як окремим темам, що часто співпадають з напрямком наукових досліджень автора, приділяється більше уваги. Та однією із рис, що властива усім розглянутим нами підручникам, є недостатнє застосування засобів комп'ютерної графіки для ілюстрації навчального матеріалу.

Тенденція зменшення навчальних годин на вивчення деталей машин у ВНЗ також істотно впливає на засвоєння знань та здобуття практичних навичок оформлення проектно-конструкторської документації. Нові навчальні програми зорієнтовані на самостійне вивчення дисципліни та передбачають зменшення не тільки лекційних годин, а і практичних занять. Необхідно врахувати, що самостійна робота студента, дає результат тільки тоді, коли студент забезпечений підручниками, посібниками, методичними рекомендаціями, конспектами лекцій, комп'ютерними програмами. Нажаль, бібліотеки ВНЗ укомплектовані технічною літературою минулого століття, яка не відповідає вимогам часу та видана не державною мовою. Поодинокі підручники та посібники з деталей машин випускають малими тиражами.

Виконаний аналіз навчальної літератури дає нам підстави стверджувати, що навчальний процес вивчення дисципліни “Деталі машин” у ВНЗ непогано забезпечений підручниками. Проте їх наповнення не враховує реалії сьогодення, і не дає студентам можливості досконало засвоїти її. Науково-педагогічному працівнику необхідно орієнтуватися на науково обґрунтоване вирішення проблем удосконалення та оптимізації процесу викладання деталей машин з

врахуванням тенденцій світової технічної освіти.

Г. Райковська [7] звертає увагу на те що, при застосуванні традиційної системи професійної підготовки інженерно-технічних фахівців уміння і навички щодо виконання інженерно-конструкторських робіт закладаються у процесі вивчення, переважно фундаментальних дисциплін, курсового та дипломного проектування.

Забезпечення високої якості проектно-конструкторської підготовки фахівців є важливим завданням у вищих технічних закладах. На основі історії виконання курсового проекту студентами механічного факультету, майбутніми інженерами-механіками з дисципліни «Деталі машин» і змінами в навчальних планах та навчальних програмах можна зробити висновки про чинники, які впливають на цю якість.

В 70–90 роки минулого століття курсовий проект з деталей машин виконувався після вивчення теорії, проведення практичних і лабораторних занять, виконання розрахунково-графічних робіт. Обсяг графічної частини коливався 4-5 аркушів формату А1. Виконувалась графічна частина в ручному режимі – лінійкою, олівцем та іншим креслярським приладдям. За оцінками при захистах дипломних проектів відзначалось, що три четвертих дипломників, а то і більше «відмінно» та «добре» володіли проектно-конструкторською підготовкою. Це підтверджували і виробничники [8-9].

Наступні роки і до даного часу навчальні плани часто змінюються, де проекти виконуються паралельно з вивченням дисципліни, що з точки методики недопустимо. Обсяг графічної частини зменшений до трьох аркушів А1. До виконання курсових проектів застосовуються ПК з графічним обладнанням, але число тих хто якісно володіє проектно-конструкторською підготовкою не збільшилось, а зменшилось [10].

Далі пошуки інших чинників, які суттєво підвищують якість

проектно-конструкторської підготовки студентів. Одним із чинників підвищення якості проектно-конструкторської підготовки, текстових і графічних документів у відповідності з вимогами державних стандартів (ДСТУ ISO) є нормоконтроль. На багаторічному досвіді роботи зі студентами можна вважати, що основи нормоконтролю майбутніми фахівцями мають бути засвоєні в період навчання. Це підвищить якість проектно-конструкторської підготовки із-за того, що кожний студент виконує свій проект згідно індивідуального завдання і є одночасно нормоконтролером курсового проекту, який виконується іншим студентом [11].

Такі орієнтири носять характер історичності. Вони завжди належать конкретній епосі, але мають здатність на новому витку історичного руху суспільства знаходити новий сенс, вступати в контакт з цінностями наступного періоду, зберігаючи конструктивно-позитивне, що не втрачає значення.

Нами для студентів ВНЗ запропоновано проект навчального посібника “Деталі машин”. Метою його створення є надання студентам *фундаментальних знань* із тем дисципліни, застосування засобів комп’ютерної графіки та з опорою на інтеграцію міждисциплінарних знань. Ми пропонуємо удосконалення подачі навчального матеріалу за рахунок максимального впровадження зображень тривимірних моделей окремих деталей машин та їх з’єднань, вузлів у зібраному та розібраному виглядах. Особливу увагу слід приділити застосуванню комп’ютерного моделювання, як завершальній стадії курсового проектування. Сам процес створення твердотільних комп’ютерних моделей багато у чому схожий з реальним процесом виготовлення деталі, а отримання реального візуалізованого результату своєї роботи допоможе студентам краще уявити, а отже і зрозуміти суть

конструювання, побачити недоліки свого проекту чи можливі способи його удосконалення.

Сьогодні очевидним стає те, що підручник «Деталі машин» повинен не тільки містити предметний зміст освіти і визначати види діяльності, що було актуальним до цього часу, а стати комплексною інформаційною моделлю, яка забезпечує мету освіти у взаємозв'язку із іншими елементами системи підготовки майбутнього фахівця у ВНЗ.

Новою концепцією бакалаврської інженерної освіти великої кількості ВНЗ Європейського союзу, США, Росії та інших країн світу) є так звана Ініціатива CDIO [12], що була розроблена в Массачусетському технологічному інституті. Вона містить в собі сучасний перелік вимог до результатів навчання сучасних бакалаврів технічного профілю. Ініціатива CDIO ґрунтується на вихідному положенні про те, що випускники інженерних програм повинні вміти *«Придумувати – Проектувати – Реалізовувати – Керувати»* комплексними інженерними рішеннями в сучасному інженерному середовищі, що засноване на командній роботі, для створення конкурентоспроможної продукції і технічних систем.

Висновки Дидактична функція підручника для ВНЗ передбачає його цілеспрямовані характеристики як носія змісту освіти і як комплексної інформаційної моделі підготовки фахівця. Разом з тим, аналіз спеціальної наукової літератури засвідчує, що на протязі останніх п'ятдесяти років у структурі і змісті підручника «Деталі машин» не відбулося ніяких змін, що враховували б використання комп'ютерних технологій і САПР. Предметом наукових дискусій є питання, що стосуються місця вузівського підручника нового покоління у системі фахової підготовки, зокрема, майбутнього фахівця машинобудування; педагогічні умови реалізації сучасних вимог до структури і змісту

підручника «Деталі машин» та вимог до відбору і структурування змісту навчального матеріалу.

Література

1. Жуковская З.Д. Методические основы и технологии разработки и функционирования комплексной системы контроля качества подготовки специалистов в вузе. Текст.: автореф. дис. д-ра пед. наук. / З.Д. Жуковская. – СПб, 1994. – 35 с.
2. Талызина Н.Ф. Методика составления обучающих программ Н.Ф. Талызина. – М.: Педагогика, 1980. – 157 с.
3. Волкова Н.П. Педагогіка. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
4. Павлице В.Т. Основи конструювання та розрахунку деталей машин: Підручник. – Львів: Афіша, 2003. – 560 с.
5. Информационные технологии в обеспечении нового качества высшего образования: Сборник научных статей. Кн. 2 / Труды Всерос. научн.-практ. Конф. с международным участием “Информационные технологии в обеспечении нового качества высшего образования (14-15 апреля 2010 г., Москва, НИТУ “МИСиС”)”. – М.: Исследовательский центр качества подготовки специалистов, 2010. – 328 с.
6. Голівер Н. О. Дидактичні умови використання комп'ютерних технологій у процесі навчання студентів вищих технічних навчальних закладів : дис... канд.. пед. наук : 13.00.09 / Голівер Надія Олексіївна. – Кривий Ріг, 2005. – 172 с.
7. Райковська Г.О. Інформаційні технології у графічній підготовці інженерно-технічних фахівців [Електронний ресурс] / Г.О. Райковська. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znrbdp/Ped/2011_3/Rajk.pdf

8. Стрелец В.Н. Организация нормоконтроля в курсовом проектировании / В.Н. Стрелец, И.Т. Шинкаренко // Тезисы Респ. научн.-метод. конф.: Совершенствование методики преподавания графических дисциплин и машинной графики. – Ровно, 11 – 14 сентября 1990 г. – С. 87-88.
9. Стрелец В.Н. Содержание нормоконтроля в курсовом проектировании по деталям машин / В.Н. Стрелец, И.Т. Шинкаренко // Тезисы Респ. научн.-метод. конференции: Совершенствование методики преподавания графических дисциплин и машинной графики. – Ровно, 11 – 14 сентября 1990 г. – С. 89-90.
10. Стрілець В.М. Розрахунки на ЕОМ в курсовому проектуванні з деталей машин / В.М. Стрілець, І.Т. Шинкаренко // Тези допов. науково-метод. Конф.: ”Методичні основи ТЗН та обчислювальної техніки у вищій школі”. – Івано-Франківськ, 1991. – С. 181.
11. Стрілець В.М. Курсове проектування з деталей машин в кредитно - модульній системі організації навчального процесу / В.М. Стрілець, І.Т. Шинкаренко // Науково-методичний збірник „Технології навчання”. – Вип. 11. – Рівне: НУВГП, 2008. –С. 156-161.
12. CDIO: Conceive–Design–Implement–Operate : <http://www.cdio.org/>

ВИКОРИСТАННЯ ЕТНОДИЗАЙНУ У ХУДОЖНЬО-ТРУДОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті розглядається питання розвитку особистості педагога. Висвітлюється значення етнودизайну у підготовці майбутнього учителя технологій. Аналізується зміст художньо-трудої підготовки майбутнього учителя технологій засобами етнودизайну.

Ключові слова: особистість педагога, етнودизайн, художньо-трудова підготовка.

Аннотация. В статье рассматривается вопрос развития личности педагога. Обосновывается значение этнодизайна в подготовке будущего учителя технологий. Анализируется содержание художественно-трудоваї подготовки будущего учителя технологий средствами этнодизайна.

Ключевые слова: личность педагога, этнодизайн, художественно-трудоваї подготовка.

Abstract. The questions of development of personality of a pedagogue are examined in the article. The meaning of ethnodesign in preparation of the future teacher of technologies is cleared up. The content of artistically-labour preparation of the future teacher of technologies by means of ethnodesign is analyzed.

Key words: personality of a pedagogue, ethnodesign, artistically-labour preparation.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації та перехід до інформаційного суспільства вимагають оновлення парадигми освіти та підготовки кваліфікованих, професійно мобільних кадрів, здатних до ефективної творчої та інноваційної діяльності. Це зумовлює відтворення у змісті освіти національних традицій, осмислення культурно-історичного та художнього значення здобутків українського народу і

новітніх технологій дизайну. Концептуальні положення щодо розвитку творчої особистості на ідеях етнокультурного відродження України знайшли відображення у Державній національній програмі „Освіта” („Україна ХХІ століття”) [1993], Законах України „Про освіту” [1991], „Про вищу освіту” [2000], Національній доктрині розвитку освіти [2002], Концепції професійно-художньої освіти [2002], Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні [2004], Концепції державної програми збереження, відродження і розвитку народних художніх промислів на 2006–2010 роки [2006], Концепції національного виховання студентської молоді [2009] та ін. Ці документи визначають пріоритети національної освіти щодо формування особистості на культурних, мистецьких, естетичних, духовних, загальнолюдських і національних цінностях.

Актуальність та публікації з проблеми дослідження. Науково-теоретичні засади художньо-трудової підготовки майбутнього вчителя технологій розглядаються у працях В.Андріяшина, І.Волощука, А.Вихруща, В.Гетти, Р.Гуревича, О.Коберника, В.Кузьменка, В.Мадзігона, Л.Оршанського, Л.Савки, В.Сидоренка, Г.Терещука, В.Титаренко, Д.Тхоржевського, В.Юрженка та ін. Деякі аспекти цієї проблематики, а саме виховання молоді засобами національної культури і дизайну, висвітлюються в теоретичних дослідженнях Є.Антоновича, Є.Гребенюка, В.Даниленка, М.Криволапова, Є.Лазарева, О.Максименко, Л.Оршанського, О.Отич, В.Прусака, В.Радкевич, В.Сидоренка, О.Щербак та ін.

Мета статті – аналіз використання засобів етнодизайну у художньо-трудовій підготовці майбутніх учителів технологій.

Виклад основного матеріалу. Особливе місце у формуванні творчої особистості майбутнього учителя технологій належить дисциплінам мистецького та художньо-трудового спрямування, метою яких є: розвиток вміння у студентів повноцінно сприймати явища мистецтва, суспільного життя, природи; формування творчого мислення, естетичних смаків, розширення світогляду у галузі художньої та народної культури, поглиблення знань; розвиток інтересу до прекрасного в оточенні; вдосконалення моральних, естетичних потреб та інтересів молоді, її естетичних орієнтацій, аналізу мистецьких творів; розвиток емоційності, чуттєво-світоглядного ставлення студентів до навколишнього середовища у всіх його проявах; активізація творчого самовираження студентів [1].

Процес художньо-трудової підготовки майбутніх вчителів технологій набуває творчого характеру завдяки зверненню до гуманістичного потенціалу творів усіх видів мистецтва. Головною метою якісної художньо-трудової підготовки майбутнього учителя технологій є рівень його національної художньої культури, підвищення інтелектуального рівня, активізація творчої ініціативи майбутніх фахівців. Уведення курсів художньо-трудового та народознавчого характеру надасть змогу використання на практиці широкого спектру творів народного декоративно-ужиткового мистецтва, що допоможе вихованню творчого підходу до результатів праці, який є домінантним у вимогах до професійної підготовки вчителя [3].

Художньо-трудова діяльність – це такий вид трудової підготовки, завдяки якому формуються конструкторсько-технологічні та декоративно-прикладні знання, вміння та навички. До художньо-трудової діяльності відносимо виготовлення ручним або частково механізованим способом речей та їх художнє оздоблення, що мають

практичне та естетичне значення. Поверхню цих речей оформляють таким чином, що декорування не вступає у протиріччя з утилітарною формою, а перебуває у тісному зв'язку з нею, утворюючи єдине ціле. До таких речей, в першу чергу, слід віднести художньо оздоблений посуд, меблі, одяг, декоративні тканини, килими, вишивку, розпис, народну архітектуру тощо [3].

Поняття художньо-трудої діяльності можна визначити як культуру професійних навичок та технічних прийомів художньої обробки будь-яких матеріалів. Досвід у художньо-трудої діяльності складається з поступового накопичення цих ефективних прийомів роботи, з яких формується техніка художньої обробки матеріалів.

Художні ремесла, будучи складовою художньо-трудої діяльності – це не тільки духовне надбання народу, але й важливий компонент національної культури [4]. Вище зазначене потребує від вищої педагогічної школи нових підходів щодо розробки змісту, форм, методів і засобів підготовки майбутніх учителів.

Складовою художньо-трудої підготовки майбутніх учителів трудового навчання є етнодизайн, в якому використовуються традиційні для культури певного народу елементи. Етнічний дизайн призводить до органічної єдності людини, предметного середовища, природи, традицій тощо. Дизайн виконує одразу декілька функцій: образотворчу, комунікативну, виховну, пізнавальну, естетичну. До засобів етнодизайну можемо віднести гончарство, вишивку, ткацтво, килимарство, писанкарство, художню обробку дерева, гутництво, художню обробку шкіри та ін. Важливе значення для розвитку творчої особистості педагога має впровадження етнодизайну як цілісної навчально-методичної системи, яка включає такі компоненти: когнітивний (знання, вміння, навички), емоційно-ціннісний (ціннісне ставлення до

національної культури та мистецтва), творчо-діяльнісний (творча активність у навчанні і дозвіллі), авторсько-виконавський (самоактуалізація і самореалізація у творчій діяльності) [6].

Основним змістовим компонентом цієї системи є декоративно-ужиткова творчість, яка реалізується через зміст та вивчення дисциплін: „Трудове навчання з практикумом”, „Декоративно-ужиткове мистецтво”, „Народні промисли і ремесла України”, „Основи художньої праці”; відвідування гуртків та факультативів „Декор” (художня обробка шкіри), „Школа вишивки”, „Школа народних ремесел”, „Студія ландшафтного дизайну”; прослуховування лекційних занять в музеях, майстер-класи з участю майстрів народного мистецтва, виставкову етнодизайнерську діяльність; організацію дослідницької етнографічної діяльності.

Відбір і структурування змісту навчальних курсів ґрунтуються на загальнодидактичних (гуманізації і гуманітаризації, наступності і системності, єдності теорії і практики, інтегрування освіти і науки, культуровідповідності, розвивального характеру навчання, естетизації) і специфічних принципах (виховного характеру навчання на засадах національної культури і мистецтва, інтеграції технологічних та етнодизайнерських знань і вмінь, єдності художньо-естетичної та проектної культури, традиційності народного мистецтва, ціннісного орієнтування, креативності, творчої самореалізації) [2].

На заняттях професійного спрямування студенти ознайомлюються з історією виникнення народних промислів та ремесел України, їх напрямками, аналізують кращі зразки народного мистецтва, розвиваючи свій творчий потенціал. Визначають основні центри розвитку народних промислів та ремесел, зокрема Західне Поділля, Київщину, Полтавщину, Гуцульщину, Волинь, Слобожанщину,

Запоріжжя та ін., вивчають досвід майстрів окремих напрямів, досліджують особливості та взаємозв'язок орнаментальних композицій, прийомів стилізації, кольору та ін.

Особливе значення у підготовці майбутнього учителя технологій відіграє вишивка як один з давніх, найпоширеніших і найрозвиненіших видів народного мистецтва України. Студенти ознайомлюються із ручними та декоративними швами, мережкою, оволодівають технікою „чистий край”, та засвоюють традиційні техніки вишивки: „занизування”, „солов'їні вічка”, „качалочка”, „лиштва”, „штапівка”, „виколювання”, „вирізування”, „ретязь” та ін. Результатом художньо-трудової діяльності є виготовлення конкретного декоративно-ужиткового виробу, оздобленого традиційними або нетрадиційними швами в народних традиціях, який оцінюється за його орнаментальністю, побудовою композиції, художнім оформленням, технікою виконання. Створення цих виробів розвиває у студентів здатність до нестандартного, оригінального бачення світу, що деякою мірою детермінується високим рівнем розвитку інтелекту, ця здатність зумовлена певною мотивацією, достатньою пізнавальною активністю та гнучкістю психіки, характеризується прагненням до нових рішень існуючих завдань, розвинутим інтуїтивним, творчим мисленням, винахідливістю, сприяє оригінальності мислення та уяви, розкриттю та реалізації творчого потенціалу майбутніх учителів технологій. Студенти також вишивають стилізовані композиції, багатоколірні орнаменти, тематичні панно, вироби з елементами самостійної творчості на основі традицій українських народних промислів тощо.

Необхідною педагогічною умовою фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання є реалізація етнодизайнерського проектування. На думку В.Сидоренка, етнодизайнерська діяльність є

системою, що інтегрує наукові, технічні, етнічні, мистецькі й інші галузі наукового пізнання [5]. Особливе місце має створення студентських дизайн-груп, при яких їхня художньо-проектна, етнодизайнерська діяльність може стати максимально успішною, творчою, креативною. Одним із творчих етнопроектів є створення колекції ляльок, які одягнені у комплекси традиційного одягу відповідного регіону України. Проект має науково-теоретичну і практичну цінність. Теоретичне значення передбачає ознайомлення студентів із загальною теорією української народної вишивки, еволюцією художніх засобів вишивок в історичному аспекті, з художніми відмінностями народної вишивки усіх етнографічних зон України, оздобленням українського традиційного одягу. Навчання ґрунтується на засвоєнні студентами знань з історії українського костюму. У процесі оволодіння художньо-проектною грамотою, вирішуючи ситуаційні творчі завдання, відбувається дослідження студентами народного вбрання, деталей крою, декору, певного поєднання усіх компонентів вбрання, що дозволяє простежити його архаїзм та змінність, локальні особливості у загальнонаціональному контексті.

Під час практичних робіт майбутні учителі технологій аналізують спільні та відмінні ознаки у вишивці подолян, гуцулів, бойків, лемків тощо, розглядають декоративно-технічні ознаки вишивки, детально вивчають подільську вишивку, а саме символічне значення мотивів вишитих узорів, обрядове призначення вишитого текстилю, техніки вишивання, досліджують форми, конфігурації графем, елементів, мотивів та композицій з них, що розвиває у студентської молоді навички і прийоми роботи, починаючи від репродуктивної інтерпретації мотивів й сюжетів до більш складних, творчих методів, перевтілення форм, змісту і образів у готовий декоративно-ужитковий виріб.

Висновки. Отже, одним із пріоритетних завдань суспільства та сучасної освіти є розвиток особистості педагога засобами етнодизайну. Вагомим у художньо-трудовій підготовці майбутнього учителя технологій є включення дисциплін професійного спрямування, які зорієнтовані на формування мистецьких, техніко-технологічних і методичних знань, спеціальних умінь і навичок виготовлення декоративно-ужиткових виробів, що сприяє розвитку у студентів творчих здібностей, стійкого інтересу до художньо-трудової діяльності, виховання бережливого ставлення до традиційного народного мистецтва, залучення їх до кращих надбань національної культури.

Література

1. Белова Ю. Ю. Формування національних цінностей у студентів – майбутніх вчителів трудового навчання в процесі художньо-трудової діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Ю. Ю. Белова. – К., 2004. – 20 с.
2. Криволапов М. Дизайн і технології в системі неперервної освіти / М. Криволапов, В. Мадзігон // Пластичне мистецтво. – 2002. – № 1. – С. 31–33.
3. Оршанський Л. В. Художньо-трудова підготовка майбутніх учителів трудового навчання: монографія / Л. В. Оршанський. – Дрогобич: Швидко Друк, 2008. – 278 с.
4. Савчук І. В. Педагогічна система художньо-трудової підготовки та умови формування естетичних смаків школярів засобами декоративно-ужиткового мистецтва: збірник наукових праць „Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в

підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми”. – Вінниця, 2010. – № 25. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Sitimn/2010_25/analiz%20problem%20gotovnosti.pdf

5. Тищенко В. П. Професійна дизайн-освіта: теорія і практика художньої обробки / В. П. Тищенко, В. К. Сидоренко, Л. В. Оршанський. – К. : Педагогічна думка. – 2007. – 288 с.

6. Торкатюк В. Основні напрями удосконалення дизайн-освіти / В. Торкатюк // Художня освіта в Україні : сучасний стан, проблеми розвитку. – К. : Ельма, 2006. – С. 16–32.

РЕЦЕНЗІЯ

на статтю Григор'євої Алли Анатоліївни, здобувача, викладача кафедри образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва та трудового навчання Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Процеси глобалізації та перехід до інформаційного суспільства вимагають оновлення парадигми освіти та підготовки кваліфікованих педагогічних працівників. Тому на сьогодні важливим є питання забезпечення національного характеру освіти, що зумовлює відтворення у її змісті національних традицій, осмислення культурно-історичного та художнього значення здобутків українського народу і новітніх технологій дизайну.

Актуальність теми Григор'євої Алли Анатоліївни «Використання етнодизайну у художньо-трудої підготовці майбутніх учителів технологій» визначається тим, що концептуальні положення щодо розвитку творчої особистості базуються на ідеях етнокультурного відродження. Складовою художньо-трудої підготовки майбутніх учителів трудового навчання є етнодизайн, в якому використовуються традиційні для культури певного народу елементи. Вагомим у художньо-трудої підготовці майбутнього учителя технологій є включення дисциплін професійного спрямування, які зорієнтовані на формування мистецьких, техніко-технологічних і методичних знань, спеціальних умінь і навичок виготовлення декоративно-ужиткових виробів, що сприяє розвитку у студентів творчих здібностей, стійкого інтересу до художньо-трудої діяльності, виховання бережливого ставлення до традиційного народного мистецтва, залучення їх до кращих надбань національної культури.

Григор'єва А.А. вдало розкрила тему, що є актуальною. Необхідно відзначити науковість, ґрунтовність, логічність викладу, – що разом із використанням педагогічної літератури, періодичних видань, забезпечує вмотивованість висновків.

Рекомендую статтю до друку.

Рецензент доцент кафедри
образотворчого, декоративно-прикладного
мистецтва та трудового навчання,
канд. пед. наук, доцент

Бучківська Г.В.

Підпис Бучківської Г.В. засвідчую:
Начальник ВК

Барановська В.М.

**Роль технології освітнього коучингу в професійному розвитку
науково-педагогічних працівників
кафедри інститутів післядипломної освіти**

Кравченко Ганна Юріївна, канд. пед. наук, проректор з наукової та експериментальної роботи – завідувач кафедри управління якістю освіти Харківської академії неперервної освіти

У статті здійснено аналіз теоретичних і практичних надбань щодо впливу адаптивних технологій управління на формування професійної компетентності педагогічних працівників кафедр інститутів післядипломної освіти, розкрито значення та роль технології освітнього коучингу.

Ключові слова: управління людськими ресурсами, самоорганізація, саморозвиток, адаптивні технології управління, технологія освітнього коучингу, кафедра в системі післядипломної освіти, професійний розвиток науково-педагогічного працівника.

Вступ. Вплив державних механізмів на розвиток вищої освіти України можливий за умов їх співставлення з особливостями відповідних груп внутрішніх чинників, які надають гарантії якості діяльності вищих навчальних закладів. До цих груп віднесено найбільш характерні – особливості організації навчального процесу студентів, викладачів, менеджмент українських вищих навчальних закладів. Будь-яка система може бути представлена у вигляді взаємопов'язаних процесів, якість яких визначається досягненням поставленої мети, стабільністю (здатність утримуватися в регульованій сфері) та інноваційним потенціалом (здатністю до покращення).

Постановка завдання. Серед головних причин кризової ситуації освіти в країні значаться недосконалість управління організаціями, слабкість в

управлінській діяльності на всіх її рівнях. Негативно позначаються низький рівень професіоналізму багатьох керівників вищої, середньої та нижчої ланки організацій. Тому так гостро виступає проблема підвищення ефективності менеджменту, зокрема її складової частини – *управління персоналом*.

Рішення цього завдання вимагає пріоритетного ставлення до всього, що дозволяє збагачувати зміст управлінської діяльності, удосконалювати її форми та методи, розробляти і практично застосовувати сучасні технології дії на людей, зайнятих спільною працею. Мова, зокрема, йде про гуманітарні, соціальні технології.

Мета даної статті полягає в аналізі теоретичних і практичних надбань щодо впливу інноваційних технологій на формування професійної компетентності педагогічних працівників кафедр інститутів післядипломної освіти, які спрямовано на розвиток кафедри. Високоякісний розвиток науково-педагогічних працівників є центральним компонентом, який ураховується при спрямуванні зусиль на вдосконалення роботи в освіті.

Аналіз наукових джерел показав, що методологічну базу дослідження проблем організаційного управління утворюють роботи М. Вебера, Г. Зиммеля, В. Зомбарта, М. Крозье, П. Блау, Р. Мертон. Теорія потреб і професійної мотивації розвинена в роботах В. Врума, Ф. Герцберга, С. Каверина, Е. Лоулера, Д. Мак-Грегора, Д. Мак-Клелланда, К. Левіна. А. Маслоу, Л. Портеру, В. Ядова.

Важливі сторони управління соціальними процесами, розробки та впровадження власне соціальних технологій в організаціях, управлінської гуманітарології, соціології та психології кадрової роботи, використання соціальних резервів підвищення професійної активності розглянуті в дослідженнях А.С. Гусевої, Н.І. Дряхлова, Л.Я. Дятченко, В.Н. Іванова, Р.Л. Кричевського, Г.Д. Никредина, В.Г. Подмаркова, Е.А. Розанова, І.Л. Симоненко, А.В. Філіпова, В.М. Шепеля та ряду інших.

Постановка проблеми. Гуманістична складова парадигми соціального менеджменту має бути пов'язана з сучасними концепціями та методологією

самоорганізації і управління соціальними процесами. Гуманізація управлінської діяльності, реалізація здатності людей конструювати соціальний світ, своєчасно адаптуватися до його змін, уміло використати механізми самоорганізації соціальних процесів неможливі без спрямованості до якості. У рамках системи управління, зорієнтованої на якість, по-іншому повинні вирішуватися проблеми соціальної динаміки та ефективності функціонування соціальних систем.

Проблемі ефективності використання й управління людськими ресурсами організації останнім часом приділяється велика увага. Багато авторів підкреслюють, що в умовах глобальної конкуренції успіх будь-якої організації все більшою мірою залежить не від її виробничих і фінансових ресурсів, а від її людського потенціалу. Таким чином, ефективне управління людським потенціалом стає для організації первинним завданням.

У той же час стверджується, що більшість сучасних організацій не в змозі якнайкраще використати потенціал своїх співробітників. Уживані ними методи управління не забезпечують необхідного рівня продуктивності, якості, винахідливості, а також не задовольняють самих працівників.

Причина неефективного управління персоналом, на наш погляд, полягає в тому, що більшість уживаних організаціями методів управління спирається на традиційні концепції управління персоналом, які виникли в різні періоди ХХ століття і, як ми вважаємо, вичерпали себе, тоді як зовнішнє середовище змінилося і продовжує змінюватися кардинальним чином. Ці зміни вимагають нових форм управління людьми, нових підходів до управління організацією, що ґрунтуються на інших принципах.

Навчальні заклади післядипломної освіти в сучасних умовах є значними за розмірами соціальними системами, тому ієрархічні стосунки, централізовані і неспроможні забезпечити ефективного функціонування. За системи менеджменту якості освіти у вирішенні управлінських завдань більш важливу роль відіграють горизонтальні, а не ієрархічні стосунки. Розширення повноважень співробітників унаслідок децентралізації та делегування повноважень стимулює зростання самооцінки та міри відповідальності за

спільні результати діяльності. Набуття самостійності й відповідальності забезпечує належну поведінку співробітників, які більшою мірою, ніж у минулому, ґрунтуються на персональній позиції, розроблених процесах, а не вказівках їх керівників; важливою особливістю є постійне вдосконалення та розвиток. А це відповідає тенденціям розвитку сучасного суспільства, коли, як відзначає В.Г. Кремень, «Ми увійшли в період, коли зміна ідей, зміна технологій, зміна знань відбувається швидше, ніж зміна поколінь...» [4].

Післядипломна освіта є складовою системи освіти України. Вона має свою внутрішню структуру – це зв'язки між: *педагогічною діяльністю* викладачів і навчальною діяльністю педагогів з метою розвитку останніх; *науковою та методичною діяльністю* професорсько-викладацького складу кафедр, яка спрямована на професійний розвиток; *викладачами, співробітниками методичних структур; викладачами та керівниками кафедр, проректорами, ректором; інформацією та всіма вказаними вище учасниками освітнього процесу; дидактичною, матеріальною базою, фінансовим забезпеченням та позитивним розвитком закладу*. Отже, внутрішні зв'язки зумовлюють внутрішню цілісність навчального закладу, відокремлюють його в середовищі функціонування. Порядок зазначених вище зв'язків становить мікроструктуру (внутрішню структуру) післядипломної освіти. Крім того, існує макроструктура післядипломної освіти. Це порядок зв'язків між компонентами післядипломної освіти та організаціями інших сфер людської діяльності, різними соціальними утвореннями тощо. Макроструктура забезпечується зовнішніми зв'язками інститутів післядипломної освіти.

Діяльність кафедри як однієї зі складових структурних підрозділів складної організації зачіпає інтереси певної кількості груп людей, співробітників, що повинне має виявлятися в узгодженості та комплексності окремих рішень і дій окремих підрозділів. Для реалізації ефективного функціонування кафедри й адаптивного управління її розвитком у системі післядипломної освіти визначився певний базовий набір специфічних елементів: 1) посадовий розподіл прав і відповідальності на всіх рівнях

управлінської структури; 2) наявність визначеної, провідної політики, цілей і стратегії розвитку навчального закладу; 3) планування та контроль через систему взаємоузгоджених і взаємопов'язаних між собою структурних підрозділів і організації (закладу) в цілому; 4) наявність розвиненої та загальнодоступної системи інформування про стан і підсумки діяльності; 5) наявність системи матеріального та морального заохочення за підсумками діяльності; 6) оцінка ефективності управлінських рішень.

Як відомо, **система аптивного управління розвитком кафедри інститутів післядипломної освіти** характеризується **змістом, організацією і технологією**. *Зміст* визначається цілями, принципами, змістом освіти на різних рівнях її здійснення. *Організація* системи управління – це визначення основних ланок цієї системи, учасників, зв'язків і усвідомлення взаємозалежностей між ними. *Технологія* включає розробку, прийняття та реалізацію управлінських рішень, раціональну організацію праці учасників освітнього процесу відповідно до закономірностей функціонування об'єкта управління з метою оптимізації досягнення запланованого результату.

Виклад основного матеріалу. Адаптивне управління характеризується відкритістю взаємодії. Відкритість – це особливий стан зняття психологічного захисту, коли особистісні ступені свободи відкриваються, збагачуючи простір взаємодії та надаючи іншим можливості впливу. Взаємодія насичується довірою, прийняттям кожної людини такою, яка вона є. Така взаємодія попереджує або зовсім виключає стресові ситуації, зближує та взаємозбагачує учасників управлінського процесу, при якому виробляється природовідповідна пересічна лінія поведінки.

Продовжуючи міркування, зазначимо, що найбільш розробленими й загальновідомими є технології та засоби жорсткої субординаційної системи управління, за допомогою якої можна пристосувати організацію до зовнішніх змін, діяльність людей – до вимог керівництва, забезпечити готовність кожного члена колективу та працівників усієї організації до змін власних дій відповідно до нововведень і змін цільових установок тощо. Безпосередні механізми їх

пов'язані з тим, що система менеджменту якості передбачає розробку процесів оцінки та мотивації діяльності співробітників. А опосередковані механізми пов'язані з тим, що система менеджменту якості передбачає моделювання численних аспектів діяльності співробітників у посадових обов'язках, інструкціях, методичних рекомендаціях.

Д. Новіков визначає різницю між керуванням людиною, колективом від управління самим складним технічним об'єктом, виділяючи основні елементи, які породжені специфікою людини як об'єкта управління – його активністю [3].

Перша відмінність – це здатність людини до самостійного цілепокладання. Людина є активним учасником соціальної реальності, а мотивація як внутрішній механізм індивіда є основою його діяльній структури, оскільки направляє активність людини на досягнення свідомо поставленої мети; передуює здійсненню діяльності конструюванням ідеальної схеми, плану, сценарію, визначених, з одного боку, метою, а з іншого – ситуацією, що включають інтереси, установки, ціннісні орієнтації, а також загальну спрямованість.

Друга – здатність людини самостійно вибирати дії, зокрема свідомо спотворювати інформацію (якщо це їй вигідно) та / або не виконувати плани, знову ж таки, якщо це їй вигідно. Соціальна мотивація виступає як програма самоврядності цілеспрямованої активності особистості, регулюючої її діяльність, а також є способом самоініціювання змін буття, оскільки в основі лежить постійне незадоволення людини своїм існуванням, що виникає в процесі співставлення себе з навколишнім світом, його можливостями та реальностями.

Третя відмінність – здатність до рефлексії щодо власної діяльності та діяльності інших суб'єктів, у тому числі можливість прогнозування її поведінки.

Управління людськими ресурсами можна визначити як стратегічний та логічно послідовний підхід до управління найбільш цінним активом організації: людьми, які там працюють, які колективно та особисто роблять внесок у прийняття рішень організації. В управлінні людськими ресурсами працівники

розглядаються як актив, або людський капітал, завдяки тому, що забезпечується можливість навчання та розвитку «організації, що навчається»; людські ресурси розглядаються як джерело конкурентної переваги, поряд із концепцією стратегії, що ґрунтується на ресурсах; підхід по відношенню до працівника є унітарним, а не плюралістичним: вважається, що працівники будуть поділяти інтереси роботодавця, навіть якщо вони не будуть співпадати з їх власними; здійснення та виробка управління людськими ресурсами – це завдання керівників підрозділів [1].

Адаптивне управління в освіті Г. Єльникова визначила як «управління, яке засноване на діалогічній адаптації та кооперації дій керуючої й керованої підсистем, викликає відкритість взаємодії й реалізується в умовах невизначеності, що потребує додаткової орієнтації» надало нам можливість побудувати систему професійного розвитку співробітників кафедри [3, с. 38].

Вона зазначає, що в процесі управлінської взаємодії відбувається спрямована самоорганізація і охоплює одночасно всіх її учасників. Отже, задля реалізації спрямованої самоорганізації необхідно визначити саме механізм спрямування людини на розвиток, оскільки саме розвиток є необхідною умовою руху вперед.

Основною метою є забезпечення досягнення успіху даної організації за допомогою людей. Ключовими елементами є навчання, яке являє собою «зміни поведінки, що відбуваються відносно повільно та виникають у результаті практики або отримання досвіду» (Б. Басс, Д. Воган (Bass, Vaughan, 1966) [7].

Ураховуючи вище зазначене, нами були визначено напрями **професійного розвитку науково-педагогічного працівника кафедри інститутів післядипломної освіти**, а саме: *аналіз професійних потреб* (через опитування, звітування, рефлексію, оцінювання бесіди тощо); *визначення цілей особистісного професійного характеру* (вектор професійного зростання), навчання за визначеними цілями (курси підвищення кваліфікації, стажування, отримання необхідної для формування фахової компетентності другої вищої освіти, тренінги, самоосвіта тощо); *визначення плану дій професійного*

характеру; науково-педагогічна діяльність (ведення викладачем наукової та навчально-методичної роботи (проведення занять: відкритих, що включають перевірку сформованості загальнофахових і спеціальнофахових компетенцій; мікрозанять, де звертається концентрована увага на типи завдань, прийоми викладання, типи взаємодії між викладачем і студентом; звичайних занять); *наукова діяльність*, що посідає важливе місце у професійному розвитку науково-педагогічного працівника і є його невід'ємною складовою; *зворотний зв'язок*, який відбувається за допомогою звітування різних типів, оцінювання не тільки рівня навченості студентів, а й рівня досягнень науково-педагогічних працівників за звітний період, на основі чого відбувається рефлексія, результати якої впливають на подальший аналіз професійних потреб науково-педагогічного працівника.

Зазначена система роботи з професорсько-викладацьким складом кафедри обумовила впровадження нової **технології – технології освітнього коучингу**. Обґрунтуємо її значення для адаптивного управління розвитком кафедри інститутів післядипломної освіти.

Коучинг є відносно новою наукою, проте і вчені, і практики наводять багато моделей, які використовуються у коучингових процедурах. Основні *ideї концепції освітнього коучингу*:

1. Розвиток людини як пріоритетний напрям в освіті.
2. Розкриття потенціалу людини для максимального його використання.
3. Допомагає людині розвивати компетенції й усунути обмеження для досягнення значущих для неї, стійких змін у професійній та особистій сферах життя.
4. Допомагає людині більше вчитися ніж навчає. Коуч залучається для того, щоб у співпраці з клієнтом виробити й відокремити цілі та завдання, розробити план дій для досягнення цих цілей.
5. Посилається на основну природу коучингових відносин, де коуч і клієнт є активними співпрацівниками. Ці відносини – альянс між двома рівними партнерами, що спрямований на досягнення потреб викладача.

6. Для цього сполучати процеси коучингу та самокоучингу задля прискорення процесів бажаних і очікуваних змін у результатах навчання [6].

Коучинг передбачає взаємозалежні відносини між керівником і підлеглим для досягнення будь-якої мети, починаючи з економічної сфери (використання коучингу для підвищення прибутків) й охоплюючи освітню сферу, де можна використовувати коучингові процедури для підвищення рівня професійності викладача та якості викладання дисциплін і поліпшення мікроклімату в робочому оточенні.

Коучинг має різні цілі, стратегії та стилі, проте сам процес має чотири стадії, за С. Дугласом і У. Морлейем це: **встановлення цілей, оцінювання, планування діяльності, втілення та моніторинг** [1].

Коучинг є більше наукою про ставлення запитання, ніж надання відповідей. Коуч пов'язаний у співпрацюючому альянсі з людиною для встановлення та уточнення завдань і цілей, а також розроблення плану дій для досягнення цих цілей. Таким чином, коучинг використовують як технологію для вдосконалення професійної діяльності. Коучинг є не тільки навчанням, тому що навчання певною мірою є більш односторонньою комунікацією (керівник навчає підлеглих виконувати або не виконувати ту чи іншу дію). Коучинг є двосторонньою комунікацією.

При використанні коучингових процедур, як зазначає М. Чампатіс, підлеглі можуть побачити результати навчання й діяти за зворотним зв'язком, відтворюючи дії до того часу, доки не дістануть необхідних результатів [6].

Коучинг займається змінами та трансформаціями людських здібностей удосконалюватися, змінювати поведінку людей, які важко адаптуються для народження нових, адаптивних і успішних дій. Необхідно зазначити, що зміни старих звичок – це дуже складне завдання, навіть коли визнано їх непродуктивними для нас або такими, що заважають розвитку.

Але що дає коучинг керівнику? Коучинг спрацьовує в площині цілей, реальності, можливостей та дій, які необхідно здійснити для того, щоб цих цілей досягти. Він працює з вашими ресурсами та вашими можливостями.

Проаналізувавши можливості коучингу в справі управління людьми та підвищення ефективності управлінської діяльності, доцільним є врахування базових принципів філософії коучингу: *довіри, виклику і підтримки, єдності та взаємозв'язку, конструктивно зворотного зв'язку, цілепокладання, емоційної компетентності, усвідомленості та відповідальності, слідування за енергією і фокусування*. Питання підвищення управлінської ефективності звертає увагу на необхідність бути готовим до того, що не буде запропоновано вам готових рішень і схем розв'язання поставлених управлінських завдань. Для сучасного керівника вкрай важливо діяти в парадигмі «бачу ціль» і вміти узгоджувати цю мету не тільки з баченням і місією організації, але й із цілями окремо взятих працівників, об'єднуючи цілі та домагаючись таким чином синергетичного ефекту при створенні загального вектора руху.

Сучасний керівник здійснює управління не тільки процесами, але й, насамперед, людьми, у яких були, є і будуть власні емоції. Ігнорувати цей факт було б щонайменше дивно. Для ефективного керівника вкрай важливо усвідомлювати свої емоції, управляти ними, усвідомлювати емоції інших, керувати емоціями інших.

Найкращі керівники та лідери – це ті, хто бере на себе всю міру відповідальності. Саме таких керівників цінують і поважають, саме з такими хочуть співпрацювати і саме з такими хочуть працювати. Коучинг допомагає взяти відповідальність за все, що відбувається у вашому житті, житті організації. Для багатьох керівників прийняття принципу «усвідомленість і відповідальність» – шлях до ефективного управління, оскільки саме він дозволяє повністю сфокусуватися на власних можливостях без бажання знайти винних.

Використання коучингу сприяє розвитку у фахівця навичок, необхідних для професійної діяльності, таких як: 1) управління своїм часом і часом підлеглих; 2) поліпшення міжособистісних комунікацій; 3) уміння проводити наради та збори; 4) лідерство в колективі; 5) управління проектною діяльністю; 6) налагодження та підтримання контактів як внутрішніх, так і зовнішніх;

7) уміння підбивати підсумки, здійснювати аналіз зробленого та ін.

Висновки і перспективи. Отже, з метою забезпечення постійного професійного розвитку співробітників кафедри інститутів післядипломної освіти необхідно створити умови для проходження ними коучингових процедур.

Проаналізувавши тлумачення та визначення понять коучингу, можна зробити висновок, що в даний час коучинг представляють із різних позицій. Під *освітнім коучингом* ми розуміємо систему заходів щодо встановлення взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу з метою досягнення взаємно визначених цілей як з удосконалення професійної діяльності, так і з підвищення якості навчання, й, у свою чергу, підвищення ефективності роботи освітнього закладу.

Таким чином, освітній коучинг спрямований на постійний професійний розвиток людини. Кінцевою його метою є професійний саморозвиток особистості. Використання механізму спрямованого саморозвитку, яким є освітній коучинг, забезпечить природовідповідний розвиток людини та надасть можливість більш ефективно використовувати свої природні ресурси.

Коучинг в управлінні освітою набуває все більшої популярності і значущості. Однак, доводиться визнати, що ця технологія ще не повністю вивчена, опрацьована й апробована на практиці, тому вважаємо, перспективним дослідження впливу технології освітнього коучингу на управління розвитком кафедри інститутів післядипломної освіти.

Список використаних джерел

1. Борова Т. А. Адаптивне управління процесом формування інтелектуального капіталу у вищому навчальному закладі / Т. А. Борова // Адаптивне управління в освіті / За заг. ред. Г.Є. Гребенюка; Мін-во мистецтва і туризму України. Луганськ. держ. інст. культури та мистецтв, Обл.метод.кабінет учб.закладів мистецтва та культури. – Харків: Стиль Іздат, 2007. – С. 15-28.

2. Борова Т. А. Коучинг – новітня технологія професійного розвитку науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу / Т. А. Борова // Наука і освіта: зб. наук. праць. – Одеса, 2010. – № 7. – С.33–37.
3. Єльнікова Г.В. Технологія адаптивного управління персоналом [Електронний ресурс] / Г.В. Єльнікова // Теорія та методика управління освітою. – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» АПН України. – 2009. – № 2. – Режим доступу: <http://www.tme.umo.edu.ua/docs/2/09yelmtп.pdf>
4. Кремень В.Г. Філософія управління: [підручник для студ. вищ.навч. закл.] / В.Г. Кремень, С.М. Пазиніч, О.С. Пономарьов. – К.: Знання України, 2007. – 360 с.
5. Кунц Г. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций / Г. Кунц, С.О'Доннел; пер. с англ. – М.: Прогресс, 2001. – Т. 1. – 495 с.
6. Токарева В. В поиске ответов: роль коучинга в би знесе: справочник по управлению персоналом. / Журнал Российской:HR. – 2010. – № 3. – С. 75.
7. John Witmore, Coaching for Performance/ Nicholas Brealey Publishing, 2002.

Кравченко А. Ю.

г. Харьков

***Роль технологии образовательного коучинга в профессиональном
развитии научно-педагогических сотрудников
кафедры институтов последипломного образования***

В статье осуществлен анализ теоретических и практических исследований по вопросу влияния адаптивных технологий управления на формирование профессиональной компетентности научно-педагогических сотрудников кафедр институтов последипломного образования, раскрыто значение и роль технологии образовательного коучинга.

Ключевые слова: управление человеческими ресурсами, самоорганизация, саморазвитие, адаптивные технологии управления, технология

образовательного коучинга, кафедры в системе последипломного образования, профессиональное развитие научно-педагогических сотрудников.

Kravchenko G.U.

Kharkiv.

Role educational coach at professional development of scientifically-pedagogical workers of department of institutes of post-education

In the article a theoretical and practical analysis is carried out through question of influence of adaptive technologies of management on forming of professional competence of scientifically-pedagogical workers of institutes of post-education, a value and role of technology of educational coach are certain.

Keywords: management by human capitals, adaptive technologies of management, technology of educational coaching department in the system of post-education, professional development of scientifically-pedagogical employees.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТАМИ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. Розглянуто методичні питання інформаційного підходу в процесі викладання вищої математики у вищому навчальному закладі економічного профілю. Автори підкреслюють актуальність нового етапу використання завдань як засобу математичної освіти у сучасній вищій школі. Розкривають зміст кожного етапу рішення завдань в контексті інформаційного підходу, розглядають процес формування інформаційної культури.

Ключові слова: математичні моделі, інформаційна культура, комп'ютеризація навчального процесу, індивідуалізація навчання, дистанційне навчання.

Аннотация. Рассматриваются методические вопросы информационного подхода в процессе преподавания высшей математики в высших учебных заведениях экономического профиля. Авторы подчеркивают актуальность нового этапа использования заданий как средства математического образования в современной высшей школе. Раскрывают содержание каждого этапа решения заданий в контексте информационного подхода, рассматривают процесс формирования информационной культуры.

Ключевые слова: математические модели, информационная культура, компьютеризация учебного процесса, индивидуализация обучения, дистанционное обучение.

Abstract. The issues methodological of information approach in teaching higher mathematics in higher school economics is examined. The authors emphasize the relevance of a new stage use as means of mathematical education in the modern higher school problems. Revealing the contents of each stage of the solving challenges in the context of information approach, the process formation of information culture is examined.

Keywords: mathematical model, information culture, computerization of educational process, individualization of learning, distance learning.

Постановка проблеми. Математика нині активно увійшла до складу інших наук. Вона відіграє важливу роль у природничо-наукових, технічних та гуманітарних дослідженнях і для багатьох галузей знань стала не тільки засобом кількісного розрахунку, але й методом точного дослідження і засобом гранично чіткого формулювання понять та проблем. Економіка, яка використовує різноманітні кількісні величини, увібрала в себе велику кількість математичних дисциплін. Математичні моделі є тепер інструментом дослідження і прогнозування економічних явищ.

Методи економіко-математичного моделювання, можливості застосування яких суттєво збільшилися завдяки сучасному програмному забезпеченню, є одним із найбільш динамічно прогресуючих розділів прикладної економічної науки.

Актуальність дослідження та публікації з проблем дослідження. Сучасний економіст повинен добре розбиратися в економіко-математичних методах, вміти їх практично застосовувати для моделювання реальних економічних ситуацій. Це дозволяє краще засвоїти теоретичні питання сучасної економіки, сприяє підвищенню рівня кваліфікації і загальної професійної культури спеціаліста [1, с. 14].

Стосовно математичних моделей, то формування їх є досить тривалим процесом, який потребує знань і праці, але ще важче створити модель, досить адекватну реальній ситуації. Отже, для опрацювання правильних економічних рішень необхідно аналізувати весь минулий досвід, результати, які отримані на підставі застосування концептуальних і математичних моделей, що є найбільш адекватними для даної економічної ситуації.

Тому при підготовці спеціалістів економічного напрямку повинні систематично робитися викладки методів економіко-математичного моделювання, які широко використовуються в різних областях економіки, при прийнятті управлінських рішень у фінансовій сфері в силу розробленості математичного апарату і можливості його практичної реалізації [3, с. 95].

Виклад основного матеріалу. Одним із основних розділів економіко-математичного моделювання, що входять до навчальних програм вищих навчальних закладів економічного профілю, є використання марковських процесів, які представляють собою спеціальний вигляд імовірнісних моделей різних процесів, що відбуваються в фінансово-економічних системах. Важливість вивчення цього розділу пояснюється тим, що марковські процеси лежать в основі теорії масового обслуговування, яка в свою чергу є необхідною складовою математичної освіти спеціалістів економічного напрямку.

Більше уваги також слід надавати методам та моделям кореляційно-регресійного аналізу. Регресійний і кореляційний аналіз знаходить широке застосування при дослідженні залежностей і взаємозв'язків між явищами в економіці, при прогнозуванні та розв'язку задач в бізнес - плануванні. В даний час більшість об'єктивно існуючих залежностей між фінансово-економічними явищами досліджені та вивчені теоретично. Значно важливіше кількісно виміряти тісноту причинно-наслідкових зв'язків в економіці та фінансах, зрозуміти природу досліджуваних процесів [4, с. 224]. Це дозволяє впливати на виявлені фактори, втручатися у відповідний економічний процес з метою отримання потрібних результатів. У зв'язку з цим до апарату кореляційно-регресійного аналізу в ході своїх досліджень звертаються як економісти-практики, так і науковці.

Високий рівень математичної підготовки фахівців економічних спеціальностей передбачає:

- відповідний рівень математичної культури, необхідний для успішного засвоєння фахових дисциплін і самостійного вивчення в майбутньому наукової літератури та вміння її застосування;

- вміння будувати математичні моделі технічних та економічних процесів і аналізувати їх засобами математики;

- вміння вибирати і застосовувати належні методи їх розв'язування.

Дієвим стимулом навчання є усвідомлення студентом того, що він вивчає предмет, безпосередньо потрібний для його майбутньої професійної діяльності.

Одне з провідних місць у дослідженнях з методики викладання математики традиційно займають питання навчання рішенню математичних задач, які вперше в досить загальному вигляді були розроблені і представлені Д.Поїа у відомій книзі [6, с. 53]. Автор виділяє в процесі вирішення математичної задачі чотири етапи: 1) розуміння постановки задачі, 2) складання плану рішення; 3) здійснення плану рішення; 4) погляд назад (вивчення знайденого рішення).

Перший етап складають дії: виділення умови і вимог задачі, об'єктів відносин між ними, виконання малюнка, відмітка на ньому даних і шуканих елементів, короткий запис умови і формулювання завдання.

Другий етап включає аналіз умови і вимог задачі. Під аналізом умови задачі будемо розуміти виявлення такої інформації, яка безпосередньо не задана умовою, але властива їй. Найважливішим компонентом вміння аналізувати вимоги завдання є вміння перетворювати вимогу завдання в рівносильне йому.

Наступний етап – реалізація плану розв’язку. Він передбачає володіння логічними діями і, в першу чергу, правилами виведення.

Четвертий етап – погляд назад. Реалізація даного етапу повинна включати, крім дослідження отриманого розв’язку, складання задач-аналогів даній, задач-узагальнення, задач-конкретизації, задач, що розв’язуються тим самим способом, що й основна задача, пошук різних способів розв’язку даної задачі, їх оцінку, вибір найбільш простого. Можна зробити висновок, що сутність розглянутого етапу полягає не стільки «у погляді назад» [6, с. 177], скільки «у погляді вперед» [7, с. 83].

З точки зору кібернетичної теорії аналіз рішення, пошук і прийняття рішень відбуваються по різному в залежності від якості та кількості наявної в розпорядженні інформації. Отже, студент, який шукає рішення, спирається на способи отримання, а той, що приймає рішення, – на переробку інформації.

У практиці навчання часто зустрічається поняття «додаткова інформація». Можна вважати будь-яку асоційовану з умовою інформацію, але яка безпосередньо з неї не впливає, додатковою. До виду евристичної інформації слід віднести інформацію про евристичні методи, стратегії, механізми розв’язку, ключові ідеї, що лежать в основі деяких способів вирішення задачі [5, с. 206]. При вирішенні завдань евристична інформація залучається на основі встановлення «родинних» відносин між об’єктами, при використанні часткових і спеціальних евристик, через прогнозування результатів і змін, через розпізнавання ситуацій застосовності евристичного прийому чи методу.

Уміння вести результативний пошук залежить від уміння отримувати й оперувати інформацією. Пошуком способу розв’язання

задачі будемо «вважати здійснювану для цього переробку явних даних як вивідним шляхом, так і за допомогою невивідних процесів» [2, с. 49].

Інформаційна культура багато в чому визначається інформативністю представлених в задачі ситуацій, тобто володінням достатнім і необхідним запасом відомостей для з'ясування завдання «в цілому», з'ясування, як окремих елементів, конструкцій, понять, так і взаємозв'язків між ними.

Формування інформаційної культури реалізується в процесі виконання завдання за умови, що кожен етап розв'язку розглядається в інформаційному аспекті. Автори задач прагнуть приховати існуючі відносини між елементами, тоді як студент, намагаючись розв'язати задачу, повинен з'ясувати ці приховані залежності. Тому, отримуючи і перетворюючи інформацію, дану в задачі, студент організовує аналіз умови задачі і пошук її розв'язку.

Суть діяльності по розв'язку стандартних і типових задач складають дії:

1. Розпізнавати об'єкти, переходити від характеристичних властивостей до понять.
2. Розпізнавати ситуації, що задовольняють умові задачі, – нарощувати обсяг інформації через встановлення зв'язків.
3. Робити висновки з безпосередньо заданої інформації, тобто розгортати інформацію, задану в умові або висновку.
4. Переосмислювати об'єкти в плані інших понять (перепозначати, перейменовувати) – нарощувати обсяг інформації через встановлення зв'язків.
5. Переходити від поняття до його властивостей (розгортати інформацію).
6. Замінювати термін його визначенням (розгортати інформацію).

7. Інтерпретувати символічні записи.
8. Перекладати зміст завдання на мову певної теорії.
9. Виконувати малюнок, адекватний змісту завдання.

Зміст розв'язку творчих завдань відрізняється наявністю «невивідних» процесів, які реалізуються діями з більшим ступенем невизначеності:

1. Прогнозування результатів (висування гіпотези, виділення умов, від яких залежить обґрунтування гіпотези, прогнозування змін, пов'язаних з обґрунтуванням або спростуванням гіпотези).
2. Прогнозування змін (виділення допустимих операцій, встановлення можливих результатів, зіставлення отриманих результатів з вимогами і відомими фактами, вибір домінантної операції).
3. Використання евристичної інформації:

- моделювання (переклад задачі на мову певної теорії, створення зображень, графіків, схем, малюнків);

- включення у відому структуру (добудовування до певної конфігурації, включення у відому «мережу» відносин, аналогія, перенесення за подібністю з відомим);

- перетворення тексту задачі (продукування тотожних формулювань, доказ від супротивного, заміна вимоги еквівалентним, переформулювання умови, переформулювання вимоги);

- введення допоміжного об'єкта (введення наочних допоміжних елементів фігур, введення допоміжних величин, вибір нових зразків);

- зміна рівня спільності завдання (визначення умов, узагальнення, спеціалізація, евристика спрощення).

Таким чином, процес формування інформаційної культури визначається чотирма складними сукупними діями: видобувати інформацію з умови і вимоги задачі, залучати евристичну інформацію і

оперувати отриманою інформацією, систематизувати та класифікувати знання, уміння здійснювати послідовність логічних кроків; передавати інформацію для подальшого використання у вирішенні завдань.

Вивчення різних компонентів описаної вище структури показує, що інформаційна культура проявляється на етапі активного засвоєння знань і сприяє поглибленню досліджуваних залежностей, об'єднанню розділів однієї теми, охоплює кілька тем. Формування дій, адекватних процесу, який розглядався, потребує розробки спеціальної методики навчання студентів роботі з задачею з метою формування інформаційної культури.

Підвищення рівня математичної підготовки в умовах обмеженості аудиторних годин можливе лише за рахунок інтенсифікації процесу викладання. Цього можна досягти шляхом покращення методики навчання студентів, зокрема, за рахунок посилення взаємозв'язку з іншими навчальними предметами та застосуванням новітніх інформаційних технологій.

Одним із активних напрямів інтенсифікації вивчення вищої математики є комп'ютеризація навчального процесу. Комп'ютер сприяє активному включенню в процес пізнання того, хто навчається. При цьому у викладача з'являється можливість поширити контроль за засвоєнням знань і керувати цим процесом.

На основі персонального комп'ютера як технічного засобу на даний час розроблено та впроваджено велику кількість різноманітних підходів до активізації процесу навчання, так звані нові інформаційні технології в освіті. Їхня цінність не викликає сумніву на всіх етапах навчання: початковому набутті навичок, закріпленні матеріалу шляхом розв'язання простих задач, візуалізації досліджуваних об'єктів і розвитку образної уяви.

Зрозуміло, що ЕОМ дає значну економію часу і дозволяє більш продуктивно спрямувати зусилля студентів на осмислення та засвоєння навчального матеріалу. Це сприяє розвитку логічного, абстрактного мислення, просторової уяви, що є основою формування стійких знань, умінь, навичок на базі цілісного світогляду та розвиненої системи внутрішньопредметних зв'язків.

Необхідність використання ресурсів і технологій Інтернету для цілей освіти сьогодні вже не викликає сумнівів. Освітні послуги реалізуються на основі існуючих електронних бібліотек, довідників, словників, енциклопедій і т.д.

З розвитком сучасних комп'ютерних телекомунікацій з'являються нові способи їх використання для вирішення дидактичних завдань. Однак головні їх функції – це інтерактивність в роботі з текстовою, звуковою, графічною та мультимедійною інформацією. Правильна організація навчального процесу створює унікальні можливості для самостійного вироблення критичного мислення, а також для інтелектуального і морального розвитку особистості.

Педагогічна практика останніх років наочно продемонструвала, що використання Інтернету в організації освіти та в його управлінні може привести до підвищення економічної ефективності освітніх систем. Назвемо лише деякі сучасні тенденції у використанні Інтернету в системі освіти.

Зміна парадигми освіти передбачає перехід до особистісно орієнтованого навчання і нових педагогічних технологій. При організації навчального процесу з використанням Інтернету дуже важливий постійний контроль (моніторинг) ефективності навчального процесу, що може бути зроблено декількома способами. Найбільш

простий і традиційний шлях – оцінка знань студентів за допомогою різних тестів, контрольних робіт, іспитів, домашньої роботи тощо.

Індивідуалізація навчання здійснюється на рівні програмних засобів, що забезпечують комунікацію за допомогою електронної пошти, телеконференцій, чатів. Відбувається поступова заміна «паперових» носіїв навчальної інформації електронними. З кожним днем в Інтернеті з'являється все більше різних довідкових видань, журналів і газет. Це розширює інформаційні можливості для студентів, дозволяючи їм не тільки познайомитися з матеріалами, що їх цікавлять, але й отримати довідку про будь-яку статтю, направити лист її автору і т.д. Традиційні друковані навчальні посібники поки що зберігають свої позиції в навчанні, проте на додаток до них вже широко використовуються електронні підручники.

Очевидно, що ті джерела, які можна носити буквально «в кишені», записавши інформацію на карту пам'яті, студенти воліють бачити в електронному вигляді. Однак, якщо обсяг такої інформації занадто великий (наприклад, підручник у двох частинах), то більшість вважає за краще використовувати традиційні друковані видання.

Висновки. Удосконалення засобів міжперсональної комунікації та візуалізації в мережі робить більш перспективним дистанційне навчання, сприяє підвищенню його мобільності, виносячи навчальний процес за стіни навчального закладу, розширюючи просторові межі навчальної аудиторії. Для підготовки студентів до роботи у інформаційно-освітньому середовищі необхідно активніше розвивати міжпредметні зв'язки, використовувати нові форми та методи навчання, які передбачають значну самостійну роботу учнів з навчальною інформацією в порівнянні з традиційним навчанням.

Таким чином, проглядається двояка роль Інтернету в освіті. З одного боку, це інструмент пізнання навколишнього світу, потужний засіб навчання, який сприяє не тільки освоєнню різних навчальних дисциплін, а й формуванню міжпредметних зв'язків, інтеграції різних знань в єдине ціле. З іншого боку, зусиллями педагогів та методистів в Інтернеті може бути створений особливий інформаційно-освітній простір, що забезпечує всі необхідні умови для ефективного навчання та найбільш повного розкриття індивідуальних здібностей кожного студента.

Застосування комп'ютерних технологій в організації різних видів навчальної діяльності є однією із значущих ознак системи освіти, що формується сьогодні. Майбутнє математичної освіти закладається насамперед впровадженням нових інформаційних технологій з метою підвищення ефективності математичної діяльності і є ефективним засобом модернізації системи навчання у вищій школі.

Література

1. Вітлінський В.В. Моделювання економіки [Текст] : Навч. посібник / В.В. Вітлінський – К.: КНЕУ, 2003. – 408 с.
2. Ильясов И.И. Система эвристических приемов решения задач [Текст] : Учеб. пособие / И.И. Ильясов – М.: Изд-во Российского открытого ун-та, 1992. – 140 с.
3. Лабскер Л.Г. Вероятностное моделирование в финансово-экономической области [Текст] : Учеб. пособие / Л.Г. Лабскер – М.: Альпина Паблишер, 2002. – 112 с.
4. Леоненко М.М. Теоретико-ймовірнісні та статистичні методи в економетриці та фінансовій математиці [Текст] : Учеб. пособие /

М.М. Леоненко, Ю.С. Мішура, В.М. Пархоменко, М.Й. Ядренко – К.: Інформтехніка, 1995 – 380 с.

5. Нильсон Н. Искусственный интеллект. Методы поиска решений [Текст] : Учебник / Н. Нильсон – М.: Мир, 1973. – 273 с.

6. Пойа Д. Как решать задачу [Текст] : Учеб. пособие / Д. Пойа – М.: Либроком, 2010. – 208 с.

7. Саранцев Г.И. Методология методики обучения математике [Текст] : Учеб. пособие / Г.И. Саранцев – Саранск: Красный Октябрь, 2001. – 144 с.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ KEYС- МЕТОДУ ПРИ ВИКЛАДАННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. В статті розглянуто методологічні позиції кейс-методу (case-study), єдність дидактичних принципів застосування кейс-методу, розкрито його зміст, впливу методу на формування навичок учнів в практиці навчально-виховного процесу ПТНЗ будівельного профілю.

Ключові слова: кейс-метод, навички, етапи створення кейсу.

Аннотация. В статье рассмотрены методологические позиции кейс-метода (case-study), единство дидактических принципов применения кейс-метода, раскрыто его содержание, влияние метода на формирование навыков учеников в практике учебно-воспитательного процесса ПТНЗ строительного профиля.

Ключевые слова: кейс-метод, навыки, этапы создания кейсу.

Abstract. In the article the methodological are considered positions of method of keys (case-study), unity of didactics principles of application of method of keys, his maintenance is exposed, to influence of method on forming of skills of students in practice educational-educate to the process of PTNZ of a build type.

Keywords: the case-method, stages of creation keysu.

Постановка проблеми. Будівельна галузь, як і Україна в цілому, потребує цілісної системи освіти, яка б відповідала національним інтересам і світовим тенденціям розвитку та забезпечувала б підготовку фахівців, здатних втілювати їх у життя. Сьогодення вимагає від людини високої творчої самостійності, умінь ставити перед собою конкретні цілі та знаходити оптимальні методи і засоби їх досягнення шляхом самоосвіти, самоорганізації. Головним завданням професійно-технічної освіти є підготовка творчого, активного, відповідального висококваліфікованого робітника, компетентного і конкурентоспроможного на ринку праці.

За сучасних умов вимоги до фахівців з боку роботодавців не обмежуються вимогами до високого рівня кваліфікації. Висуваються також вимоги: вміння мотивувати самого себе; працювати в команді; уважно спостерігати, відбирати, відкидаючи зайве, важливу для аналізу інформацію; вміння визначати проблему й аналізувати альтернативні варіанти її розв'язання; вміння зосереджуватися й приймати правильні рішення за стресових умов тощо.

Головним є не просте накопичення знань, досвіду діяти за певними програмами та алгоритмами, а сформованість навчально-пізнавальних умінь і навичок, стійких професійно-пізнавальних інтересів учнів. З огляду на це, у професійно-технічній освіті на перший план висувається завдання створення умов, які забезпечують всебічний розвиток творчого потенціалу особистості учня. Одним із таких підходів підвищення якості підготовки фахівців у ПТНЗ є організація цього процесу на засадах інноваційних технологій.

Проблема впровадження кейс-технологій у практику вищої професійної освіти на даний час є вельми актуальною, що обумовлено вимогами сучасності як самого змісту освіти, так і до якості фахівця, який закінчує ПТНЗ.

Актуальність та публікації з проблеми дослідження. Проблемі використання кейсів у підготовці майбутніх фахівців присвячені дослідження Е.Ф. Зеєра [2], П.М. Шеремета, Л.Г. Каніщенко [9] та ін. Теоретичні засади застосування сучасних педагогічних технологій у навчальному процесі розкрито у працях І. Богданової, О. Михайлової [4], В. Матірко, В. Полякова [5], Кавтрадзе Д. Н. [3], Ю. Ткаченка, О. Сидоренка, Ю. Сурміна, В. Лободи, А. Фурда [7]. Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що в науковій і методичній літературі в основному приділяється увага сутності кейс-методу, алгоритму проведення занять із застосуванням кейсу, але майже зовсім не

розкриваються переваги застосування цього методу з метою формування особистісних якостей фахівців.

Мета статті полягає в осмисленні кейс-методу (case-study) з методологічних позицій і розкритті його змісту, впливу методу на формування навичок учнів в практиці навчально-виховного процесу ПТНЗ будівельного профілю.

Виклад основного матеріалу. Метод case-study або метод конкретних ситуацій (від англійського case – випадок, ситуація) – метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань, – ситуацій (вирішення кейсів).

Безпосередня мета методу case-study – спільними зусиллями групи учнів проаналізувати ситуацію, яка має місце у реальному житті і розробити практичне рішення; закінчення процесу – оцінка запропонованих алгоритмів і вибір кращого в контексті поставленої проблеми.

Використання методу case-study в навчанні дозволяє підвищити пізнавальний інтерес до навчальних дисциплін, сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних і творчих навичків. Помітною особливістю методу case-study є створення проблемної ситуації на основі фактів з реального життя. Створений як метод вивчення економічних дисциплін, в даний час метод case-study знаходить широке розповсюдження у вивченні і інших наук.

Case-studies, конкретні ситуації, які спеціально розробляються на основі фактичного матеріалу з метою подальшого розбору у навчальних заняттях, втілюють у собі наступні ідеї [1]:

1. Метод призначений для отримання знань з дисциплін, істина в яких плюралістична, тобто немає однозначної відповіді на поставлене питання.

2. Акцент навчання переноситься не на оволодіння готовим знанням, а на його вироблення, на співпрацю учня і викладача; звідси

принципова відмінність методу case-study від традиційних методик – демократія в процесі отримання знання, коли учень по суті справи є рівноправним з іншими учнями і викладачем в процесі обговорення проблеми.

3. Результатом застосування методу є не тільки знання, але і навички професійної діяльності.

4. Технологія методу полягає в наступному: з урахуванням певних правил розробляється модель конкретної ситуації, яка має місце у реальному житті, і відбиває той комплекс знань і практичних навичок, які учням потрібно отримати; при цьому викладач виступає в ролі ведучого, який генерує питання, фіксує відповіді, підтримує дискусію, тобто в ролі посередника у процесі співпраці.

5. Позитивною стороною методу ситуаційного аналізу є не тільки отримання знань і формування практичних навичок, але і розвиток системи цінностей учнів, професійних позицій, життєвих установок, своєрідного професійного світовідчуття.

6. У методі case-study долається класичний дефект традиційного навчання, пов'язаний з “сухістю”, не емоційністю викладу матеріалу – відповідним чином організоване обговорення кейса може нагадувати театральну виставу.

Таким чином, кейс-метод – це такий метод навчання, за якого учням пропонують проаналізувати реальну життєву ситуацію. Опис цієї ситуації одночасно висвітлює не лише конкретну практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, які треба засвоїти під час розв'язування проблеми.

Застосування кейс-методу базується на єдності дидактичних принципів:

- індивідуальний підхід до кожного учня;
- забезпечення достатньою кількістю наочних матеріалів;
- максимальна свобода в навчанні;

- формування навиків самостійності, самоорганізованості, уміння працювати з інформацією;
- концентрація на основних положеннях, а не на великому об'ємі теоретичного матеріалу;
- акцентування уваги на розвитку позитивних і необхідних для подальшого удосконалення якостей майбутнього кваліфікованого робітника.

Кейс-технологія одночасно відображає і практичну проблему, й актуалізує певний комплекс знань, необхідний для вирішення цієї проблеми, а також вдало суміщає навчальну, аналітичну і виховну діяльність. Метод надає можливість розвинути в майбутніх кваліфікованих робітників самостійне мислення, уміння глибше зрозуміти тему, уявлення, мислення та дискусію, аналітичне стратегічне мислення, вміння вирішувати проблеми і робити раціональні висновки, комунікаційні навички. Кейс-метод дає змогу навчитися поєднувати теоретичні знання з реаліями життя, перетворювати абстрактні знання у цінності і вміння.

Використання даної педагогічної технології дає можливість розвивати інтелектуальні навички майбутніх кваліфікованих робітників, які будуть їм потрібні в подальшому навчанні і в професійній діяльності, сприяє досягненню успіхів у формуванні їхньої технологічної культури.

Навички, які розвиває метод case-study [8]:

- *аналітичні навички* (Вміння відрізняти дані від інформації, класифікувати, виділяти суттєву та несуттєву інформацію, аналізувати, представляти та добувати їх; мислити чітко й логічно. Особливо це важливо, коли інформація невисокої якості),
- *практичні навички* (Формування на практиці навичок використання теорії, методів та принципів),
- *творчі навички* (Ситуації, запропоновані в кейсі, самими логічними міркуваннями, як правило, вирішити не можна. Тому творчі

навички дуже важливі в генерації альтернативних рішень, які не можна віднайти логічним шляхом),

- *комунікативні навички* (Вміння вести дискусію, переконувати, використовувати наочний матеріал та інші медіа-засоби, кооперуватися в групи, захищати власну точку зору, переконувати опонентів, складати короткий та переконливий звіт. Найголовнішим є те, що учні отримують можливість працювати в команді, що в свою чергу, забезпечує розвиток комунікативних та ораторських здібностей.),

- *соціальні навички* (Під час обговорення кейсів виробляються певні соціальні навички: оцінка поведінки людей, вміння слухати, підтримувати в дискусії чи аргументувати протилежні думки, контролювати себе тощо),

- *навички самоаналізу* (Розбіжність думок під час дискусії сприяє осмисленню і аналізу думок інших і своєї власної.

Такий метод вчить учнів аналізувати та розробляти програми дій, що, в свою чергу, мотивує їх до правильної поведінки у разі, коли настане час діяти в реальній ситуації.

Також кейси допомагають у перенесенні навчального середовища з аудиторії на робочі місця. Особливо це можливо з огляду на те, що учні:

- а) краще усвідомлюють власні пріоритети та цінності, які мають відношення до їх професійної діяльності;

- б) вчаться визначати класи більш чи менш типових ситуацій;

- в) розвивають в собі ширші можливості для аналізу, оцінюють наслідки різних рішень.

Хоч би якою цікавою та вдалою була конкретна ситуація, ефективність роботи з нею виявиться мінімальною, якщо викладач не засвоїв методику аудиторної роботи з кейсами.

Класичний варіант моделі ситуаційного навчання такий:

I етап – індивідуальне вивчення студентами тексту ситуації (як правило, позааудиторно);

II етап – формулювання викладачем основних питань з кейсу, вступне слово викладача;

III етап – об'єднання студентів у малі групи;

IV етап – робота студентів у складі малої групи;

V етап – презентація «рішень» кожної малої групи;

VI етап – загальна дискусія, запитання, виступи з місця;

VII етап – виступ викладача, його аналіз ситуації та процесу обговорення;

VIII етап – підсумки й оцінювання роботи студентів із кейсом.

Розглядаючи етапи роботи з кейсом, на перший погляд здається, що роль і значення викладача відходить на другий план, уся робота лягає на плечі учнів. Утім, одним із аргументів проти застосування методу конкретних ситуацій є саме нова роль викладача в процесі навчання.

Роль викладача під час роботи з конкретними ситуаціями в тому, що він керує процесом, який приведе до відкриття, контролює, власне, «некеровану» діяльність групи.

Під час «доаудиторної» роботи – викладач має підготувати збірку кейсів, які відповідатимуть завданням конкретного курсу, зважаючи на вимоги до певних ситуацій. Для ефективної роботи учнів треба продумати домашнє завдання, яке передбачатиме або підготовку питання до конкретної ситуації, або письмовий аналіз самого кейсу. Також можна запропонувати огляд додаткової літератури з проблем, що стосуються конкретної ситуації.

Велику увагу треба приділити організаційним моментам:

- підготувати в достатній кількості тексти самого кейсу, щоб кожен учень міг хоча б за кілька днів отримав його для самостійного опрацювання;
- забезпечити інший роздатковий матеріал;
- продумати матеріально-технічне забезпечення роботи навчальної групи (аудиторія, меблі, технічні засоби тощо);

- продумати розподіл часу (особливо на роботу в аудиторії).

Проте добре підготовленого кейсу мало для ефективного проведення заняття. Для цього необхідно ще підготувати методичне забезпечення, як для самостійної роботи студентів, так і для проведення самого заняття.

Програмне забезпечення передбачає пошук технічних засобів, за допомогою яких організовується доставка кейса. Можливі різні варіанти надання програмного продукту споживачам освітніх послуг. Це може створення інформаційно-освітнього сайту, завдяки якому в інтерактивному режимі буде здійснена доставка кейса. Іншою можливістю є використання Інтернету, електронної пошти для розсіпки навчально-методичних матеріалів [6 с. 247].

Кейс – інтелектуальний продукт, результат науково-методичної діяльності викладача що має свої джерела: суспільне життя з усією багатогранністю є джерелом сюжетів, проблем і фактів кейсу.

Розроблення кейсів – це складне завдання. Допомагає розв’язати його наявність великого обсягу вже готових кейсів, які можна запозичити з навчальної літератури.

Створення кейсу проходить в такій послідовності:

1. Формування дидактичних цілей кейсу.
2. (визначення місця кейсу в структурі навчальної дисципліни, формулювання цілей і завдань).
3. Визначення проблемної ситуації.
4. Складання основних тезисів кейсу.
5. Пошук інституційної системи (фірма, організація, тощо.).
6. Визначення джерел і методу збору інформації.
7. Побудова або вибір моделі ситуації, яка відображає діяльність інституту.
8. Перевірка відповідності моделі ситуації реальності.
9. Вибір жанру кейсу.

10. Написання тексту кейсу.
11. Діагностика правильності і ефективності кейсу.
12. Підготовка остаточного варіанту кейсу.
13. Пошук технічних засобів, за допомогою яких організовується доставка кейсу.
14. Підготовка методичних рекомендацій по застосуванню кейсу.
15. Запровадження кейсу у процес навчання .

Педагогічний потенціал кейс-метода значно вищий ніж педагогічний потенціал традиційних методів навчання. Наявність в структурі методу дискусій, обговорень, аргументацій навчає майбутніх кваліфікованих робітників дотримання норм і правил професійного спілкування. Кейс-метод має великий виховний потенціал з позиції формування особистісних якостей: креативності; працьовитості; готовності взяти на себе відповідальності за результати власного аналізу ситуації і за роботу всієї групи; впевненості в собі; розвиток вольових якостей, цілеспрямованості; здатності до конкурентоспроможності; соціально активної і життєво компетентної особистості, здатної до саморозвитку, самовдосконаленню і самореалізації.

Перевага кейс-метода відносно традиційних, що застосовуються у навчальному процесі, є незаперечною. Кейс-метод дозволяє зацікавити учнів процесом навчання, формує сталий інтерес до конкретної навчальної дисципліни, сприяє активному засвоєнню знань та навичок.

Проте кейс-метод має певні недоліки:

- недостатньо досліджений у педагогіці;
- не сприяє глибокому вивченню педагогічних проблем і завдань;
- вимагає більших затрат часу;
- потребує від викладача певного досвіду, глибоких знань у проведенні дискусії та аналізу "кейсової" ситуації;
- викладач повинен вміти відмовитися від власних суджень та упереджень.

Досвід використання кейс-технологій дозволив визначити основну перевагу цієї групи технологій над традиційними формами навчання – це можливість більш оперативного керівництва студентом, його виховання в процесі спілкування з викладачем і групою [6 с. 247-248].

Результати досліджень дають можливість зробити висновок, що основною проблемою в справі впровадження кейс-технологій у навчальний процес підготовки кваліфікованих робітників є відсутність розроблених кейсів із спеціальних дисциплін і відсутність стимулу для їх розробки.

Висновки. Використання кейс-методу для навчання майбутніх кваліфікованих робітників з одного боку стимулює індивідуальну активність учнів, формує позитивну мотивацію до навчання, забезпечує високу ефективність навчання і розвитку майбутніх фахівців, формує певні особистісні якості і компетенції, а з другого дає можливість самому викладачу самовдосконалюватись, оновлювати власний творчий потенціал.

На умови впровадження кейс-технологій в навчальний процес ПТНЗ впливають недоліки: можливість лише епізодично використовувати методику в навчальному процесі; великий обсяг підготовки у порівнянні з традиційною, недостатність розроблених пакетів кейсів для різних дисциплін по підготовці кваліфікованих робітників. Впровадження кейс-технологій в навчальний процес ПТНЗ не має ні теоретичної, ні методичної підтримки.

Подальшого вивчення потребує стан впровадження кейс-технологій в навчальний процес ПТНЗ, його теоретична і методична підтримка.

Література

1. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.vshu.ru/lections.php?tab_id=3&a=info&id=2600

2. Зеер Э. Ф. Психология профессиональных деструкций: учебное пособие для вузов / Э. Ф. Зеер, Э. Э. Сыманюк: М.: Академический Проект, Екатеринбург: Деловая книга, 2005. – 240 с.

3. Кавтрадзе Д. Н. Обучение и игра. Введение в активные методы обучения. – М., 1998. – С.8.

4. Михайлова Е. А., Кейс и кейс-метод.-М.: Центр маркетинговых исследований и менеджмента, 1999. – 136 с.

5. Сборник деловых игр, конкретных ситуаций и практических задач [Текст] : метод. пособие / В. И. Матирко, В. В. Поляков, И. М. Стариков [и др.] ; под ред. В. И. Матирко, 1991. – 255 с.

6. Сікора Я. Б. Кейс-технології при вивченні «Методів оптимізації». Науково-дослідна робота молодих учених: стан, проблеми, перспективи: матер. II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., присв. 95-річчю Херсонського держ. ун-ту. – с. 244-248.

7. Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода / под ред. д-ра социологических наук, профессора Сурмина Ю. П. Авторы: Ю. Сурмин, А. Сидоренко, В. Лобода, А. Фурда, И. Катерыняк, Кеси Меер. – Киев: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.

8. Смолянинова О.Г. Дидактические возможности метода case-study в обучении студентов // www.lan.krasu.ru.

9. Шеремета П. М., Каніщенко Л. Г. Кейс-метод: з досвіду викладання в українській бізнес-школі/ За ред. О. І. Сидоренка; 2-ге вид. – К.: Центр інновацій та розвитку, 1999. – 80с.

УДК 377.3

Кулалаєва Наталя Валеріївна,
кандидат хімічних наук, доцент, старший науковий співробітник
лабораторії технологій професійного навчання

Інституту ПТО НАПН України

Кулалаева Наталья Валерьевна,
кандидат химических наук, доцент, старший научный сотрудник
лаборатории технологий профессионального обучения

Института ПТО НАПН Украины

Kulalaieva Natalia Valeriivna

Ph.D. in Chemistry, Associated professor, Research fellow of the Laboratory
for technologies professional training of the Institute of Vocational Education and
Training of NAPS of Ukraine

ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК УМОВА ВИЗНАЧЕННЯ ФАХІВЦЕМ ВЛАСНОГО МІСЦЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

ГУМАНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ КАК УСЛОВИЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СПЕЦИАЛИСТОМ СОБСТВЕННОГО МЕСТА В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

HUMANIZATION OF EDUCATION AS A CONDITION DEFINITIONS OF SPECIALISTS OF OWN PLACE IN PROFESSIONAL ACTIVITY

Вступ. Незважаючи на запровадження в країні значної кількості законодавчих, нормативних, правових, організаційних, інженерно-технічних й інших заходів з організації безпечної праці на суб'єктах господарювання стійкої тенденції до зменшення людських втрат і матеріального збитку на виробництві, поки що, практично не спостерігається. Аналіз показує, що діяльність стосовно підвищення надійності технічних об'єктів, створення

алгоритмів безпечного керування ними, є малоефективною, якщо не враховується вплив «людського чиннику». Отже, пріоритетним напрямом прикладання суспільних зусиль з метою трансформування елементів системи «людина – техніка – середовище» продовжує бути її людська складова. Провідною ідеєю численних міжнародних документів, які прийняті за останні тридцятиліття, став принцип гуманізму. Гуманізація освіти в нашій країні зумовлена складним соціальним розвитком незалежної України, а також насущними потребами оновлення професійної підготовки сучасних фахівців. Гуманізація постає ключовою ланкою нового педагогічного мислення – як такого, що центрує увагу на людині та осмисленні нею власної діяльності. При цьому зрозуміло, що врахування даного чинника під час забезпечення безпеки практично усіх видів професійної діяльності не може звестися тільки до формування у робітника сукупності певних знань, умінь та навичок. Необхідна термінова перебудова спрямування освіти та виховання, на урівноваження взаємодії людини з техногенним, соціальним і природним середовищем, що можливе лише за умов зміни значної частини надбань професійної культури.

Постановка проблеми. Під професійною культурою робітника розуміють комплекс компетенцій, знань, вмінь, навичок, якостей, що визначають готовність до реалізації власних сутнісних сил у конкретній галузі суспільної праці. У працях В. Байденка, Е. Зеєра, І. Зимньої, Н. Кузьміної, А. Марковой та ін. професійна культура фахівця трактується як середньозважений показник, який корелює з певним рівнем компетентності, що й відбиває ступінь засвоєних компетенцій [4]. Готовність до праці передбачає усвідомлення робітником усіх аспектів професійної діяльності, з-поміж яких одне з основних місць посідає саме його безпека. Таким чином, постало питання, щодо коригування світогляду молоді, який дозволить їй краще орієнтуватися в різноманітній обстановці, аналізувати можливі небезпеки та явища, оцінювати ризики, прогнозувати найближчі й віддалені наслідки реалізації певних подій. Розв'язати його можливо тільки за умови трансляції майбутнім кваліфікованим робітникам елементів професійної культури.

Їх відрізнятиме успішна діяльність в системі «людина – техніка – середовище», перегляд особистих і соціальних цінностей, поширеність стереотипів безпечної поведінки в умовах виробництва при виникненні небезпечних ситуацій, ступінь захищеності від загроз і небезпек у всіх сферах діяльності.

Мета роботи полягає у визначенні пріоритетних напрямів коригування світогляду майбутніх робітників шляхом застосування культурологічного підходу до освіти, який дозволить їм краще орієнтуватися в професійному середовищі, оскільки саме фахівець – професіонал має встановлювати умови до запровадження певного виду виробничої діяльності.

Аналіз досліджень та публікацій. Під гуманізмом І. Зязюн розуміє «систему поглядів, що визнає цінність людини як особистості з правом на свободу, щастя, саморозвиток, вияв і визнання своїх творчих здібностей. Ця система утверджує миттєве благо людини критерієм оцінки соціального розвитку, а принципи рівності, справедливості і людськості – бажаною нормою суспільних відношень» [5, с. 49]. Зауважимо, що однією з важливих функцій навчання, як соціально обумовленого процесу, спрямованого на учня – суб'єкта навчання, є виховання особистості, що відповідає вимогам суспільства. Тому, професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників, а саме навчання, виховання та розвиток молоді в ПТНЗ, виходить з необхідності формувати фахівця, що, найбільшою мірою, відповідає вимогам виробництва. Тобто запит виробництва є первинним (причиною), а освіта працівників – вторинним (наслідком). Однак, виходячи з позицій гуманізації суспільства, що забезпечує використання культурологічного підходу до освіти, саме особистість фахівця має встановлювати вимоги до забезпечення виробничої діяльності. Зауважимо, що загальні цілі освіти в структурі культурологічного підходу мають створювати гармонійну триєдність, вимагаючи переосмислення майбутніми кваліфікованими робітниками, багатьох позицій в усіх складових освітнього процесу – цілях, змісті, формах, методах і засобах навчання й виховання, ролі особистості викладачів, вимог до рівня його загального й професійного розвитку тощо.

Професійна затребуваність фахівців на ринку праці – це головна стратегічна мета Болонського процесу й одна з основних цілей створення єдиної системи європейської професійної освіти, у рамках якої вирішуються проблеми мобільності трудових ресурсів. Можливим рішенням цієї проблеми – відбиття суб'єктивних компонентів людської культури в змісті освіти – є саме модернізація професійно-технічної освіти на засадах гуманізму та ціннісного ставлення до культурного надбання суспільства.

Концепція «культурологічного підходу», на думку таких видатних педагогів, як В. Краєвський, І. Лернер, М. Скаткін та ін., передбачає розгляд освіти як «педагогічно адаптованого соціального досвіду людства, тотожного за структурою (але не за обсягом), людській культурі в усій її структурній повноті». Запровадження такого підходу потребує розв'язання трьох проблем, а саме: концептуально-філософської, «технологічної» та психолого-педагогічної. Концептуальна проблема полягає у необхідності відбити людську культуру з усіма її складовими у змісті професійної освіти, враховуючи, що культура містить:

- об'єктивні результати діяльності людей (технічні пристрої та спорудження, результати пізнання, твори мистецтва, норми права й моралі тощо);

- суб'єктивні людські сили й здатності, реалізовані в діяльності: знання та уміння, виробничі й професійні навички, рівень інтелектуального, естетичного та морального розвитку, світогляд, способи та форми взаємного спілкування людей.

Культурологічний підхід до освіти можна трактувати як потребу в особливій рефлексії. При цьому, значна роль тут належить духовному, етичному та естетичному вихованню майбутніх фахівців. З позицій такого підходу головною метою закладу освіти є створення сприятливих умов для всебічного розвитку юнаків і дівчат та формування їхніх особистостей в соціокультурному значенні. Педагогічні факти і явища при такому підході аналізують у ретроспективі соціальних і культурних процесів минулого,

сьогодення та майбутнього. Основи культурологічного підходу в освіті розробляли Н. Алексєєв, Ш. Амонашвілі, А. Асмолов, Є. Бондаревська, А. Валицька, О. Газман, В. Зинченко, І. Зязюн, С. Кульневич, В. Орлов, В. Серіков, В. Сластьонін, Є. Шиянов, І. Якиманська та інші провідні педагоги. Найбільш цілісно та системно, виокремлюючи ключові концептуальні поняття, культурологічний підхід поданий як «бачення освіти крізь призму поняття культури, тобто, її розуміння як культурного процесу, що здійснюється у культуро відповідній освітньому середовищу формі, усі компоненти якої наповнені людськими змістами й служать людині, що вільно проявляє власну індивідуальність, здатна до культурного саморозвитку та самовизначення у світі культурних цінностей» [1, с. 44]. Метою такого освітнього підходу є становлення «людини культури», в образі якої більшого значення надається ідеї цілісності останньої – «щоб у людині знайшли відбиття і природні, і соціальні властивості, а також її властивості як суб'єкта культури. При цьому, розвиток і природних, і соціальних початків презентовано в контексті культурних властивостей, що мають загальнолюдську цінність» [9, с. 72].

Про технологічні аспекти навчання наголошував ще Ян Коменський, який прагнув знайти його загальний порядок (ідеальний метод навчання). За такої постановки питання навчання можна характеризувати як –майстерний розподіл часу, предметів і методу [7, с. 33]. З часів Я. Коменського було багато спроб зробити навчання схожим на добре налагоджений механізм. Але вчені та практики поки що далекі до створення ідеального, структурованого навчального процесу. Основною перешкодою на шляху до ідеального – єдиного методу навчання є багатоваріантність, неоднозначність елементів змісту освіти, видів навчального матеріалу, прояву закономірностей пізнавальної діяльності, взаємовідношень викладача та вихованців. Технологічний підхід характеризує спрямованість педагогічних досліджень на оптимізацію, вдосконалення діяльності навчання, підвищення її результативності, інструментальності, інтенсивності. Педагогічний процес представляє собою сукупність процесів навчання і виховання, і якщо у навчанні можна чітко визначити діагностичну

ціль (тобто ступінь і якість засвоєння навчального матеріалу, способів дій) та здійснювати контроль за її виконанням, то у вихованні це зробити практично неможливо. Це можна пояснити тим, що кожна особистість неповторна, має індивідуальні якості і здібності, особливості психічних пізнавальних процесів. На сучасному етапі педагогіка неспроможна побудувати та реалізувати навчально-виховний процес, який би враховував всі ці аспекти.

Психолого-педагогічна проблема полягає в тім, що знання даної складової освіти необхідні кожній людині, оскільки її професійна діяльність передбачає постійні контакти типу «людина – людина». Саме тому психолого-педагогічна підготовка має розглядатися як одна з важливіших складових у формуванні професійної культури майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. У структурі професійної культури можна виокремити два напрями: перший – характеризує спосіб взаємодії суб'єкта зі знаряддями та предметом праці, а також ступінь його готовності до конкретного виду діяльності. У його складі виокремлюють такі елементи, як професійний інтерес, компетенції, знання, навички й уміння, у тому числі стиль професійного мислення. Другий – виступає інтегральною характеристикою свідомості й самосвідомості суб'єкта професійної культури, морально-світоглядних і естетичних передумов діяльності. Професійна свідомість є таким видом відбиття дійсності, у якому акумулюється вся сукупність алгоритмів, норм, цінностей і мови, властивих виокремленому виду професійної діяльності. Слід також нагадати, що в основі культури лежить обмін інформацією. Специфічною рисою споживання інформації є те, що на відміну від споживання речовин або енергії, яке веде до збільшення ентропії у Всесвіті, використання інформації приводить до протилежного ефекту – воно збільшує знання людини, підвищує організованість у навколишньому середовищі та зменшує ентропію. Це додатково свідчить про необхідність використання ресурсів культури для забезпечення професійної діяльності працівників.

У професійній культурі фахівця можна простежити певний структурний ланцюг або систему професійних складових, яка містить: мораль, інтерес,

світогляд, свідомість, стиль мислення, компетенції, знання, уміння, навички та здібності, досвід, ступінь готовності особистості до конкретного виду діяльності, майстерність, адаптованість до середовища перебування тощо. Виходячи із змісту наведеної системи, до сучасного кваліфікованого робітника висуваються вимоги – чітко уявляти собі моральний сенс, цінність, наслідки власної діяльності, мати цілісний світогляд, економічно, екологічно розвинене мислення, володіти культурою безпеки, професійним спілкуванням, знанням правової системи суспільства, навичками організації безпечної праці тощо. Зазначене можливо реалізувати лише за однієї умови – сформованості у кваліфікованого робітника високого рівня професійної культури [12]. Безумовно, перелічені особливості особистості майбутнього кваліфікованого робітника цілком реально розвивати ще під час його навчання у ПТНЗ, але за умов дійсної гуманізації професійної освіти.

Орієнтація освіти на формування «людини культури», обумовлює необхідність принципово іншого підходу до встановлення її цілей і змісту. Тобто потреби розкривати їх не в поняттях «знання» і «уміння», а в поняттях культури: «інтелектуальна культура», «моральна культура», «естетична культура», «інформаційна культура», «гуманітарна культура», «технічна культура», «професійна культура», «культура безпеки» тощо [8, с. 22]. При такому підході цілі та зміст освіти втрачають технократичний, відчужений стосовно людської сутності характер і переводяться в особистісний простір. А у майбутнього кваліфікованого робітника формується усвідомлення власного місця у професійній діяльності.

До структури змісту потрапляє й навчальна діяльність, котра також стає змістовою основою освіти як те, чим має опанувати учень. Стосовно змісту організації освіти – навчальних планів і програм, то разом з підручниками вони становлять лише проект змісту навчання. Цей проект у процесі його реалізації неминуче трансформується під впливом місцевих (національних, регіональних, виробничих тощо) умов і опосередковано особистістю педагога. До того ж освіта, з одного боку, має виконувати традиційне завдання – підключення

індивіда до сукупного людського досвіду, зафіксованого в культурних нормах, традиціях, а з іншого й нові, що виникають в освітній системі. Це, перш за все, є підготовка учня до життя (соціалізація) у суспільному оточенні, яке постійно змінюється, через розвиток у нього таких універсальних культуруотворюючих здібностей, як мислення, розуміння, рефлексія, креативність, комунікабельність тощо. Так за висловлюванням І. Зязюна «Культурологічний підхід, його методологія особливо цінні тим, що визначають основні регулятиви побудови змісту освіти, в тому числі й вимоги представленості, відображення в ній основних досягнень людського розуму та людської діяльності, всього багатства людських культур, їх взаємозв'язку і взаємодії. Ці уявлення повинні бути не фрагментарними, а системними, повними, необхідними і достатніми для успішного входження суб'єкта освіти у світ культури в усіх її виявах – науковій сфері, суспільному виробництві, повсякденному побуті, саморозвитку тощо, його опанування і, по можливості, розвитку» [6, с. 21].

До того ж слід зазначити, що основною характерною рисою сучасної освіти є не трансляція готових знань учням, а самостійне добування особистістю, що формується, культурних цінностей, способів діяльності і змісту для побудови певних життєвих програм. Викладач при цьому стає суб'єктом професійно-педагогічної культури і створює умови для переходу особистості вихованця з рівня «носій культури» на рівень – «суб'єкт культури». Наразі гостро постає питання про формування культури фахівців, в якій поєднуються високий професіоналізм, інтелігентність, високий рівень культурної освіченості, відношення до особистої та суспільної безпеки, творчий підхід до виконання власної діяльності. Крім цього важливо виділити компоненти культури безпеки професійної діяльності як підсистеми загальної культури особистості, а саме: аксіологічний, функціональний, творчий та особистісний.

Аксіологічний компонент відбиває таку універсальну людську цінність як безпечна професійна діяльність, що забезпечує збереження здоров'я і життя працівника. Як цінності виокремлюють знання, уміння і навички про безпечну

поведінку, здоровий спосіб життя тощо. З огляду на специфіку безпечної взаємодії з середовищем перебування, як цінності можуть виступати також і об'єкти матеріального світу, що забезпечують попередження, безпечну взаємодію і можливість ліквідації негативних наслідків певних дій та впливів на робітника та життєве середовище. Особливу категорію цінностей культури безпечної діяльності становлять законодавчо зафіксовані норми і правила у всіх сферах діяльності. Аксіологічний підхід дозволяє вивчати явища з точки зору виявлення їх можливостей задовольняти потреби людини, розв'язувати завдання гуманізації суспільства. Він ґрунтується на філософському вченні (аксіології) про моральні, етичні, культурні цінності як смислоутворюючі основи людського буття, що визначають напрями і вмотивованість людського життя, діяльності, вчинків. Традиційно початки аксіологічного вчення пов'язуються з ім'ям Г. Лотце, котрий увів до аналізу логічних і математичних істин поняття «значущості» як специфічної характеристики мисленевого змісту, а в естетичних і етичних контекстах використовував в аналогічному сенсі поняття «цінності». Ціннісні орієнтації стосуються основних сфер самореалізації людини, якими є праця, безпека, суспільна активність, освіта, спілкування тощо; соціально-моральних характеристик особистості (почуття, обов'язки, сумління тощо), а відтак визначають прагнення учня до формування найвищого рівня діяльності – професійної майстерності. Адже система ціннісних орієнтацій виступає рівнем саморегуляції і реалізується у поведінці особистості.

Функціональний компонент представляє культуру безпеки професійної діяльності як сукупність індивідуальних психофізичних якостей фахівця (психологічну стійкість), необхідних для ефективних дій в умовах небезпечної ситуації. Культура безпеки професійної діяльності забезпечується реалізацією рекреаційних технологій, психологічних тренінгів, виробничої гімнастики, занять фізичною культурою тощо. Під час експлуатації технічних систем та діяльності з підвищеними вимогами до безпеки, для запобігання помилок, здатних призвести до тяжких наслідків, а також для успішної ліквідації

останніх, розвиток цього компоненту культури здобуває особливу актуальність.

Творчий компонент культури безпеки професійної діяльності виявляється як прояв творчості в ідентифікації небезпек та в їх запобіганні, а у випадку неминучості виникнення – в ефективній протидії з урахуванням їх унікальності.

Особистісний компонент культури безпеки професійної діяльності майбутнього кваліфікованого робітника становлять його знання, уміння, навички щодо застосування ним особисто способів і прийомів безпечної поведінки в соціальній, природній та техногенній сферах.

Останнім часом набуває поширення активне міждисциплінарне вивчення проблеми цінностей. Велика увага приділяється фундаментальним теоретичним підходам до інтерпретації категорії «цінність», і до прикладних питань, що стосуються виявлення ціннісних орієнтації соціальних, професійних і вікових груп.

Предметом культурологічних узагальнень є нормативно-ціннісна регуляція будь-якого виду діяльності. Таким чином, змістовні узагальнення в культурологічній інтеграції є особливим рівнем теоретичних узагальнень. Вони перебувають у структурі не побутового, а спеціального (культурологічного) мислення. Прикладом змістовного узагальнення гуманітарних знань з різних предметів можуть служити ті знання, які екстраполюються з одного предмета в інші, а також такі, що інваріантні для гуманітарних предметів поняття (символ, знак, стиль, ритуал, традиція, архетип тощо). Таким чином, культурологічний підхід виступає методологічним принципом функціонування та розвитку сучасної системи освіти, будучи основою пізнання людини та реалій навколишнього світу. Варіативність моделей культури, що обумовлюють зміст культурологічного методу пізнання, визначає різноманіття його стратегій і тактик. Водночас, суб'єктивні людські сили та здатності відбиваються в образних, почуттєвих знаннях, які не передаються словами (поняттями), в компетенціях, уміннях, навичках, у розвитку тих або інших індивідуальних здатностей, у світогляді кожної людини. У змісті сучасної освіти цей суб'єктивний компонент людської культури ще більш проблематичний.

Компетенції, уміння, навички, образні знання, рівень розвитку здатностей дидактика визнає, але йдеться про них нечітко й переважно декларативно.

Однією з основних цілей створення єдиної системи європейської професійної освіти, у рамках якої вирішуються проблеми мобільності трудових ресурсів, є професійна затребуваність фахівців на ринку праці. Вона ж є головною стратегічною метою Болонського процесу. Можливим шляхом її досягнення – відбиттям суб'єктивних компонентів людської культури в змісті освіти – є повсюдне запровадження компетентнісного підходу. Освіта з його використанням на відміну від традиційного кваліфікаційного підходу відбиває вимоги не тільки до власного змісту (що має знати, уміти і якими навичками володіти випускник ПТНЗ в професійній області), але й до поведінкової складової (здатностям застосовувати знання, уміння й навички для розв'язання завдань професійної діяльності) виховання. [11, с. 61]. На думку вчених, у професійній підготовці кожен учень реалізується за рахунок:

- засвоєння на високому рівні змісту предметної області, пов'язаної зі сферою передбачуваної професійної діяльності;
- оволодіння способами безпечної діяльності (професійні навички й уміння), необхідними для успішної соціалізації на початку трудової діяльності за фахом.

Такий підхід заснований на концепції компетентності фахівця, як підґрунті формування в учнів здатностей розв'язувати важливі професійні завдання та вихованні особистості в цілому. Тобто компетентність вважається самостійно реалізованою здатністю до практичної діяльності, вирішення життєвих проблем, основою якої є надбаний учнями навчальний та життєвий досвід, їхні цінності та схильності. У загальному визначенні поняття «компетенція» означає відповідність пропонованим вимогам, встановленим критеріям і стандартам у відповідних областях діяльності й при розв'язанні певного типу завдань, володіння необхідними активними знаннями, здатністю впевнено домагатися результатів і володіти ситуацією [10, с. 32]. Або інакше – компетенція «це коштовна здатність сенсодаруючого розуму людини робити її

конгеніальною (екзистенціональною та соціально адекватною) складності життєвих ситуацій» [14]. У професійній компетентності майбутніх фахівців виокремлюють такі складові [8, с. 21-22]:

- валеологічну, що передбачає наявність знань і вмінь щодо збереження власного здоров'я та додержання здорового способу життя;

- практичну (спеціальну) – високий рівень знань, техніки та технологій, використовуваних у професійній праці, що й забезпечують можливість професійного зростання фахівця, зміну профілю роботи, результативність творчої діяльності;

- екологічну, засновану на знанні загальних законів розвитку природи й суспільства, на відповідальності за екологічну безпеку професійної діяльності;

- соціальну – здатність брати на себе відповідальність й ухвалювати рішення, приймати участь у спільному ухваленні рішень, толерантно розв'язувати конфлікти, продуктивно взаємодіяти з представниками інших культур і релігій;

- психологічну – культуру емоційної сприйнятливості, уміння й навички рефлексії та самореалізації;

- комунікативну – здатність до міжособистісної взаємодії, володіння культурою спілкування, дотримання правової системи суспільства тощо.

Перспективність, компетентнісного підходу очевидна – він додає змісту освіти діяльнісну, практико-орієнтовану спрямованість, але може продуктивно охопити лише другий – суб'єктивний аспект змісту освіти. Орієнтація ж освіти на формування «людини культури», обумовлює необхідність застосування культурологічного підходу до встановлення її цілей і змісту. При цьому формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників на засадах цього підходу надасть можливість виховати справжнього сучасного фахівця спроможного до працевлаштування на ринку праці, спрямованого на усвідомлене та успішне виконання професійної діяльності, вимогливого до гідних та безпечних умов праці.

Складною проблемою освіти і виховання кваліфікованих робітників є

досягнення усвідомлення вихованцями актуальності питань власної безпеки. Оскільки, лише та людина, котра має почуття власної гідності, поваги до себе, яка є сформованою особистістю, – може порушувати це питання. Зауважимо, що одне з найголовніших прав працівника, визначене статтею 6 Закону України «Про охорону праці», – відмовитися від дорученої роботи, якщо створилась виробнича ситуація, небезпечна для його життя [2]. До елементів професійної культури деякі автори закладають стиль професійного мислення [13]. Саме він потребує обов'язкового спрямування на дотримання безпеки під час виконання професійної діяльності. До того ж, завдяки стилю професійного мислення мають бути побудовані можливі стратегії поведінки працівників, в основі яких закладено пріоритет безпеки. Такий крок сприятиме формуванню особистості нового типу поведінки – безпечного. Функціонування ж системи, що містить працезахоронні заходи, у тому числі з питань виробничої санітарії і гігієни, знання, уміння, навички, які є основою здоров'язбережувальної діяльності робітників гарантує перехід до культуровідповідній освітньому середовищу формі наповненої гуманізмом.

Висновки. Таким чином, визначено пріоритетні напрями коригування світогляду майбутніх кваліфікованих робітників за умови застосування культурологічного та компетентнісного підходів до освіти, що дозволятимуть їм краще орієнтуватися у професійному середовищі та встановлювати певні вимоги до власної праці. До того ж подальша гуманізація освіти надасть можливості майбутнім фахівцям усвідомлювати своє місце у професійній діяльності.

Література

1. Бондаревская Е. В. Теория и практика личностно ориентированного образования. – Ростов-на-Дону. – 2000. – 218 с.
2. Закон України про охорону праці [Електронний ресурс] № 229-IV від 21.11.2002, ВВР, 2003, № 2, ст. 10. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>. – мова укр.
3. Закон України про професійний розвиток працівників від 12.01.2012

№ 4312-VI (Редакція станом на 01.01.2013). – мова укр.

4. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – №5. – С. 34–42.

5. Зязюн І. А. Конспективний огляд структурних складових педагогічної дії в освітніх технологіях / І. А. Зязюн // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – № 3 (296). – 2014. – 152 с.

6. Зязюн І. А. Педагогічне наукове дослідження у контексті цілісного підходу [Електронний ресурс] / І. А. Зязюн // Порівняльна професійна педагогіка. – 2011. - № 1. – С. 19-30. Режим доступу: www.khnu.km.ua/root/res/2-7001-13.pdf

7. Кларин М. В. Технология обучения: идеал и реальность. – Рига: Эксперимент, 1999. – 180 с.

8. Кулалаєва Н. В. Гуманізація освіти як шлях до усвідомлення фахівцем власного місця у професійній діяльності / Н. В. Кулалаєва // Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії і перспективи / збірник Матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ – Ірпінь, 21 червня 2016 р.) / за заг. ред. В. О. Радкевич, Л. М. Петренко; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України; Київський фінансово-економічний коледж Національного університету ДПС України. – Павлоград: ІМА-прес, 2016. – 182 с. – С. 19-22.

9. Максакова В. И. Педагогическая антропология. – М. – 2001. – 256 с.

10. Мильруд Р. П. Компетентность в изучении языка / Р. П. Мильруд // Иностранный язык в школе. – 2004. – № 7. – С. 30–36.

11. Пузыревский В. Ю. Ценностно-смысловое содержание ключевых компетенций / В. Ю. Пузыревский // Интернет-журнал «Эйдос». – 2007. – 30 сент. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/> – мова укр.

12. Радкевич В. О. Наукові засади розвитку професійної освіти і навчання в сучасних умовах / Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали Звітної науково-практичної конференції (м. Київ, 24–25 березня 2014 р.). Т. 1. / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України /

за заг. ред. В.О. Радкевич. – К.: ІПТО НАПН України, 2014. – 204 с. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4312-17> – мова укр.

13. Сабатовська І. С. Професійна культура особистості: структура та критерії вимірювання. – VI Міжнародна науково-практична конференція "Спецпроект: аналіз наукових досліджень". Харків. Харківський національний фармацевтичний університет, Україна. 2011 р. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/20110531/so_sabat.htm). – мова укр.

14. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.

АНОТАЦІЯ

У статті визначено пріоритетні напрями коригування світогляду майбутніх кваліфікованих робітників за умови застосування культурологічного та компетентнісного підходів до освіти, що дозволятимуть їм краще орієнтуватися у професійному середовищі та встановлювати певні вимоги до власної праці. Обґрунтовано, що опанування учнями ПТНЗ елементами професійної культури надасть їм можливість прогнозувати найближчі й віддалені наслідки професійної діяльності, аналізувати можливі небезпеки, оцінювати ризики власної праці. Наведено компоненти культури безпеки професійної діяльності як підсистеми загальної культури особистості, а саме: аксіологічний, функціональний, творчий та особистісний. Показано значущість гуманізації освіти, що створює умови для усвідомлення вихованцями актуальності питань власної безпеки, формування у них почуття власної гідності та поваги до себе.

Ключові слова: гуманізація, майбутні кваліфіковані робітники, професійна культура, культурологічний підхід, компетентнісний підхід, культура безпеки професійної діяльності.

АННОТАЦИЯ

В статье определены приоритетные направления корректирования мировоззрения будущих квалифицированных рабочих при условии применения

культурологического и компетентностного подходов к образованию, которые позволят им лучше ориентироваться в профессиональной среде и устанавливать определенные требования к собственной работе. Обосновано, что овладение учащимися ПТУЗ элементами профессиональной культуры предоставит им возможности прогнозировать ближайшие и отдаленные последствия профессиональной деятельности, анализировать возможные опасности, оценивать риски собственного труда. Приведены компоненты культуры безопасности профессиональной деятельности как подсистемы общей культуры личности, а именно: аксиологический, функциональный, творческий и личностный. Показана значимость гуманизации образования, которая создает условия для осознания воспитанниками актуальности вопросов собственной безопасности, формирования у них чувства собственного достоинства и уважения к себе.

Ключевые слова: гуманизация, будущие квалифицированные рабочие, профессиональная культура, культурологический подход, компетентностный подход, культура безопасности профессиональной деятельности.

SUMMARY

The article defines the priority areas of adjustment outlook of future skilled workers subject to the application of cultural competence and approach to education that allow them to better navigate the professional environment and to set requirements for their own work. Proved that students master the elements VET professional culture provide them to predict the next term consequences and professional activities, analyze the possible dangers, evaluate risks of their own work. An occupational safety culture components as a subsystem of the general culture of personality, namely, axiological, functional, creative and personal. Showing the importance of humanization of education, this creates conditions for realization pupils the relevance of its own security, forming their self-esteem and self-respect.

Keywords: humanization, future skilled workers, professional culture, cultural approach, competence approach, safety culture of professional activities.

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ, У Т. Ч. КЕРІВНИКІВ, ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ, НАВЧАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. У статті розкриваються питання підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів в інститутах післядипломної педагогічної освіти і на підприємстві. Розглядаються модульний і кваліметричний підходи організації підвищення кваліфікації, а також використання професійних спецкурсів щодо опанування технологіями адаптивного і цільового управління.

Ключові слова: професійно-технічні навчальні заклади, модульний і кваліметричний підходи, підвищення кваліфікації педагогічних працівників ПТНЗ, технології адаптивного і цільового управління.

Аннотация. В статье раскрываются вопросы повышения квалификации педагогических работников профессионально-технических учебных заведений в институтах последипломного педагогического образования и на предприятии. Рассматриваются модульный и квалиметрический подходы организации повышения квалификации, а также использование профессиональных спецкурсов по освоению технологии адаптивного и целевого управления.

Ключевые слова: профессионально-технические учебные заведения, модульный и квалиметрический подходы, повышение квалификации педагогических работников ПТУ, технологии адаптивного и целевого управления.

Abstract. In the article questions training teaching staff of vocational schools in institutes of postgraduate education and enterprise. We consider modular and qualimetric organization approaches training and the use of professional courses on mastering technology and targeted adaptive management.

Key words: vocational education, modular and qualimetric approaches, training teaching staff of vocational schools, technology and adaptive management target.

Відповідно до Наказу МОНУ від 30.04.2014 № 535, зареєстрованого Міністерством юстиції України від 18 липня 2014 р. за № 840/25617 «Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів» педагогічні працівники проходять підвищення кваліфікації у закладах післядипломної освіти, вищих навчальних закладах, навчально-методичних (науково-методичних) центрах (кабінетах) професійно-технічної освіти, на підприємствах, в організаціях, а також на базі професійно-технічних навчальних закладів на засадах вільного вибору форм навчання, програм і навчальних закладів.

Метою підвищення кваліфікації педагогічних працівників є вдосконалення та розвиток професійно-педагогічної компетентності шляхом опанування сучасних освітніх технологій, методик загальної та професійної педагогіки, психології, а також ознайомлення із сучасним устаткуванням, обладнанням, технікою, прогресивними методами організації праці, необхідними для здійснення якісної підготовки кваліфікованих робітників.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників здійснюється за такими видами: довгострокове підвищення кваліфікації; короткострокове підвищення кваліфікації (семінари, майстер-класи, семінари-практикуми, семінари-тренінги, авторські школи, тренінги, вебінари, «круглі столи» тощо); стажування.

Довгострокове підвищення кваліфікації включає теоретичну і практичну частини, триває до 216 навчальних годин. Короткострокове підвищення кваліфікації орієнтується на індивідуальні освітні потреби педагогічного працівника та встановлюється тривалістю до 72 навчальних годин. Стажування організовується за спеціально складеною угодою між закладом-замовником та закладом-виконавцем і передбачає переважно реалізацію практичної частини підвищення кваліфікації [6].

Ринкова трансформація економіки України має безпосередній вплив на систему підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів та установ професійно-технічної освіти. Це виражається в наступному:

— з'явилася тенденція регіоналізації курсового підвищення кваліфікації, що

організується на місцях;

- підвищується ступінь свободи слухачів щодо вибору форм і термінів навчання;

- зміст навчання побудований за модульним принципом. Навчально-тематичні плани мають соціогуманітарний, професійний і діагностико-аналітичний модулі. Кожний з них має інваріантну і варіативну складові. До варіативної складової входить низка спецкурсів і факультативів за вибором.;

- обов'язковим компонентом підвищення кваліфікації є опанування ІТ-грамотністю і практикою користування пошуковими системами, соціальними сайтами, web-сторінками, хмарними технологіями тощо;

- важливим є видання МОНУ зазначеного вище наказу щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів й інших навчальних структур ПТО, де подані зразки угод з підприємствами для проходження стажування. Це дає змогу орієнтуватися на обов'язкове підвищення кваліфікації в умовах діючого підприємства.

Для спецкурсів і факультативів за вибором визначаються актуальні питання, якими мають володіти педагогічні працівники в умовах розвитку ринкових відносин. Одним з таких питань є оволодіння керівниками професійно-технічних навчальних закладів технологіями цільового управління та адаптивного менеджменту.

Для прикладу наведемо навчальні модулі цих спецкурсів, що були розроблені в лабораторії управління професійно-технічною освітою ІПТО НАПН України.

Ми пропонуємо здійснювати підготовку керівника до формування й розвитку власної культури управлінської праці та управлінської культури навчального закладу на засадах цільового управління в такій послідовності:

1. Здійснення теоретичної підготовки керівника шляхом самоосвіти з консультаціями науковців та керівників-практиків, які вже використовують цільове управління освітнім закладом.

Під час організованого навчання (або підвищення кваліфікації) опанування

теоретичних знань з цільового управління в межах стратегічного менеджменту здійснюється у складі групи керівників навчальних закладів. Для цього пропонується спеціально розроблена „Програма підготовки (самопідготовки) керівника закладу освіти до цільового управління”.

Програму спрямовано на формування знань, умінь і навичок, розвиток здібностей, які допомагають керівникові оволодіти цілеорієнтованою поведінкою.

Предметом підготовки керівника навчального закладу є вивчення методологічних основ, сутнісної характеристики та технології цільового управління ПТНЗ у межах стратегічного менеджменту.

У процесі навчання опановуються два модулі: модуль 1. „Поняття, сутність та методологія цільового управління в межах стратегічного менеджменту. ПТНЗ як об’єкт управління”; модуль 2. „Технологія стратегічного менеджменту в освіті”.

Перший модуль містить такі теми: поняття, сутність та методологія стратегічного менеджменту; концепція управління за цілями в системі освіти; шляхи реалізації цільового управління освітою; кваліметричний підхід в поточному спрямуванні розвитку освітніх систем на досягнення стратегічної мети.

Зміст другого модуля складається з практичних занять: стратегічне планування і SWOT-аналіз функціонування власного ПТНЗ; ефективність стратегічного менеджменту в освіті.

2. Пролонговане навчання керівника у складі колективу його навчального закладу. Це передбачає: по-перше, більш глибоке усвідомлення керівником засвоєної раніше навчальної інформації; по-друге, виступ керівника в ролі учителя – науковця й практика – для колективу, в якому він працює. Такий спосіб підготовки колективу до формування цілеорієнтованої поведінки й розвитку культури цільового управління власною діяльністю та діяльністю учнів підвищує імідж керівника і наочно впевнює в його зацікавленості у формуванні цільової поведінки кожного члена колективу. Це вмотивовує необхідність переорієнтації

професійної діяльності працівників у контексті цільового управління.

Для такої підготовки нами розроблено, затверджено на засіданні кафедри менеджменту освіти ЦППО АПН України й апробовано на курсах підвищення кваліфікації спецкурс “Розвиток управлінської культури в навчальному закладі на засадах цільового управління”. Відмінною рисою є те, що спецкурс апробовувався як автором, так і викладачами кафедр менеджменту освіти й економіки та управління персоналом Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти Академії педагогічних наук України.

Метою цього спецкурсу є: ознайомлення педагогічних працівників з сучасними знаннями щодо управлінської діяльності; сприяння оволодінню нормами і методами культури цільового управління.

Програмою шестигодинного спецкурсу передбачається проведення трьох занять різних видів: однієї лекції та двох практично-семінарських занять у формі проблемного семінару й тематичної дискусії.

Спецкурс розрахований на керівників закладів освіти, педагогічних працівників та органів управління освітою.

Зміст спецкурсу містить такі теми: „Управлінська культура та її вплив на трудову поведінку працівників”; „Формування організаційної структури в контексті реалізації стратегічного (цільового) управління закладом освіти”; „Сучасна система управління закладом освіти”.

Зміст першого заняття спрямовує на формування взаємопов’язаної та взаємозалежної діяльності в системі: керівник → педагогічний колектив → учні. Тому на першій зустрічі розкривається загальна концепція розвитку управлінської культури керівників закладів освіти. Управлінська культура закладу розглядається як показник ефективності діяльності його керівника. Визначаються критерії управлінської культури закладу освіти.

Зміст другого заняття розкриває такі питання: професійна підготовка керівника закладу освіти як реформатора та інноватора освітньо-управлінського процесу; організаційна структура розвитку управлінської культури закладу освіти.

На третьому занятті розглядається сучасна система управління закладом освіти, в т.ч. управлінська кваліфікація керівника закладу освіти як керівника інтелектуальної сфери; формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі та високоякісних команд; роль організаторської функції у керівництві закладом освіти.

3. Використання здобутих теоретичних знань та практичних умінь на практиці. Самомоніторинг з поточним саморегулюванням управлінської діяльності в контексті цільового управління за допомогою спеціально розробленої кваліметричної моделі за методикою Г. В. Єльнікової [3, с. 180-200].

Зазначена модель є інструментарієм формування культури цільового управління. Вона містить фактори, за які ми умовно приймаємо напрямки цілеорієнтованої управлінської діяльності як чинники, що впливають на її якість; критерії, за які ми умовно приймаємо інтегровані характеристики цієї діяльності; вагомість факторів, що відбиває її пріоритети; числове вираження ступеня виявлення критеріїв в управлінській діяльності керівника на засадах цільового управління. Ця модель одночасно слугує орієнтиром формування цілеорієнтованої поведінки керівника, систематичне застосування якої сприяє розвитку його культури цільового управління.

Практично, розвиток культури цільового управління керівника забезпечує цілеорієнтовану діяльність усього колективу й опосередковано формує відповідну культуру діяльності закладу в цілому, створюючи умови для її подальшого розвитку [7].

Наведена нижче кваліметрична модель оцінювання рівня сформованості культури цільового управління керівника закладу освіти має три складники: теоретичну (перший факторно-критеріальний горизонт), практичну (другий факторно-критеріальний горизонт), і результативну (третій факторно-критеріальний горизонт). Вагомість факторів і критеріїв розподілено рівномірно з невеликою перевагою результативних складників (табл. 1).

Таблиця 1

Кваліметрична модель оцінювання рівня сформованості культури цільового управління керівника закладу освіти

Фактори	Вагомість факторів	Критерії	Вагомість критеріїв	Ступінь проявлення критеріїв (оцінювання)	Ступінь виявлення факторів
1. Ступінь опанування теоретико-методологічними засадами цільового управління в межах стратегічного менеджменту, а саме:	0,33	1) теоретичними знаннями стратегічного менеджменту	0,33	K ₁ =	Φ ₁ =
		2) методологічними знаннями сутності цільового управління	0,33	K ₂ =	
		3) знаннями технології формування цілеорієнтованої поведінки	0,34	K ₃ =	
2. Ступінь засвоєння навичок культури цільового управління, зокрема формування якостей практичної діяльності:	0,33	4) особистісного характеру: людяності, витривалості, системного цілеутворення діяльності; цілеспрямованості на основі рефлексивного аналізу результатів поточного відстеження; ціледосягнення	0,33	K ₄ =	Φ ₂ =
		5) ділового характеру: лідерсько-організаційних; комунікативних та інтерактивних; вимогливості у поєднанні з адаптивністю та стресостійкістю поведінки	0,33	K ₅ =	
		6) професійного характеру: конструктивного проектування організаційної структури закладу; розробки місії, стратегічної мети та декларації цілей в діяльності закладу; стандартизації посадових обов'язків та вимог кожного робочого місця; мотивації цілеорієнтованої професійної діяльності працівників освітнього закладу	0,34	K ₆ =	
3. Ступінь сформованості управлінської культури керівника на засадах цільового управління, що визначається через:	0,34	7) виявлення культури цільового управління: цілеорієнтована управлінська діяльність керівника; застосування в кадровій роботі квадри принципів цільового управління; постійний моніторинговий супровід діяльності працівників й соціально-професійної підготовленості випускників для забезпечення змагальності та цілеорієнтованої мотивації колективу закладу; винагорода працівників на основі ступеня досягнення мети та соціальної справедливості	0,33	K ₇ =	Φ ₃ =
		8) розвиток культури цільового управління закладу освіти: позитивна динаміка рівня сформованості КЦУ на документально-інформаційній основі; позитивна динаміка рівня сформованості КЦУ на соціолого-інформаційній основі	0,33	K ₈ =	
		9) результат сформованості культури цільового управління закладу освіти: зміна іміджу закладу; забезпечення конкурентоспроможності закладу на ринку освітніх послуг; забезпечення конкурентоспроможності педагогів та випускників на ринку праці	0,34	K ₉ =	
Результуюче значення	1,00				Φ _{рез.} =.

Ступінь виявлення факторів обчислюється за такими формулами:

$$\Phi_1 = 0,33 \cdot (K_1 \cdot 0,33 + K_2 \cdot 0,33 + K_3 \cdot 0,34) \quad (1);$$

$$\Phi_2 = 0,33 \cdot (K_4 \cdot 0,33 + K_5 \cdot 0,33 + K_6 \cdot 0,34) \quad (2);$$

$$\Phi_3 = 0,34 \cdot (K_7 \cdot 0,33 + K_8 \cdot 0,33 + K_9 \cdot 0,34) \quad (3);$$

$$\Phi_{\text{рез.}} = \Phi_1 + \Phi_2 + \Phi_3 \quad (4)$$

Ступінь виявлення критеріїв визначається або за допомогою експертної оцінки, або обчисленням індексу наявного стану до бажаного (кількість виявлених вимог у діяльності до загальної кількості вимог). При цьому здійснюється опора на встановлену шкалу: практично відповідає висунутим вимогам – 1,00; відповідає більш як на половину – 0,75; відповідає на половину 0,5; відповідає менш як на половину – 0,25; практично не відповідає – 0,00.

Періодично вимірюючи за допомогою цієї кваліметричної моделі рівень сформованості культури цільового управління, можна цілеорієнтовано впливати на його підвищення шляхом визначення і впровадження в управлінську діяльність невикористаних резервів.

Перебуваючи в оточенні, яке постійно змінюється, заклади професійно-технічної освіти потребують відповідного гнучкого управління. Таке управління можливе за умови посилення цілеспрямованості й адаптивності професійно-технічних навчальних закладів до мінливості зовнішнього і внутрішнього середовищ.

Отже, керівники професійно-технічних навчальних закладів мають не тільки володіти високим рівнем професійної підготовки з питань управління, а й постійно оволодівати та використовувати інноваційний простір щодо розвитку власної управлінської компетентності.

До недавнього часу в нашій країні не здійснювалася професійна підготовка керівника. У 2000 році Міністерством освіти і науки України було розроблено освітньо-кваліфікаційну характеристику магістра за спеціальністю 8.18010020 – “Управління навчальним закладом”, що відповідає Державному стандарту вищої освіти і входить в її галузеву складову.

Для підготовки магістрів і підвищення кваліфікації керівників навчальних закладів були розроблені відповідні програми.

Ми торкнемося Професійної програми підвищення кваліфікації керівників закладів освіти, особливістю якої є її побудова, що відповідає структурі Державного стандарту вищої освіти України. Вона складається із загальної, функціональної та галузевої компоненти, кожна із яких має нормативну та вибіркову частину

Загальна складова включає соціально-гуманітарну і фахову підготовку. Функціональна складова передбачає здобуття знань і вмінь у відповідності з вимогами професійно-кваліфікаційної характеристики керівника.

Зміст галузевої складової спрямований на здобуття додаткових знань й умінь з новітніх досягнень в управлінні освітою. Він представлений індивідуально-творчою роботою слухачів та спецкурсами і факультативами за вибором.

Кожна складова має відповідні модулі, зміст яких структурований за таким самим принципом, тобто складається із загальної, нормативної та вибіркової частин.

Для кожного модулю визначено мету, перелік знань та умінь, якими треба оволодіти, та програма.

Отже, у теперішній час для керівників професійно-технічних навчальних закладів діє програма професійної підготовки та програма підвищення кваліфікації, у межах яких передбачені додаткові навчальні курси з новітніх досягнень в управлінні ПТНЗ.

Одним з таких досягнень є визначення та розробка концепції адаптивного управління, а також освітнього моніторингу як механізму адаптивного управління.

Наводимо план відповідного навчального модулю «Новітні досягнення в управлінні». Метою є ознайомлення слухачів із сучасними перетвореннями в теорії і практиці управління, в т.ч. в професійно-технічній освіті; навчання створенню кваліметричних стандартів діяльності суб'єктів професійно-технічної освіти (табл. 2).

Зміст модулю 3.2

№ п/п	Теми занять	Розподіл часу		
		всього годин	аудит.	самост.
	Галузева складова			
3.2	Новітні досягнення в управлінні			
	Нормативна частина			
3.2.1	Теоретичні основи адаптивного управління	4	2	2
3.2.2	Освітній моніторинг як механізм адаптивного управління	4	2	2
	Вибіркова частина			
3.2.3	Моделювання взаємодії керуючої та керованої підсистем на різних рівнях організації професійно-технічної освіти з позицій адаптивного управління	4	2	2
3.2.4	Створення варіативних кваліметричних моделей для проведення різних видів освітнього моніторингу	6	2	4
3.2.5	Управління якістю роботи педагогічного колективу професійно-технічного навчального закладу	6	4	2
3.2.6	Моніторинг діяльності професійно-технічного навчального закладу	6	4	2
3.2.7	Моніторинг розвитку професійно-технічної освіти в межах професійно-технічного навчального закладу	6	4	2
	РАЗОМ:	36	20	16

Модуль може використовуватися як тематичний для короткострокового підвищення кваліфікації.

Для розвитку *професійного навчання персоналу на підприємстві* важливого значення набувають змішані види занять: лекційно-семінарські, семінарсько-практичні, тренажерні тощо. Останнім часом у контексті компетентнісного підходу швидко розвиваються інтегрований вид занять – тренінги, в ході яких формуються професійні знання, способи діяльності особисте ставлення до роботи, первинний досвід. Для засвоєння способів професійної діяльності використовуються спеціальні тренажери.

На сьогодні перспективними вважаються навчально-тренажерні центри, які безпосередньо зв'язані з роботодавцями й виконують функції внутрішньофірмових навчальних структур.

Прикладом цього може бути Навчальний центр ПрАТ «Українське Дунайське пароплавство», до складу якого, як зазначає Л. Герганов, входять чотири тренажерних комплекси: радіолокаційний, глобального морського

супутникового зв'язку, «Медичний догляд на борту судна», «Особистого виживання в аварійних ситуації» тощо.

Для практичної роботи в реальних умовах є навчально-тренажерне судно «Новий Донбас», воно укомплектовано повним штатом, який здійснює навчальну роботу з тими, хто проходить курсову підготовку.

Значну роль у формуванні професійної компетентності плавскладу відіграє тренажерна підготовка з використанням ситуації екстремальних умов: дефіциту часу, нестачею інформації (невизначеності), додаткового введення більш складних завдань з використанням персонального комп'ютера [1].

На сьогодні підготовка судноводіїв здійснюється за допомогою комп'ютерних тренажерів, заснованих на математичному моделюванні з використанням інноваційних перспективних інформаційних та комп'ютерних технологій або спеціальних модельних тренажерів, що використовуються на реальних водних акваторіях [5].

Професійне навчання персоналу пов'язано з витратами фінансових, матеріальних і трудових ресурсів.

Керівництво підприємства визначає обсяги коштів на професійне навчання персоналу, виходячи з фінансових можливостей, і зіставляє їх з розмірами коштів, які необхідні для задоволення потреби у підготовці персоналу. У разі виявлення істотних розбіжностей між можливостями підприємства в здійсненні професійного навчання з обсягами коштів, необхідних для задоволення потреби підприємства в навчанні персоналу, проводиться корекція останніх шляхом встановлення пріоритетів на підприємстві учнів працівників. За визначенням В Красношапки, загальна величина витрат на професійне навчання складається з наступних статей [4]:

- прямі витрати на навчання, (підготовка навчальних матеріалів, проведення занять, оплата праці викладачів та тренерів).
- непрямі витрати (оплата відряджень, пов'язаних з навчанням, витрати на транспорт та харчування).

Ефективність навчання з позицій ринкових вимог розглядається як

повернення підприємству інвестицій, вкладених в навчання. Керівники, які орієнтуються на ринок праці, сьогодні вже розуміють витрати на навчання персоналу як інвестиції в майбутнє. Проте, на підприємстві постійно тримаються в полі зору докази віддачі від цих інвестицій.

Підсумовуючи викладене вище, зазначаємо, що для забезпечення підприємств кваліфікованими робітничими кадрами доцільно розвивати інтегровану систему навчання, яка базується на ефективному співробітництві осіб, що навчаються, закладів професійно-технічної освіти та роботодавців [2].

Крім того, важливим для підприємства з позицій набуття конкурентної переваги серед інших організацій є повернення інвестицій, вкладених у навчання персоналу.

Отже, в умовах ринкових відносин ефективним можна назвати таке навчання, результатом якого є більш висока продуктивність праці робітників і, як наслідок, більш низька собівартість продукції, що є раціональним рішенням завдань підприємства.

Міністерством освіти і науки України пропонується удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних кадрів професійно-технічної освіти на базі вищих навчальних закладів і профільних професійно-технічних навчальних закладів; забезпечення підготовки педагогічних працівників за спеціальністю «Професійна освіта» (за профілем) для системи професійно-технічної освіти за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра і магістра з присвоєнням кваліфікацій майстра виробничого навчання, викладача практичного навчання за відповідною галуззю виробництва або сферою обслуговування, інженера-педагога та викладача дисциплін професійно-теоретичної підготовки у відповідній галузі виробництва або сфері обслуговування [8].

Використана література

1. Герганов Л. Профессиональная подготовка плавсостава Придунавья в условиях международной интеграции / Л. Герганов // Професійне навчання на

виробництві: зб. наук. праць: вип. III / редкол.: Н. Г. Ничкало (голова) [та ін.]. – К.: Наук. світ, 2009. – С. 88-97.

2. Дрозач М. Соціальне партнерство у професійній підготовці робітничих кадрів / М. Дрозач // Професійне навчання на виробництві : зб. наук. праць: вип. III / редкол.: Н. Г. Ничкало (голова) [та ін.]. – К.: Наук. світ, 2009. – С. 73-79.

3. Єльнікова Г. В. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи: Кол. монографія / Г. В. Єльнікова, Т. А. Борова, О. М. Касьянова, Г. А. Полякова та ін. / За загальною редакцією Г. В. Єльнікової. – Чернівці: Технодрук, 2009. – 572 с.

4. Красношاپка В. В. Управління людськими ресурсами: курс лекцій / В. В. Красношайпка. – К.: Київ, 2004 – 42с.

5. Носовский А. Использование международного опыта подготовки судоводителей / А. Носовский // Професійне навчання на виробництві: зб. наук. праць: вип. III / редкол.: Н. Г. Ничкало (голова) [та ін.]. – К.: Наук. світ, 2009. – С. 97–105.

6. [Олійник В. В.](#) Теоретико-методологічні засади управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / В.В. Олійник ; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2004. – 46 с. – укр.

7. Олійник В. В., Медведь В. В. Цільове управління професійно-технічними навчальними закладами в ринкових умовах: Навч. посібник / В. В. Олійник, В. В. Медведь / За ред. Г.А.Дмитренка. – К.: ЦППО, 2002. – 68 с.

8. Супрун В'ячеслав: забезпечення якості професійно-технічної освіти у 2013-2014 навчальному році (матеріали до серпневих педагогічних конференцій працівників ПТНЗ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://proftekhosvita.org.ua/uk/news/details/4079/>